

**YABANCI GÖÇMEN ALGISI VE DİN
(ENSAR VE MUHACİR TEMSİLLERİ BAĞLAMINDA
ERZURUM ÖRNEĞİ)**

Ebubekir ÖZSOY

**Yüksek Lisans Tezi
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Lokman CERRAH
2024
(Her hakkı saklıdır)**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

Ebubekir ÖZSOY

**YABANCI GÖÇMEN ALGISI VE DİN
(ENSAR VE MUHACİR TEMSİLLERİ BAĞLAMINDA ERZURUM
ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Lokman CERRAH**

ERZURUM-2024

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum " Yabancı Göçmen Algısı Ve Din (Ensar Ve Muhacir Temsilleri Bağlamında Erzurum Örneği)" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

20/05/2024

Ebubekir ÖZSOY

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü tezle ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Lokman CERRAH danışmanlığında, Ebubekir ÖZSOY tarafından hazırlanan bu çalışma 02 / 05 / 2024 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mustafa MACİT

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Lokman CERRAH

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU

İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
TABLolar DİZİNİ	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
ÖNSÖZ.....	XI
GİRİŞ	1
I. PROBLEM	3
A. Alt Problemler	3
II. AMAÇ ve ÖNEM	3
III. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI VE SINIRLI LIKLARI	5
IV. YÖNTEM	6
A. Örneklem	6
B. Veri Toplama Teknikleri ve Veri Analizi.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SOSYAL BİR OLGU OLARAK GÖÇ	12
1.1.1. Göç ve Göç ile İlgili Diğer Kavramlar	14
1.1.2. Göç Türleri	15
1.1.3. Göç Teorileri	19
1.1.4. Göç Sebepleri	24
1.2. GÖÇ VE DİN.....	28
1.2.1. Dinin Göç Üzerindeki Etkileri	30
1.2.2. Göçün Din Üzerindeki Etkileri	32
1.3. ENSAR VE MUHACİR TEMSİLLERİ	33

İKİNCİ BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI YAPILAN ERZURUM İLİ'NİN GENEL PROFİLİ

2.1. GENEL BİR BAKIŞ	40
2.2. EKONOMİK YAPI.....	41
2.3. EĞİTİM DURUMU	42

2.4. DEMOGRAFİK YAPI.....	43
----------------------------------	-----------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERZURUM HALKININ YABANCI GÖÇMENLERE BAKIŞI

3.1. ENSAR VE MUHACİR TEMSİLLERİNE BAKIŞ	44
3.1.1. Yabancı Göçü Ensar ve Muhacir Temsilleri Bağlamında Algılayanlar.....	50
3.1.2. Yabancı Göçü Ensar ve Muhacir Temsilleri Bağlamında Algılamayanlar.....	56
3.2. YABANCI GÖÇMENLERE BAKIŞTA ETKİLİ OLAN YAKLAŞIMLAR .	61
3.2.1. Dini Yaklaşım	61
3.2.2. İnsani Yaklaşım.....	63
3.2.3. Pragmatik Yaklaşım	65
3.3. DİN KARDEŞLİĞİ BAĞLAMINDA YABANCI GÖÇMENLERE BAKIŞ ...	66
3.3.1. Göçmenlere Bakışta Olumlu Bir Faktör Olarak Din Kardeşliği	67
3.3.2. Göçmenlere Bakışta Etkisini Kaybeden Bir Faktör Olarak Din Kardeşliği.....	70
3.4. SOSYO-EKONOMİK VE SOSYO-KÜLTÜREL BAĞLAMDA YABANCI GÖÇMENLERE BAKIŞ	75
3.4.1. Yabancı Göçmenler ve Vatandaşlığa Kabul Durumu	75
3.4.1.1. Göçmenlere Vatandaşlığın Verilmesi Gerektiğini Düşünenler	76
3.4.1.2. Göçmenlere Vatandaşlığın Verilmemesi Gerektiğini Düşünenler	78
3.4.2. Yabancı Göçmenler ve Güvenlik Sorunu.....	82
3.4.3. Yabancı Göçmenler ve Ekonomi	90
3.5. ERZURUM'DA YAŞAYAN YABANCI GÖÇMENLERE BAKIŞ	95
3.5.1. Olumlu Bakış.....	95
3.5.2. Olumsuz Bakış	98
3.5.3. Hem Olumlu Hem Olumsuz Bakış.....	104
SONUÇ VE TARTIŞMA.....	108
KAYNAKÇA	113
EKLER.....	120
EK 1. GÖRÜŞME FORMU	120
EK 2. KATILIMCI TABLOSU	121
ÖZGEÇMİŞ.....	122

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI GÖÇMEN ALGISI VE DİN
(ENSAR VE MUHACİR TEMSİLLERİ BAĞLAMINDA ERZURUM ÖRNEĞİ)

Ebubekir ÖZSOY

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Lokman CERRAH

2024, 122 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Mustafa MACİT

Doç. Dr. Lokman CERRAH

Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU

İnsanlık tarihine bakıldığında toplumsal değişimlerin en önemli sebeplerinden birinin nüfus hareketliliğinin yani göçün olduğu görülür. Göçün yaratmış olduğu değişim sadece toplumsal değişimlere yol açmakla kalmaz bunun yanında ve ilk olarak bireylerin düşüncelerinde değişime yol açar. Göç din ilişkisi de bu bağlamda önemlidir. Çünkü din hem göçün önemli bir sebebi hem de göçten etkilenen bir toplumsal kurumdur. Dolayısıyla gerek birey ve gerekse toplumun göçe ve göçmenlere dair algı ve düşünceleri bu bağlamda önem kazanmaktadır. Birey ve toplumun bu algı ve düşünceleri ise yaşanılan döneme, bu dönemin şartlarına, bireylerin dini, sosyal, ekonomik durum, düşünce ve hassasiyetlerine göre değişiklik göstermektedir. Bu tez çalışmasında Erzurum'da yaşayan kişilerin, yabancı göçmenlere yönelik düşüncelerini kendi sosyal bağlamı içerisinde araştırmayı hedeflemektedir.

Nitel bir araştırma olan bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan fenomenolojik model esas alınarak ortaya konulmuştur. Fenomenolojik yaklaşım ile ensar-muhacir kavramlarına kişilerin nasıl anlam yükledikleri ve bakış açıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma alanını ise Erzurum'da yaşayan yerel halkın düşünceleri oluşturmaktadır. Araştırma, farklı seviyelerdeki ve sosyokültürel farklılıkları içinde barındıran otuz dört katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme formuna bağlı kalınarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, Göç, Ensar, Muhacir

ABSTRACT**MASTER THESIS****PERCEPTION OF FOREIGN MIGRANTS AND RELIGION
(ERZURUM CITY SAMPLE IN THE CONTEXT OF ANCAR AND MUHAJIR
REPRESENTATIONS)****Ebubekir ÖZSOY****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Lokman CERRAH****2024, 122 pages****Jury: Prof. Dr. Mustafa MACİT****Assoc. Prof. Dr. Lokman CERRAH****Assoc. Prof. Dr. Fatih TOPALOĞLU**

When we look at the history of humanity, we see that one of the most important reasons for social changes is population mobility, i.e. migration. The change created by migration not only leads to social changes but also, and first and foremost, to changes in the thoughts of individuals. The relationship between migration and religion is also important in this context. Because religion is both an important cause of migration and a social institution affected by migration. Therefore, both the individual and society's perceptions and thoughts about migration and migrants gain importance in this context. These perceptions and thoughts of the individual and society vary according to the period in which they live, the conditions of this period, the religious, social, economic situation, thoughts and sensitivities of individuals. This thesis aims to investigate the thoughts of people living in Erzurum towards foreign immigrants within their own social context.

This study, which is a qualitative research, is based on the phenomenological model, one of the qualitative research approaches. With the phenomenological approach, it was tried to reveal how people attribute meaning to the concepts of ansar-muhajir and their perspectives. The study area consists of the opinions of local people living in Erzurum. The research was conducted with thirty-four participants of different levels and sociocultural differences. In the research, in-depth interview technique was used based on a semi-structured interview form.

Keywords: Religion, Migration, Ansar, Muhajir

KISALTMALAR DİZİNİ

AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
bkn	: Bakınız
çev	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
diğ	: Diğerleri
Ed	: Editör
Hız	: Hazreti
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
s	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
vd.	: Ve diğerleri

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı	7
Tablo 2. Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı	7
Tablo 3. Kadın Katılımcıların Demografik Dağılımı	8
Tablo 4. Erkek Katılımcıların Demografik Dağılımı	8
Tablo 5. Erzurum İlinin Cinsiyete Göre Yabancı göçmen Nüfusu	41
Tablo 6. 2022 Yılı Erzurum'un Eğitim Durumu	42

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Göç Türleri.....	17
Şekil 2. Lee'nin Göç Süreci	21

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusu, göç ve dindir. Bireylerin yabancı göçmenlere yönelik nasıl bir bakış açısına sahip olduğu araştırılmıştır. Tezimizde derinlemesine görüşmeler yapılarak Erzurum’da yaşayan yerel halkın yabancı göçmenlere yönelik bakış açısının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel bir çalışma yapılmıştır. Tez çalışmasında yardım ve destekleriyle, bilgi ve tecrübesiyle katkıda bulunan, tezin her aşamasında rehberliğiyle bana önayak olan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Lokman CERRAH’a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bir dönem danışmanlığımı üstlenen Prof. Dr. Fazlı POLAT’a Allah’tan rahmet diliyorum. Tezin her aşamasında yardımını esirgemeyen müstakbel eşim Nazlıcan ŞANLI’ya, çalışmama değer katan jüri üyelerine ve katkısı olan diğer hocalarıma çok teşekkür ediyorum.

Erzurum-2024**Ebubekir ÖZSOY**

GİRİŞ

Dünya üzerinde bulunan her şey değişim, dönüşüm ve bir oluş içerisinde varlığını sürdürmektedir. Aynı nehirde iki kez yıkanılmaması gibi hayatın her alanında da bu değişim kendini hissettirmektedir. İçinde bulunduğumuz dünyada yaşayan tüm canlılar muhtelif nedenlerle değişimi yaşamakta veya bu değişimden etkilenmektedir. Göç, yaşanan bu değişimin/hareketliliğin altındaki en önemli fenomenlerden biridir.

Göçün başlangıcının insanoğlunun yaşamını düzenleyerek daha iyi bir mekan bulma çabasıyla ortaya çıktığı söylenilebilir. İnsanoğlunun zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı göçlerin sebepleri zamanla değişmiştir. Göç için çok çeşitlilikte ve sayıda sebepten bahsedilmekle birlikte özellikle dini, iktisadi, siyasi, kültürel ve savaş gibi etkenlerin belirgin şekilde göçün yerini, yönünü ve amacını değiştirdiği söylenebilir (Adıgüzel, 2022). Toplumlar savaş, doğal afetler sebebiyle zorunlu olarak göç ettikleri gibi yaşam standartlarını yükseltmek için gönüllü olarak da göç etmişlerdir (Yıldırım, 2022). Dolayısıyla yaşanan bu tür toplumsal olayların kişi veya toplumları etkilemesi sebebiyle göçler meydana gelmiş ve neticede göç, insanoğlunun hayatının merkezinde yer almıştır.

İnsan, sosyal çevrede edinmiş olduğu birikimleri ve hayatını sürdürdüğü kültür içindeki öğrendikleriyle var olmaktadır. Bu sebeple kişinin yaşamış olduğu ortam karakterini, duygu dünyasını, dine bakışını şekillendirmede önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşamış olduğu çevrenin örfüne, adetine, geleneklerine göre karakter inşa eden insan başka bir topluma girdiğinde kendi kültürünün farkında olabilmekte ve öz kültürün formlarını değiştirmiş olduğu mekanda yaşamaya çalışmaktadır.

Soyo-ekonomik, sosyo-kültürel, politik ve siyasi sebepler sonucunda fertlerin bulundukları mekandan ayrılarak yeni yerleşim bölgelerine göç etmeleri sosyal bilimcilerin çalışma alanları arasında yer alan önemli ve güncelliğini koruyan bir konudur. Orta Doğu'da yaşanan siyasi, politik ve ekonomik olaylar toplumların kitleler halinde göç etmesine sebep olmaktadır. Özellikle günümüzde Suriye, Afganistan ve Doğu Türkistan gibi ülkelerin yaşadığı savaş durumu beraberinde kitlesel göçü meydana getirmiştir. Türkiye'nin konumu ve stratejik önemi dolayısıyla bu kitlesel göçlerin merkezi haline geldiği görülmektedir. Türkiye'nin göçün merkezi haline gelmesiyle

birlikte ülke halkının göçmenler hakkındaki düşünceleri bilimsel merak konusu olmaktadır. Çünkü göçün ortaya çıkarmış olduğu değişim yabancı göçmen açısından olduğu gibi ev sahibi ülke açısından da hissedilmektedir. Yabancı göçmenin yerel halk ile etkileşimi sonucunda olumlu ve olumsuz durumlar meydana gelebilmektedir. Ev sahibi toplumun yabancı göçmenlere yönelik bakışı ve tutumu dini alandan etkilendiği gibi bu insanların dine ve dini alana bakışlarını da etkilemektedir. Çünkü yabancı göçmenlere yönelik toplumda birçok bakış açısı mevcuttur. Bunlar arasında; dini, sosyal, kültürel ve ekonomik bakışlar yer alabilmektedir. Yabancı göçmenlere bakışta din başat faktör olabildiği gibi dinin geri planda da kaldığı görülebilmektedir. Dini bakış açısı geri planda kaldığında yabancı göçmenler kültürel, sosyal veya ekonomik açıdan değerlendirilebilmektedir. Çalışmamız özelinde daha da somutlaştırmak gerekirse yerel halkın göçmenlere bakışı ensar-muhacir kavram ve temsillerine bakışlarından etkilenmekte ve aynı zamanda onların ensar ve muhacir temsillerine bakışlarını da etkilemektedir. Başka bir deyişle, göç sonucunda ensar ve muhacir temsillerine bakış karşımıza çıkmaktadır. Göç konusu, ensar ve muhacir temsilleri açısından veya dini açıdan birçok çalışmaya konu olmuştur. Kaya (2018) tarafından Suriyeli mültecilerin Şanlıurfa'da fazla olduğu ve Suriyeli göçmenler üzerine odaklandığı görülmektedir. Çalışma, Suriyeli göçmenlerin göç ile yaşanan problemleri merkeze alarak göçmenler üzerine yapılmış bir çalışmadır. Arıçam (2021) tarafından Suriyeli göçmenler üzerine yaptığı çalışmada ise toplumsal olarak kabul gören entegrasyon sürecinde Suriye'den göç etmiş kişilerin göç ettikleri ülkedeki insanların ortak değerleri arasında yer alan din kardeşliği söyleminin bütünleştirici etkisiyle, dini, sosyal, kültürel boyutları değerlendirilmiştir. Ayrıca, Suriyeli olarak ifade ettiğimiz göçmenlerin kendi benliklerini kaybetmeden din kardeşliği söylemini nasıl uygulandığı da değerlendirilmektedir. Güler (2020) tarafından Uşak ilinde yaptığı araştırmada ensar-muhacir kavramlarına kısaca değinildiği görülmüştür. Bu kavramlara halkın bakış açısı, önce hoşgörü olarak görüldüğü daha sonra ise hoşgörünün yerini çatışma aldığı ifade edilmiştir. Bu konunun anlaşılması söz konusu problemin toplumlar arasında farklı sonuçları meydana getirmesidir. Bu noktadan hareketle çalışmamız ev sahibi halk ile yabancı göçmen iletişim ve etkileşimini ana çerçeve kabul ederek Erzurum halkının yabancı göçmenlere bakışının nasıllığını problem edinmiş ve özellikle dini yaklaşımın bu bakışta rolünü ortaya koymayı amaçlamıştır. Dini yaklaşım ise ensar ve muhacir temsilleri ile somutlaştırılarak Erzurum

halkının bu temsiller ve din kardeşliği özelinde yabancı göçmenlere bakışları belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında tecrübe olunan yabancı göçmen olgusunun söz konusu temsillere halkın bakışını nasıl etkilediği de çalışmanın alt problemleri arasında yer almaktadır.

I. PROBLEM

Bu çalışmanın temel problemi şöyle ifade edilebilir: Erzurum’da yaşayan halkın ensar ve muhacir temsilleri bağlamında yabancı göçmenlere yönelik bakışı nasıldır?

A. Alt Problemler

- Göçmenlerle ilişki içerisinde olan Erzurum halkı ensar, muhacir ve din kardeşliği kavramlarını nasıl betimlemektedir?
- Erzurum’da yaşayan halk ensar temsili bağlamında göçmenleri nasıl anlamlandırmakta ve yorumlamaktadır?
- Erzurum halkı muhacir algısı çerçevesinde göçmenleri nasıl anlamlandırmakta ve yorumlamaktadır?
- Yabancı göçmenlerle ilişki içerisinde olan Erzurum halkının “din kardeşliği” fenomenine yönelik deneyimlerinin anlamı nasıldır?

II. AMAÇ ve ÖNEM

Toplumlar sürekli değişim yaşamaktadır. Göç de bu değişimin bir parçasıdır. Göçün yaratmış olduğu değişimin önemli bir parçası da dini düşüncede kendini belli etmektedir. Bu bağlamda araştırma, ensar ve muhacir temsilleri bağlamında Erzurum halkının yabancı göçmenlere bakışını keşfetmeyi amaçlamaktadır. Bu temel amaç etrafında yarı yapılandırılmış görüşme formuna (Ek-1) bağlı kalınarak araştırmaya katılan kişilere, ensar ve muhacir temsilleri hakkında sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların ensar ve muhacir temsillerini nasıl anlamlandırdıkları ve yorumladıkları ortaya konulmuştur. Ayrıca ensar ve muhacir temsilleri bağlamında din kardeşliğinin altındaki sembolik anlamlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Göç sonrası yaşanan problemlere dinsel açıdan bakış ve bu problemlerin sebep ve sonuçları farklılaşabilmektedir. Bu algı ve tepkilerin arka planındaki dini motiflerin neler olduğu bilimsel merak konusudur. Din, toplumlar arasında birleştirici etkisinin olması yanında ayırıştırıcı ve çatışmacı bir role de bürünebilmektedir. Dinin bu rolleri ensar ve muhacir temsilleri bağlamında karşımıza çıkmaktadır. Erzurum’da yaşayan halk nezdinde ensar ve muhacir temsillerinin nasıl algılandığı merak konusudur. Keza ensar temsilinin ayırıştırıcı, çatışmacı ve birleştirici etkisinin hangi durumlarda ve şartlarda geçerli olduğunun araştırılması Erzurum halkının göçmenlere bakışını ortaya koyacağından dolayı önem arz etmektedir. Göç, değişimi beraberinde getirdiğinden dolayı Erzurum’a göç eden yabancı göçmenler de bu değişimden etkilenmektedir. Ev sahibi halk, yabancı göçmenlerin yaşadığı değişime nasıl tepki verdiğini ve dini düşüncesinin arka planındaki motifleri nasıl betimlediği merak konusudur. Bu durumun incelenmesi ve sonuçlarının ortaya konulması göçün toplumsal yapıya olan etkisini de ortaya koyacağından dolayı bilime katkı sağlayacaktır. Ayrıca Erzurum’da yapılması planlanan bu çalışma farklı bir sosyal ortamın bakış açısını yansıtmaya çalışacağından dolayı önemli hale gelmektedir.

Dünyada ve de ülkemizde göçün mahiyeti hakkında ve göçün sosyolojik yönü itibariyle çalışmalar yapılmaktadır. Bu sebeple disiplinler arası yaklaşım yöntemiyle göçe yönelik birçok çalışmanın mevcudiyeti karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Orta Doğu’da yaşanan savaş, ekonomik rahatsızlıklar, yaşanan coğrafya da meydana gelen olumsuz tabiat olayları ve refah seviyesini artırmaya yönelik göçmen tutumları sonucunda Türkiye’ye birçok göçmen bireysel veya kitlesel olarak göç etmiştir. Bunun bir sonucu olarak göç konusunda Türkiye’de birçok çalışma yapılmıştır. Bununla birlikte Erzurum’da bu konuda kapsamlı bir çalışmanın yapılmaması ve toplumlar arasındaki algıların farklılığı sebebiyle araştırma değerli hale gelmektedir. Ayrıca bu çalışma, Erzurum ilindeki yabancı göçmenleri ensar ve muhacir temsilleri bağlamında sosyolojik olarak inceleyen ilk çalışmadır.

Literatürün taranması sonucunda göç ve din konusu bağlamında ensar ve muhacir konusunu ele alan bazı çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Akbaş (2010)’ın yapmış olduğu “Muhacirun-Ensar Kardeşliğinin Serüveni” çalışma tarihsel açıdan ensar ve muhacir kardeşliğini ortaya koymaktadır. Yapılan çalışma, ensar ve muhacir arasındaki kardeşleştirmenin (Muahat) nasıl yapıldığına yönelik teorik bir çalışmadır. Fakat bizim

yapmış olduğumuz çalışma, ensar-muhacir temsillerinin sosyolojik açıdan incelenmesidir. Dokuyucu (2020) tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasında ise Çorum halkı gözüyle göçmenler incelemiştir. Burada ensar-muhacir ilişkisi alt başlık olarak ele alınmıştır. Çalışma sonucu olarak Çorum halkının Çorum'a göç eden göçmenleri muhacir olarak görmediği sonucuna varılmıştır. Bunun akabinde ensar kavramının da işlerliğini yitirdiği ifade edilmiştir. Sümer (2021) tarafından Şanlıurfa'da yapılan araştırmada ise ensar-muhacir kavramının Suriyeli göçmenler nezdinde nasıl karşılandığı irdelenmiştir. Çalışmada ayrıca muhacir, misafir, yabancı, öteki gibi kategorilere de değinilmiştir. Bu çalışmada özetle sınır yakınlığı ve ensar-muhacir ilişkisinin Suriyeli göçmenlerde din kardeşliğine yönelik olumlu tutum geliştirildiği ifade edilmiştir. Öztürk (2022)'ün "İman Kardeşliğinin Hayata Yansımaları" adlı çalışması, Hz. Muhammed dönemindeki ensar ve muhacirlik uygulamalarını içeren bir araştırmadır. Ayrıca çalışmada Kur'an-ı Kerim açısından göç olgusuna değinilmiştir. Fakat çalışmada günümüz toplumun gözüyle göçe bakış yer almamaktadır. İlgili literatürün incelenmesi sonucu dikkat edilmelidir ki göç çift kutuplu bir fenomendir. Göçmenlerin araştırılması yanında yerel halkın da göçmenlerden etkilendiği göz ardı edilmemelidir. Ayrıca her sosyal olay veya olgu içinde bulunduğu toplumda araştırılmayı gerekli kılmaktadır. Bu sebepler ışığında Erzurum halkının, yabancı göçmenlere yönelik ensar ve muhacir temsillerine bakışı gün yüzüne çıkarılacaktır.

III. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI VE SINIRLILIKLARI

- Araştırmaya katılan kişilerin soruları içtenlikle cevaplandığı varsayılmıştır.
- Görüşmelerde kullanılan soruların araştırmanın problemine ve amacına uygun olduğu varsayılmıştır.
- Araştırma, Erzurum ilinde yaşayan otuz dört katılımcının verdiği cevaplarla sınırlıdır.
- Araştırma, 10.01.2023-30.06.2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen görüşmelerle sınırlıdır.

IV. YÖNTEM

Soyoloji, psikoloji, antropoloji gibi disiplinlere bakıldığında bunların ortak amaçlarının insan davranışlarını içinde bulunduğu ortamda ve çok yönlü araştırmaya olanak tanınmasıdır. Nitel araştırmanın doğası, sosyal olguları içinde bulunulan çevreden hareketle araştırmaya imkan tanınmasıdır (Şimşek ve Yıldırım, 2008). Ayrıca nitel araştırmada, gerçeklik içinde bulunulan sosyal ortama göre değişmektedir (Glesne, 2020).

Nitel bir araştırma olan bu çalışmada, fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Çünkü fenomenolojik yaklaşım, farkında olduğumuz fakat derinlemesine ve tüm ayrıntılara hakim olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Cropley, 2002. Aktaran: Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2021). Bize tam anlamıyla yabancı olmayan bununla birlikte tam manada anlamını kavrayamadığımız olguların araştırılmasına zemin hazırlamada fenomenolojik desen diğer bir isimlendirmeye olgubilim deseni uygun araştırma zemini oluşturmaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2008). Göç ve din etkileşimi sonucunda yabancı göçmenlere bakışın bir penceresini ensar ve muhacir temsilleri oluşturmaktadır. Ensar ve muhacir temsillerine bakış, içinde bulunulan sosyal ortama göre farklı sonuçları meydana getirebilmektedir. Fenomenolojik desen ile ensar ve muhacir temsilleri bağlamında Erzurum’da yaşayan halkın yabancı göçmenlere yönelik bakış açısının keşfedilmesi amaçlanmıştır.

A. Örneklem

Bir araştırma yapılacağı zaman öncelikle hangi örneklemin seçileceğine karar verilmesi gerekir. Veri toplama teknikleri, zaman ve kontrol gibi etkenler örnekleme yönteminde belirleyici faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır (Büyüköztürk ve diğ., 2021). Bununla birlikte örneklem olarak ifade edilen araştırma küçük ve çalışılabilir bir alana indirgenir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmanın araştırma alanı ise yabancı göçmenlerin yerleşim yeri olarak tercih ettiği Erzurum ilidir. Buranın seçilmesinde ki amaç, fenomenleri deneyimlemiş ve bu deneyimleri dışa vuracak bireyleri seçmektir. Araştırmanın örneklemi ise çalışmanın amacı çerçevesinde zengin durumların seçilmesine olanak sağlaması ve derinlemesine araştırma yapmaya imkan tanınmasından dolayı amaçlı örnekleme tekniğidir (Büyüköztürk ve diğ., 2021).

Araştırmaya katılan kişilerin cinsiyetini, yaşını, eğitim düzeyini ve mesleğini gösteren özellikler tablo haline getirilerek sistematize edilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	f
Erkek	20
Kadın	14

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcı sayısının toplamda 34 olduğu görülmektedir. Bu 34 katılımcının; 20 tanesi erkek, 14 tanesi ise kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın katılımcıların isimleri gizli tutularak K1, K2, K3... şeklinde sunulmuştur. Erkek katılımcılar ise E1, E2, E3... şeklinde sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslek	f
Akademisyen	3
Asker	1
Avukat	1
Çalışmayan	3
Emekli	1
Ev hanımı	2
Hekim	1
İmam-Hatip	1
İşçi	1
Kahveci	1
Kur'an Kursu öğreticisi	2
Makine mühendisi	1
Marangoz	1
Memur	3
Öğrenci	1
Öğretmen	5
Özel sektör	1
Polis	1
Sebest meslek	1
Sporcu	1
Şoför	1
Vaiz	1

Tablo 3. Kadın Katılımcıların Demografik Dağılımı

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Eğitim
K1	Kadın	49	Öğretmen	Yüksek lisans
K2	Kadın	37	Öğretmen	Yüksek lisans
K3	Kadın	26	Özel sektör	Lisans
K4	Kadın	30	Öğretmen	Yüksek lisans
K5	Kadın	29	Çalışmıyor	Lisans
K6	Kadın	40	Akademisyen	Doktora
K7	Kadın	25	Akademisyen	Doktora
K8	Kadın	31	Kur'an Kursu öğreticisi	Lisans
K9	Kadın	47	Kur'an Kursu öğreticisi	Lisans
K10	Kadın	41	Ev hanımı	Yüksek lisans
K11	Kadın	40	Ev hanımı	Ön lisans
K12	Kadın	24	Çalışmıyor	Lisans
K13	Kadın	38	Memur	Lisans
K14	Kadın	23	Çalışmıyor	Lisans

Tablo 4. Erkek Katılımcıların Demografik Dağılımı

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Eğitim
E1	Erkek	26	Öğrenci	Lisans
E2	Erkek	27	Memur	Lisans
E3	Erkek	31	Öğretmen	Lisans
E4	Erkek	38	Öğretmen	Lisans
E5	Erkek	37	Akademisyen	Doktora
E6	Erkek	31	Asker	Lisans
E7	Erkek	61	Emekli	Yüksek Lisans
E8	Erkek	26	İmam-Hatip	Lisans
E9	Erkek	26	Hekim	Lisans
E10	Erkek	27	Makine mühendisi	Lisans
E11	Erkek	29	Serbest Meslek	Lisans
E12	Erkek	25	Sporcu	Lisans
E13	Erkek	41	İşçi	Ön lisans

Tablo 4. (Devamı)

E14	Erkek	48	Marangoz	Lise
E15	Erkek	60	Şoför	Ortaokul
E16	Erkek	35	Polis	Lisans
E17	Erkek	29	Avukat	Lisans
E18	Erkek	50	Vaiz	Lisans
E19	Erkek	57	Memur	Lisans
E20	Erkek	34	Kahveci	Ön lisans

Örneklem grubunun seçiminde yabancı göçmenler ile ilişki içerisinde olan bireyler dikkate alınmıştır. Ayrıca yeterli sayıda kişiye ulaşılması araştırmanın daha sağlam temeller üzerine bina edilmesine katkı sağlayacağından dolayı mümkün olduğunca her eğitim seviyesinden ve her yaştan kişiyle görüşülmeye çalışılmıştır.

Görüşmeler sonucunda elde edilen cevaplar veri doygunluğuna ulaşınca kadar devam etmiştir. Daha sonra mülakat aşaması sonlandırılmış ve böylece görüşmeye katılan kişiler netleşmiştir.

Çalışmaya konu olan yerel halkın yabancı göçmenlere yönelik bakış açısının ortaya konulması için amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olan katılımcılarla görüşülmüştür. Mülakata katılan kişiler, yabancı göçmenlerle ilişkisi olabilecek veya olan kişilerdir.

B. Veri Toplama Teknikleri ve Veri Analizi

Veri toplama sürecinde görüşmecilerin farklı yaş gurupları, meslekleri, cinsiyetleri, ekonomik durumları, eğitim durumları göz önüne alınarak tezin ulaşmayı hedeflediği konuların anlaşılması ve anlamlandırılması amaçlanmıştır. Araştırmaya başlanılmadan önce katılımcıların kendini rahat hissetmesi ve tamamen objektif olmaları sebebiyle tezin amacından ve öneminden bahsedilmiştir. Araştırmanın amacı ve önemi görüşmeciler tarafından benimsenmesinin ardından mülakata başlanmıştır. Mülakat sürecinde görüşmeye katılan kişilerden izin alınarak gerektiğinde yazılı gerektiğinde sözlü bir şekilde sorulara verilen cevaplar kayıt altına alınmıştır. Cevapların kayıt altına alınması sebebiyle rahatsızlık duyulma ihtimali göz önünde bulundurulmuştur. Bu konuda katılımcılar bilgilendirilmiş ve kimliklerinin gizli kalacağı ifade edilmiştir. Bu sebepten

ötürü katılımcıların adları gizlenerek cinsiyetleri ön plana çıkarılmıştır. Katılımcılara görüşme soruları yöneltilmiş ve mülakat tamamlanarak sonlandırılmıştır. Katılımcıların sorulara verdiği cevaplar yetersiz hissedildiğinde veya araştırmacı tarafından daha ayrıntılı bilgilere ulaşılması istenildiğinde katılımcılara ek sorular yöneltilmiş ve mülakat sorularının derinlemesine anlaşılması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada, Erzurum halkının görüşlerinin keşfedilmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu (Ek-1) hazırlanmıştır. Görüşme soruları literatür taranarak hazırlanmıştır. Elde edilen yarı yapılandırılmış görüşme formu neticesinde pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama olarak 10 kişiye gönderilmiştir. Hem uzmanlardan hem de pilot uygulamaya katılan kişilerden geri dönütler alınmıştır. Geri dönütler sonucunda; çıkarılması gereken, anlaşılmayan, yanlış anlaşılmağa müsait olan veya birbirini kapsayan sorular yeniden düzenlenerek asıl görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşme; insanın bakış açısını, duygularını ve algılarını ortaya koymada kullanılabilecek en güçlü yöntemlerden biridir (Şimşek ve Yıldırım, 2008). Ayrıca görüşme tekniği, araştırmacıya ve görüşme yapılan kişiye esneklik sağlamaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2008). Görüşmenin yarı yapılandırılmış görüşme şeklinde yapılmasının sebebi ise yarı yapılandırılmış görüşme de araştırmacı belli başlı sorular hazırlar ve bunları yöneltir. Bununla birlikte yarı yapılandırılmış görüşmede, görüşme sırasında yeni soruların sorulmasına imkan tanınması bu veri toplama tekniğini kullanmayı gerekli kılmıştır (Yüksel, Mil ve Bilim, 2007). Görüşmelerin yapılmasına başlanılmadan önce etik kurul onayı alınmıştır. Onayın ardından derinlemesine yüzyüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakatta sorular yöneltilirken temel amaçlar arasında; merakın giderilmesi, bir konu hakkında açıklama yapılması, çalışılan konunun çözüme kavuşturulmaya çalışılarak alandaki ihtiyacın giderilmesi amaçlanmıştır (Kuyucuoğlu, 2012: 261). Ayrıca görüşme tekniği, bireyin tutumlarına, duygularına, görüşlerine, düşüncelerine, şikayetlerine ve inançlarına ilişkin bilgileri elde etmede etkili bir yöntemdir (Briggs, 1986. Aktaran: Şimşek ve Yıldırım, 2008). Yukarıda ifade edilen sebepler ışığında görüşme tekniğinin kullanılması uygun görülmüştür. Çalışmanın sağlıklı veriler üzerine temellendirilmesi için ilk elden verilere farklı zamanlarda başvurulmuştur. Araştırma süresi zarfında kişilerle birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun soruları görüşmelere katılan kişilere yöneltilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin ifadeleri ses kayıt cihazı veya birebir yazılmak

suretiyle kayıt altına alınmıştır. Kayıt altına alınan veriler sistematik bir biçimde bir araya getirilmiştir. Daha sonra bu veriler kategorilere ayrılmış ve herbir kategoriye ait kodlar oluşturulmuştur. Görüşme yapılan kişilerin görüşleri doğrudan alıntı yapılmak suretiyle algı ve düşünceleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kadın katılımcılar için K1, K2, K3,... şeklinde; erkek katılımcılar ise E1, E2, E3,... şeklinde kodlanmıştır. Bu şekilde kod oluşturmanın sebebi, araştırmanın güvenilirliğini sağlamada önemli derecede etkisi olduğundan dolayıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Araştırmanın veri analiz yöntemi ise içerik analizidir. İçerik analizi sosyal bilimlerde kullanılan en önemli teknikler arasında yer almaktadır. Çünkü içerik analizi; insan davranışlarını, insanın doğasını ortaya çıkarmada doğrudan olmayan yollar ile çalışmaya uygun bir tekniktir. Ayrıca bir konu hakkında betimleyici bilgi sağlama, betimleyici bilginin anlaşılmasında yardımcı olarak temaları ortaya çıkarma, yapılan diğer araştırmaların sonuçlarını inceleme, incelenmek istenen konu hakkında bilgiler toplanılmasına yardımcı olmaktadır (Büyüköztürk ve diğ., 2021).

Fenomenolojik araştırmalarda veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu sebeple içerik analizinde veri kavramsallaştırılır ve temaların ortaya çıkması sağlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada betimsel içerik analizi yapılırken kodlar oluşturulmuştur. Kodlar arasındaki ilişkilere bakılarak temalar oluşturulmuştur. Ortaya çıkan temaların anlamları yorumlanmış ve çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SOSYAL BİR OLGU OLARAK GÖÇ

Göçün tarihine bakıldığında insanlığın var olduğu günden itibaren tarih sahnesinde kendine yer ettiği ifade edilebilir. Çünkü insanın temel ihtiyaçları karşılamak için mekan değiştirmesi, yaşamlarını daha iyi sürdürebileceği yerleri arama çabası, hastalıklar, doğal afetler ve merak duygusu gibi fenomenler göçün varlığının insanlık tarihi kadar eski olduğuna işaret etmektedir. Göçün insanlık tarihinde bu kadar önemli yer edinmesinin altında göçe neden olan birçok faktör etkili olmaktadır. Bu faktörler arasında sosyal, ekonomik, siyasal nedenler sayılabilir (Adıgüzel, 2022: 19). Bu etmenlerin yanında doğal nedenlerin de göçü tetiklediği söylenebilir (Korkmaz, 2017: 29). Göçün temelinde mekan değiştirme olmasından dolayı, geçmişten günümüze amaç aynı olsa da göçün sebep olduğu nedenler farklılaşmaktadır. Sosyal, kültürel, dini, siyasi ve doğal felaketler bu nedenler arasında ifade edilebilir (B. Baloğlu, F. Baloğlu ve Erkal, 1997).

Göç kavramı hakkında farklı tarifler yapıldığı görülmektedir. Göç; (İng. Migration) coğrafi bir hareketlilik anlamında topluluğun mekan değiştirmesi olarak görülmektedir (B. Baloğlu ve diğ.,1997). (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005: 769) ise göçü; ‘hicret’ olarak isimlendirmektedir. Birleşmiş Milletler’in (BM) kuruluşlarından biri olan (Uluslararası Göç Örgütü[IOM]) (2004)’e göre ise göç; “*Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi, süresi ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketidir.*” (s. 35).

Göç kavramı, TÜBA’da: “*Ekonomik, toplumsal, siyasal ya da savaş, kıtlık, doğal yıkım gibi nedenlerle, kişilerin ya da toplulukların çalışmak ve daha iyi yaşam koşulları bulmak umuduyla, bir yerden başka bir yere giderek kesin ya da geçici olarak yerleşmeleri.*” (TÜBA, 2011: 502) olarak tanımlanırken Hayriye (2019) göçü, yaşanılan ortamdan farklı bir ortama geçiş şeklinde ifade etmektedir. Yapılan bu yer değiştirme hareketine katılanlara da “göçmen” denilmektedir.

Göç tanımlamalarına bakıldığında bazı tanımların içerisinde insan faktörünün yer almadığı dikkat çekmektedir. Bu da bize göç olgusunun sadece insana ait bir eylem

olmadığı sonucuna götürmektedir. Çünkü göç olgusunun temelinde canlılarında yer aldığı görülmektedir (Korkmaz, 2017: 28). Yapılan tanımlamaların farklı olması efradını cami ağıyarını mani şeklinde tanım yapma çabası içerisine girildiğini göstermektedir. Ayrıca tanımlara tekrar geri dönüldüğünde göçün nasıl gerçekleştiğine de vurgu yapılmaktadır. Aydın (2015: 103) göçe sosyolojik açıdan bakıldığında ise yaşam şartlarının sorunlu olduğu bir bölgeden yaşam kalitesinin daha iyi olduğu yere taşınmayı ifade etmektedir. İnsan hayatındaki ekonomik, siyasi, sosyal ve dinsel alanların daha iyi yaşanılabilmesi için yapılan arayışın bir sonucu olarak yer değiştirmeyi ifade etmektedir.

Göç hareketlerine bakıldığında bir coğrafi hareketin göç olarak adlandırılması için göçe muhatap olan kitlenin bu hareketliliği kalıcı yerleşme şeklinde yapması gerekmektedir. Bir coğrafyayı ziyaret, eğitim veya sağlık sorunları sebebiyle yapılan yer değiştirmeler göç olarak değerlendirilmez. Göçmen olarak ifade edilecek kişi veya toplumların gerçekleştirmiş olduğu coğrafi hareketliliğin göç olarak değerlendirilmesi için göçmenin yaşadığı sosyal çevreyi bulunduğu çevreden ayrılarak yapmasını gerekli kılmaktadır (Adıgüzel, 2022: 20).

Göçün fiziksel hareketlilik olması yanında yer değiştiren kesimlerde kültürel etkileşimi içermesi açısından da sosyal hareketlilik (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2016). Bunun yanında göçe bakış sadece bir olgu ve gerçeklik olarak anlamanın yanlış olduğu ifade edilmekle birlikte göç kavramının metafizik ve imajolojik bağlamıyla da ele alınması gerekir (Şimşek, 2018). Ayrıca modern dönemde bu yer değiştirmeler kırsal alandan kentsel alana kayarak işlevini sürdürmeye devam etmiştir (Esgin, 2018).

Göçün durağan bir yapısı yoktur. Dinamik olduğu kadar karışık ve bir o kadar da sürekli etkileşim içerisinde yer alan olgudur. Göçün tek bir boyutu yoktur. Farklı şekillerde gelişen ve içinde bulunduğu ortamın koşullarından etkilenen bir olgudur (Gülfer, I. Öner ve Ş. Öner, 2016). Tekeli (1975: 153), kişinin sosyal sistemdeki yeri açısından göç sonucunda mekânsal yer değiştirme süreci kişinin toplumda üretici ve de tüketici konumunu etkilemektedir.

Göçün etkisi altında yatan temel unsurlara bakıldığında iki temel faktör karşımıza çıkmaktadır: Birincisi, itme faktörleridir. İkincisi ise çekme faktörleridir. İtme faktörü, kişi veya toplulukların yaşamış olduğu çevrenin kendini göçe zorlamasıdır. Bu zorunluluğun altında farklı sebepler yer almaktadır. Bunlar; savaş, iklim şartları,

beslenme imkanlarının yoksunluğu, terör olaylarıdır. Çekme faktörü ise kişinin göç edeceği coğrafyadaki imkanların daha cazip olduğu yerler şeklinde ifade edilebilir. Bunlar arasında ise ekonomik refah seviyesinin yüksek olması, güvenli ortam, çalışma imkanlarının varlığı ve yaşamı idame ettirilebilecek huzur ortamının varlığı gibi faktörler karşımıza çıkmaktadır (Adıgüzel, 2022: 20). Bu konuda Hayriye (2019), yoksul bölgelerdeki sıkıntıları “itici faktörler” olarak dile getirmektedir. “Çekici faktörler” ise daha gelişmiş bölgeler veya ulus-devletlerdeki olumlu yönler şeklinde dile getirilmektedir.

1.1.1. Göç ve Göç ile İlgili Diğer Kavramlar

Göç ve göçe bağlı olarak oluşan birçok kavram arasında yer alan mülteci, sığınmacı ve göçmen ifadeleri kavram karışıklığına neden olmakla birlikte göç sürecinde oluşan bu kavramların kötüye kullanılmaya kapı aralaması büyük bir problemdir (Erbaş, 2019:302). Bu sebeple kavram kargaşasına düşmemek için göç sebebiyle vuku bulan kavramların doğru tanımlanması elzem hale gelmektedir.

Göç ve göçmen kavramları genel olması sebebiyle göç türüne göre göçmen ifadesi farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır (Erbaş, 2019). Göçmen, TDK (2015)’e göre: “*Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden kimse, aile veya topluluktur.*”(s. 770). Bir diğer tanımlamada ise zorlayıcı herhangi bir sebep olmadan gönüllü bir şekilde göçü gerçekleştiren kişidir (Barışık, 2020: 15).

Sığınmacı, TDK (2015)’e göre: “*Başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi veya yabancı bir ülkede iltica etmeden önce belirli bir süre kalan kimse.*” (s. 1749). Tanımdan da anlaşılacağı üzere uluslararası ülkeler arasında koruma arayan kişi, iltica etmek istediği ülkenin yetkili makamları tarafından başvurusu onaylanmamış yani resmi açıdan mülteci statüsü elde etmemiş kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır (Barışık, 2020: 15-16).

Sığınmacı, yetkili makamlar tarafından mülteci statüsünü kazanana kadarki süreci ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmakla birlikte eğer olumsuz şekilde sonuçlanırsa talepte bulunan kişi sınır dışı edilme ile karşı karşıya kalır (Barışık, 2020: 16).

Mülteci, TDK (2015)’e göre: “*Başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kimse.*”(s. 1434). Mülteci göçü şeklinde ifade edilen bu kavram içinde bulunduğu ülkedeki siyasi

otoriteye yönelik anlaşmazlıklar ve çatışmaların yaşanması sonucu can ve mal güvenliğinin tehdit altında olmasından dolayı kişi veya küçük grupların yasadışı yollarla veya sahte belgelerle başka bir ülkeye gerçekleştirdikleri göçü ifade etmektedir (Barışık, 2020: 6).

Mülteci tanımından hareketle bu tanımın kapsamı beş parçaya ayrılmıştır:

- 1) Hayali olmanın ötesinde gerekçeli bir korkunun var olması,
- 2) Ülkesinde kötü muamele görüyor olması,
- 3) Siyasi görüş veya din, ırk gibi belli bir sosyal gruba üye olunması,
- 4) Kendi ülkesi dışında olması,
- 5) Başvuruda bulunduğu ülkeden koruma alamaması veya ülkesine dönmek istememesi.

İfade edilen bu beş kapsam dahilinde kişinin mülteci olarak adlandırılması için bu koşulların tamamını sağlaması gerekmektedir (Barışık, 2020: 6).

Göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramlarının ortak noktası kişinin veya kişilerin bulunduğu yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine göçü ifade etmesidir. Göçmen kişi, kendi isteği veya zorla göçe tabi olmaktadır. Göçmenin, göç etmesinde savaşlar, kıtlıklar, antlaşmalar gibi unsurlar etkili olabilmektedir. Göçmenin, bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye zorunlu sebeplerle veya sosyal durumunu iyileştirmek için göç etmesi sonucu sığınmacı ve mülteci kavramları ortaya çıkmaktadır. Sığınmacı ifadesi resmi statüye ulaşmadan göç edilen ülkede barınmayı ifade eder. Mülteci kavramı ise sığınmacının göç ettiği ülkenin topraklarında yaşama hakkı elde etmesini ifade etmektedir.

1.1.2. Göç Türleri

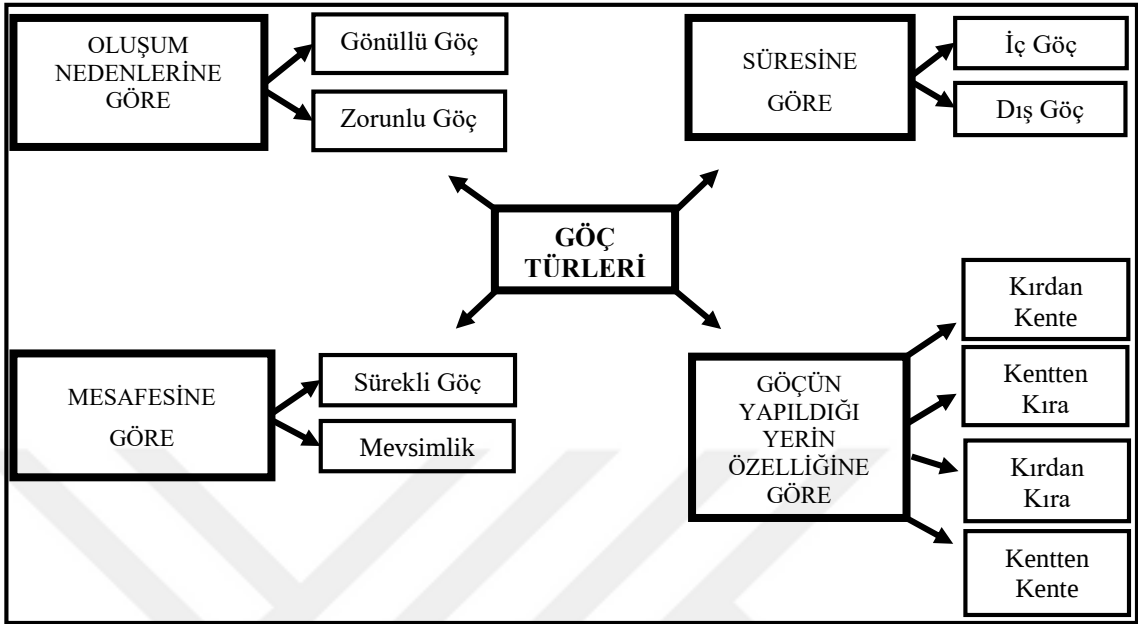
Göç literatürü incelendiğinde, göç çeşitlerinin farklılık arz ettiği görülmektedir. Göç, meydana geldikten sonra biten bir gerçeklik olmadığı ve geçmişteki göç kuramlarıyla açıklanamayacak bir yönünün olduğu ve bunun bir oluş hali olduğu ifade edilmektedir (Erbaş, 2019: 134). Göç tanımlamalardan hareketle göçün mekânsal yer değiştirme vurgusu yanında bir yerden bir yere gitme, yerleşmenin türüne göre kalıcı ve geçici olma gibi farklı boyutları karşımıza çıkmaktadır.

Nüfus hareketlerinin yöneldiği siyasal alana göre göç, iç göç ve dış göç şeklindedir. İç göç, ülke içindeki yer değişimini ifade ederken dış göç, bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan mekan değişimini ifade etmektedir (Yıldız, 2018). Göçe türleri açısından bakıldığında ise nüfus hareketliliğine göre serbest göç ve zorunlu göç olarak ayrılmaktadır. Serbest göç ile kastedilen kişinin yaşam şartlarını daha iyi hale getirmesi için yaptığı yer değiştirmedir. Göçün kategorilere ayrılmasında diğer bir sınıflandırma şu şekildedir: İç göç, dış göç, gönüllü göç, dairesel göç, zorunlu göç ve düzensiz göç olarak karşımıza çıkar (Yıldız, 2018).

Göç kriterlerine bakıldığında genel bir sınıflandırılma yapıldığı göze çarpmaktadır. Amacına göre; ekonomik olması veya ekonomik olmamasına göre, iç göç ve dış göç, göçü tetikleyen unsur olması açısından geçici ve sürekli, yerleşim yeri bakımından transit ve yerleşik, yasal olma yönünden yasal ve yasal dışı, göçmenin özelliği yönünden vasıflı ve vasıfsız, boyutu açısından bireysel ve kitlesel olarak ayırım yapılmıştır (Adıgüzel, 2016).

Göçleri; amaç bakımından, gerçekleştirilme yöntemi açısından, göçün nedenleri bakımından, göç edilecek coğrafyanın mekanına göre değişik şekillerde sınıflandırmaya tabi tutmak mümkündür (Adıgüzel, 2022: 21). Ayrıca nüfus hareketliliğinin gerçekleşmesi bakımından serbest göç ve zorunlu göç, zaman faktörü açısından mevsimlik göç ve daimi göç, nüfus hareketlerinin gerçekleştiği siyasal alan açısından iç göç ve dış göç, yoğunluk açısından ise kitlesel göçler ve bireysel göçler şeklinde tasnife tabi tutulmaktadır (Yıldız, 2018: 7-14). Göçün bir diğer sınıflandırılması, iki düzey şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birinci düzey olarak adlandırılan göç türü: Bir ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşen iç-yapısal göçtür. İkinci düzey olarak adlandırılan göç türü ise uluslararası yapısal seviyeli göç şeklinde isimlendirilmektedir. Bu da göçün ülkeler arasında olmasını ifade eder (Erbaş, 2019: 171). Göçü türlere ayırmada diğer bir sınıflandırma Petersen'de görülmektedir. Göç kuramlarında da değinildiği üzere Petersen itici (-) ve çekici (+) faktörlerin göç edecek olan kişilerin kararlarında etkili olduğunu dile getirmektedir. Bu bağlamda Petersen (1958) göç tiplerini beş kategoriye ayırmıştır. Bunlar şu şekilde ifade edilmektedir: İlkel (primitive) göç, zorunlu (forced) göç, yönlendirilmiş (impelled) göç, serbest (free) göç ve kitlesel (mass) göç. Aşağıda yer verilen görselde de göçün tüm açılardan sınıflandırılması yer almaktadır. Görüldüğü gibi göçün doğası gereği farklı şekillerde tasnife tabi tutmak mümkündür. Dolayısıyla bu çeşitli göç tanımlamaların

hepsine yer vermekten ziyade çalışmaya katkı sağladığını düşündüğümüz göç türlerine yer verilmiştir.

Şekil 1. Göç Türleri

Göçün detaylı türlerine yukarıdaki Şekil 1’de yer verilmiştir (<https://goc-cesitleri.nedir.org/>).

Şekil 1’de görselleştirilmiş göç türlerinden oluşum nedenine göre, süresine göre ve mesafe açısından dış göç bu araştırmanın da kapsamı içerisinde yer almaktadır.

İç göç ve dış göç arasındaki temel ayrım, göçün kişi veya toplulukların içinde bulundukları ülke sınırları dahilinde gerçekleştirilmesi veya göç yolculuğuna başlarken yaşamış olduğu ülke sınırlarını aşarak gerçekleştirmeye karar vermesi sonucu oluşan göç hareketi olarak açıklanabilir. Bu itibarla temel ayrım, göçün ülke sınırları dahilinde gerçekleşip gerçekleşmediğidir. İç göç tanımına bakıldığında TDK, “Bir ülke sınırları içinde genellikle küçük yerleşim bölgelerinden büyük kentlere geçici veya sürekli kalmak üzere göç etme.” Şeklinde tanımı yapılmaktadır. (<https://sozluk.gov.tr/>) Tanımda yer alan geçici veya sürekli ifadesi Türkiye’de yapılan mevsimlik veya sürekli göçler şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 182). Ayrıca iç göç kendi içerisinde sürekli, mevsimlik, emek ve zorunlu/gönüllü göç olarak tasnife tabi tutulmaktadır (Tamer, 2020: 2816).

IOM dış göçü diğer bir isimlendirme ile uluslararası göçü: “*Kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutlak olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları. Dolayısıyla, uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusudur.*” (s. 88). Şeklinde tanımlamaktadır. Türk işçilerinin 1961 yılında Almanya veya Batı Avrupa ülkelerine yerleşmesi dış göç olarak değerlendirilmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 172). Ayrıca dış göç kendi içerisinde beyin, mübadele ve işçi göçü olarak da sınıflandırılmaktadır (Tamer, 2020: 2816).

İç ve dış göç sebebiyle oluşan göç hareketliliği, oluşum nedeni açısından zorunlu veya gönüllü göç şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Zorunlu ve gönüllü göçteki temel ayrım ise göçe muhatap olan kişi veya kitlenin göç yolculuğuna başlamasında kendi rızasıyla bulunduğu mekanı değiştirmesi veya baskı altında ve kendi bilinçli hürriyetinin elinden alınmak suretiyle özgür iradesinin gölgelenmesi sonucu göçe maruz bırakılması şeklinde açıklanabilir. IOM, zorla göçü (forced migration); “*Doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi.*” (s. 103). Şeklinde tanımlamakta ve örnek olarak: doğal afet, sürgün (Yılmaz, 2014) çevresel, nükleer felaketler, kimyasal ve açlık nedeniyle gerçekleşen hareketler karşımıza çıkmaktadır (IOM, 2004: 103).

Göçlerin diğer bir değerlendirme açısı ise göçlerin aslında tamamının zorunlu olduğu düşüncesidir. Çünkü bireyin zorlama olmadan göçe karar vermesinin arkasında içinde bulunduğu ülkenin koşulları geri planda kalarak göç etmek istenilen yerleşim yerinin daha cazip olmasıdır (Çağlar, 2018: 36).

Zorunlu göç açısından bakıldığında devletlerarası yapılan anlaşmalar sonucu mübadele gerçekleştirilmiştir. Buna örnek olarak 1923 Lozan Antlaşması’ndan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleşen hükümet politikaları sonucundaki yer değiştirmeler verilebilir (Örnek, 2011: 10 ve Emgili, 2017: 30).

Toplumlar bazen savaş, afet, sürgün gibi durumlar sebebiyle zorunlu göçe maruz kalmış bazen de yaşam koşullarını iyileştirmek için gönüllü göçü tercih etmişlerdir (Yılmaz, 2014: 1685).

Savaş, doğal afetler ve insani kriz sebebiyle Türkiye’ye göç etmek durumunda kalan Suriyeliler, zorunlu göç kapsamında değerlendirilmektedir. Bunun yanında zorunlu

göç yaşayan Suriyelilere; Türkiye, uluslararası kuruluşlar ve çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları (STK) tarafından yardım edilmiştir (Özçürümez ve İçduygu, 2020). Ayrıca silahlı eylemlerin varlığının kitlesel olarak başladığı 2011 yılında iç savaş baş göstermiş savaşın akabinde Suriye’de yaşayan milyonlarca insan Türkiye’ye göç etmiştir. Suriyeli göçmenlerin sığınma talebine olumlu karşılık veren Türkiye dünyadaki en fazla göçmeni barındıran ülke olmuştur (Kaya, 2022: 9-10).

1.1.3. Göç Teorileri

Göçün modern toplumun bilimi olması 19. yüzyıla denk gelmektedir. Göç kuramlarının varlığı da bu dönemde ortaya çıkarak iç göç ve dış göç üzerine çalışmalar yapılması ile sonuçlanmıştır (Yönlü, 2018: 13). Göç kuramları hakkında literatüre bakıldığında birçok kuramın varlığı karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık altında ifade edilecek göç teorilerinin tamamının verilmesinden ziyade çalışmaya katkı sunacak göç kuramlarına yer verilecek ve temel kuramlar ele alınacaktır. Göçün tarihinin eskilere dayanması bu konuda yapılan çalışmaların da çeşitlenmesine neden olmuştur. Bu nedenden dolayı göç olgusunu açıklamak için göç teorileri hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Söz konusu bahsedilecek kuramların temel çıkış noktası, göçe neden olan sebeplerin ortaya konulmasında genel-geçer yasaların oluşturulmasıdır (Yaman, 2019: 35). Abadan-Unat, göç teorileri hakkında “tek bir büyük kuram” olmadığını ifade etmiştir (Abadan-Unat, 2002: 3). Göçü açıklamaya yönelik ilk kuramsal çabayı sarf edenlerin coğrafyacılar ve iktisatçılar olduğu görülmüştür. Siyaset bilimcilerin ve sosyologların ilgi alanına daha sonra girmiştir. Göçün kuramsallaştırılmasında göç üç başlık altında tasnife tabi tutulmuştur. Birincisi, mikro düzey kuramlardır. İkincisi, mezo düzey kuramlardır. Sonuncusu ise makro düzey kuramlardır (Şimşek, 2018: 16). Bu başlık altında şu kuramlara yer verilecektir: 1) Ravenstein’in göç yasası, 2) Everett Lee’nin göç yasası, 3) Petersen’in göç tipleri, 4) Kesişen fırsatlar teorisi.

1) Ravenstein’in Göç Yasası

Göçle ilgili çalışmalarda Ravenstein’in öne çıkması bu konudaki ilk bilimsel çalışmaya adını yazdırmasından dolayıdır. 1885 yılında kendisi tarafından yayınlanan “*Göç Yasaları*” (The Laws of Migration) adlı makale çalışması göç çalışmalarına öncülük etmiştir (Şimşek, 2018: 17). Ravenstein’in göç olgusu üzerine yaptığı çalışma, genel

geçer kanunları içinde barındırmaktadır (Adıgüzel, 2022: 24). Bunun yanında yukarıda belirtildiği gibi ilk göç çalışmasını yapması kendinden sonra gelecek çalışmalara da kaynaklık teşkil etmiştir. Ravenstein yedi göç yasasını belirlerken 1871 ve 1881 yıllarındaki İngiliz nüfus sayımının sonuçlarından yararlanmıştır. Göç yasalarını ele alırken ampirik bir yöntemle göçü sosyal, ekonomik ve siyasi koşullar üzerine temellendirmiştir (Ravenstein, 1885: 168-172).

Ravenstein'in yedi göç yasasına özetle aşağıda yer verilmeye çalışılmıştır.

- I. Göçün mesafe ile ilişkisine dikkat çekerek göçmenlerin birçoğunun göçe muhatap olduğunda yakın mesafeleri tercih etmektedirler. Bu göçün sonucunda yeni göç dalgalarını da beraberinde getirmektedir. Ayrıca tüm göç dalgasının hareket yönü, ekonomik anlamda iş imkanı kapasitesinin çok olabileceği ticaret ve endüstri alanlarına doğrudur.
- II. Ekonomik anlamda gelişmiş ve albenisi yüksek olan kentler, göçmenlerin de dikkatini çekerek buralara göç etmelerini sağlamaktadır. Göç eden kişilerin kente yerleştirilmesinde nüfus yoğunluğunun az olduğu yerler tercih edilir. Göçmenin önceki göç etmiş olduğu yerde gerçekleşen seyrelmeye de başka yerden gelen göçmenler yerleştirilir. Bunun sonucunda domino gibi birinin başlatmış olduğu etki diğerini tamamlayarak devam eder. Göç zamanla kente doğru yaklaşır ve bunun sonucunda kentteki sosyo-ekonomik cazibe merkezi diğer göçmenler tarafından da kabul görür. Artık göç tüm ülkeyi kapsar hale gelmiş olur.
- III. İnsanlar nüfus hareketliliği içinde göç ederken amaçları sadece yer değiştirmek değildir. Göçün temel amacında, ekonominin getirisinden alınacak payın önemli olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla insanların kentlere göç etmesi kentteki sanayi ihtiyacının karşılanmasını sağlar. Bu nedenle göç sonucunda bir uyum meydana gelmiş olur. Bu uyum, göçmenin iş bulmasıyla sonuçlanırken kent ekonomisi de canlanır ve iş gücü karşılanmış olur.
- IV. Her göç süreci beraberinde başka göç akımını meydana getirmektedir. Özetle bir bölgenin göç almasıyla göç vermesi aynı büyüklüktedir.
- V. Göçün uzun mesafeli göç ile olan ilişkisi genelde sanayi merkezlerine yöneliktir. Yani uzun mesafe olarak adlandırılan göçler gelişmiş merkezlere doğru yönelim gösterirler.

VI. Kır ve kentte yaşayan kişilerin göç eğilimi farklılık arz etmektedir. Kırsalda yaşanan göç hareketlerinin etkisi veya dalgalanması fazlayken kentte vuku bulan göç hareketleri daha azdır.

VII. Kadın ve erkek arasında göçün algılayış farklılıkları karşımıza çıkmaktadır. Kadınların göçü kısa mesafede ve kırsalda gerçekleşmektedir. Bunun aksine erkekler ise uzun mesafeli göçleri ve dış göçleri tercih etmektedir (Yaman, 2019: 36-38).

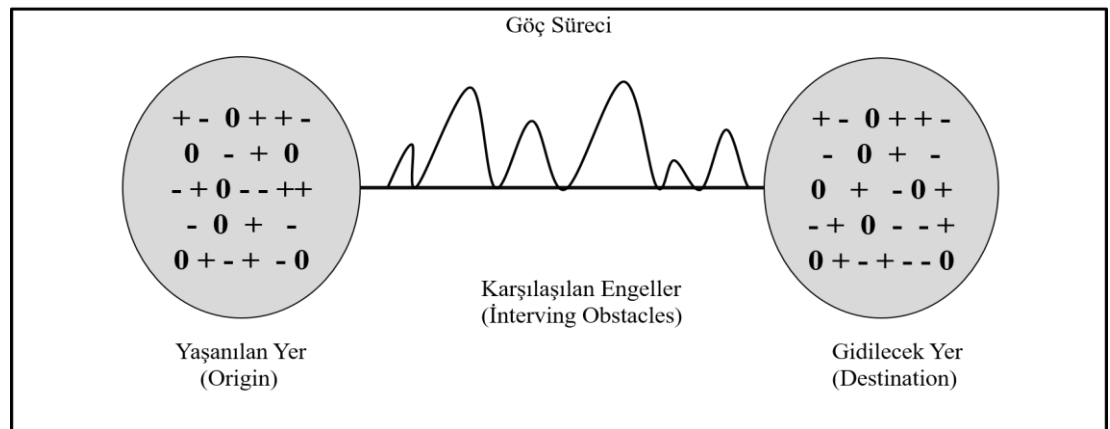
İfade edilen bu kanunlarda Ravenstein, göçün göç edilecek yerle ilgili mesafesi, göç edilecek mekanın ekonomisi ve refah seviyesi, göç ilişkisinde uyum süreci, göç öncesi ve göç sonrası değişimi, göçe yönelik coğrafi bölge ve cinsiyet farklılığından oluşan etkenleri ortaya koymuştur.

2) Everett Lee'nin Göç Yasası

Everett Lee'nin 1966 yılında yazmış olduğu “*Bir Göç Teorisi*” (A Theory of Migration) adlı makale çalışması karşımıza çıkmaktadır. Lee'nin kuramı göçmenden ziyade göçe odaklanmış olsa da göçmenin de göz önünde tutulması gerektiği ifade edilmektedir (Çağlayan, 2006: 72).

Lee, göç sürecinin başlamasının ardında dört temel faktörün olduğunu ifade etmektedir:

1. Yaşanılan bölgeyle ilgili unsurlar,
2. Gidilecek bölgeyle ilgili unsurlar,
3. Ortaya çıkan engeller,
4. Kişisel unsurlar (Lee, 1967: 212).

Şekil 2. Lee'nin Göç Süreci

Lee'nin göç kuramı, itme ve çekme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Lee'nin ifade ettiği itme ve çekme kuramı, yaşanan yerde ve göç etmeye karar verilen yerde itici veya çekici faktörlerin olduğudur (Aktaran: Adıgüzel, 2022: 27).

Lee, kuramında yukarıda ifade edilen faktörleri üç farklı şekilde sembolize etmektedir. Bu bağlamda insanı göç bölgesine çeken sayısız faktörler olduğu gibi göç bölgesinden iten faktörler de mevcut. İfade edilen faktörlerden insanların albenisini kazanan yerler çekici olarak ifade edilmektedir ve olumlu anlamda (+) işaretiyle sembolize edilmektedir. Bunun karşısında olan ve insanların nefret edebileceği veya sevmediği nedenler itici faktör olarak kabul edilmiş ve olumsuz anlamda (-) işaretiyle sembolize edilmiştir. İnsanların hakkında görüş bildirmediği veya kayıtsız kaldığı faktörler ise nötr anlamında (0) rakamıyla sembolize edilmiştir (Lee, 1967: 212-213). Bireyin bir bölgeye göç etmesinde olumlu (+) faktörlerin varlığı kişiyi buraya göç etmeye sevk etmektedir. Burası birey için cazip olmasından dolayı çekme faktörü etkin olmaktadır. Aynı zamanda kişinin göç etmeyeceği yer hakkındaki olumsuz (-) faktörlerin varlığı kişinin göç edeceği yere karşı ilgisiz olmasıyla sonuçlanmaktadır ve burası itme faktörü olmaktadır. Göç edilecek yer hakkında göçe muhatap olacak kişinin herhangi bir ilgi veya ilgisizlik durumunun olmaması ise göçmen tarafından etkisiz olarak algılanmakta ve nötr (0) etki konumunda olmaktadır. İfade edilen göçün başlangıç aşamasındaki faktörler göçmenin bulunduğu yerden veya bölgeden ayrılması ile sonuçlanmaktadır. Bu göç hareketi göç edecek kişiler de farklı şekilde tezahür etmektedir. Çünkü göç etmeye sebep olan ekonomik, kültürel, sosyal veya kişisel sebepler değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, çocuğu olan bir ebeveynin göç etmesinde eğitim faktörü önemliken bekar olan birey için bu durum nötr olabilmektedir (Adıgüzel, 2002: 28).

3) Petersen'in Göç Tipleri

William Petersen alana yönelik "Genel Bir Göç Tipolojisi" (A General Typology of Migration) isimli çalışmasında kendi göç kategorisini oluşturmuştur (Şimşek, 2018: 20).

Petersen tarihsel döngünün önemine vurgu yapmakta ve bunun unutulmaması gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda belli bir süre önce göçe yönelik itme faktörü olarak karşımıza çıkan etmen belli bir dönemde ise çekme faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu minvalde işlev görebilmektedir. Petersen bu anlamda ekonomi

faktörünü göç açısından önemli görmekte ve göçün ekonomi açısından incelenmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Çünkü ekonomide dalgalanmalar olmaktadır ve etkilenen kesim alt, orta ve üst sınıfları kendi bünyesi içinde farklı etkilemektedir (Çağlayan, 2006: 75). Petersen, Lee'nin ifade etmiş olduğu itme ve çekme kuramını inceleyerek daha önce yapmış olduğu dörtlü sınıflandırmayı beş faktörlü ele almıştır (Yaman, 2019: 44).

Petersen'in (1958) beş göç tipi;

- i. İlkel göç (Primitive migrations): Bu göç türü ile kastedilen ekolojik olarak doğal çevrenin oluşturmuş olduğu itme etkisidir. Bu göç tipindeki itme etkisi doğal çevreye bağlı olarak gelişen olumsuz hava koşulları, deprem, kuraklık gibi koşullar sebebiyle yapılan yer değiştirme faaliyetlerini ifade eder (Petersen, 1958: 259-260).
- ii. Zorunlu göç (Forced migrations): Yaşamın devam ettiği yerde devletin baskıyla kişileri göçe zorlaması olarak ifade edilmektedir. Nazi Almanyası'nda zorla göçe tabi tutulan Yahudiler zorunlu göç kapsamında örneklendirilmektedir (Petersen, 1958: 261).
- iii. Yönlendirilmiş göç (Impelled migrations): Göçmenlerin yer değiştirme konusunda inisiyatif alarak karar verme yetkinliği konusunda yetkin konumda olduğu göç tipini ifade eder (Petersen, 1958: 261).
- iv. Serbest göç (Free migrations): Göç kararının verilmesinde hiçbir zorlamanın olmadığı göç çeşididir. Buradaki karar tamamen bireye aittir, birey özgürce seçimini yapabilmektedir (Petersen, 1958: 263).
- v. Kitleli göç (Mass migrations): Bir bölgeden veya bir ülkeden çok sayıda kişilerin bulundukları bölge veya ülkeden ayrılarak başka bir ülke veya bölgeye yerleşmelerini ifade eden göç tipidir (Petersen, 1958: 263).

4) Kesişen Fırsatlar Teorisi

Bu teoriye bakıldığında Samuel A. Stouffer tarafından 1940'da meydana getirmiş olduğu "*Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Uzaklıkla İlgili Bir Teori*" (Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance) adlı çalışma ile geliştirilmiştir. Bu çalışmada mekandaki hareketlilik mesafe temeli üzerinden açıklanmıştır. Bu minvalde insanların veya göçmenin bir bölgeyi tercih etmesinin altındaki "neden"

sorgulanmaktadır. İş bulmak amacıyla “neden” gidilecek mekan seçildi ya da “neden” evlilik için mantığa oturtulan çevreden evlendikleri gibi sorgulamalar üzerinden açıklamaya çalıştığı ifade edilmektedir (Şimşek, 2018: 19). Bu “neden” sorgulaması üzerinden Stouffer, göçmeni merkeze almaktadır. Merkeze aldığı bu fenomen çerçevesinde kişilerin göç etmesinin altında yatan sebebe odaklanmaktadır (Ak, 2021: 1754). Göç çalışmalarında göçün mesafe ile olan ilişkisine fazlasıyla vurgu yapılmıştır. Fakat bu kuramda göçün sadece mesafe değişkeni bağlamında değil bununla birlikte fırsatlar açısından da ele alındığı görülmüştür.

Stouffer’de bu kuramında göçmenin göçe karar verirken belirleyici olan faktörü, “kesişen fırsatlar” (intervening opportunities) kavramını öne sürerek açıklamıştır (Yaman, 2019: 39). Stouffer’in kuramında üç önemli kavram karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; göçmenin göç edeceği yerle bulunduğu konum arasındaki mesafe, göç etmeye karar verilen yerdeki imkan ve olanaklar ve bu imkanların miktarı şeklindedir. Bu üç faktör arasında göç edilecek yerdeki çekme faktörlerinin temel faktörü ise mesafedir (Çağlayan, 2006: 77).

Kesişen fırsatlar kuramının alana önemli katkı sağlamsının en önemli sebebi ise yukarıda ifade edilmeye çalışılan mesafe temeli üzerinden göç sürecinde oluşabilecek problemleri veya zorlukları göz önüne almasından kaynaklanmaktadır. Göçü, bu temel üzerinden değerlendirerek açıklamaktadır (Çağlayan, 2006: 77).

Yukarıda ifade edilen göç teorileri tek başına göçü açıklamada yeterli olmadığı gibi her bir teori kendi bağlamı içerisinde değerlendirilmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple göç teorileri göçün farklı boyutlarını ele alarak ortaya çıktığı ifade edilebilir. Göç teorilerine bakarken bütün anlamda bir sonuca ulaşmak yerine kendi sistematığı içinde değerlendirme yapmanın daha tutarlı olduğu sonucuna varılmıştır.

1.1.4. Göç Sebepleri

Göçün sebep olduğu etkenleri düşündüğümüzde göçün nedenleri farklı açılardan düşünülerek oluşturulduğu ya da yorumlandığı görülmektedir. Göçün sebebinde bazı araştırmacılar göçün başlangıç aşamasını ele alarak göç sebeplerini ortaya koyarken bazı araştırmacılar da göçün sonuç aşamasına odaklanmakta ve göçün göç edilecek yer açısından nedenlerine odaklanmaktadır. Göç edecek kişilerin de beklentileri göz önünde

bulundurularak göçün sebepleri irdelenmektedir. Göçün nedenlerinin araştırılması ya da öğrenilmesi göçün başlangıç aşamasını ve göçmenin niyetini ifade etmesi açısından önemlidir. Hayriye (2019), göçün nedenlerini irdelerken “göç öncesi” ve “göç sonrası” yaşanan aşamaların incelenmesinin göç sürecini daha iyi anlamamızı sağlayacağını ifade etmektedir. Ayrıca bu iki süreç arasında yer alan “göç yolları” aşamasının da göz önünde bulundurulması göçün tam olarak anlaşılmasını daha anlamlı hale getirecektir.

Göç sebeplerinin tam olarak anlaşılmasının bir diğer sebebi, göçün nedenlerinin doğru bir şekilde ortaya konulmasıdır. Tekeli (1975: 162), kişinin göç etmeye karar vermesinin altında birçok neden olmakla birlikte bunlar arasında kişinin göç etmeyi düşündüğü yerin önemi, çevre faktörleri ve de maddi kazanç olanakları gibi faktörlerin yer aldığını dile getirmektedir.

Göç nedeni olarak göçün başlangıç aşamasındaki yeri ile göçün bitiş aşamasındaki yer arasında ücret farklılıkları ve işsizlik oranları ekonomik anlamda göçün nedeni olabilmektedir. Göçün nedeni açısından ifade edilen bu maddi durum farklı sonuçlarla neticelenmektedir. Bu sonuçlar arasında işgücü için istihdam edilen kişilerin çalışma hayatındaki verimliliği göçün nedenleri arasında farklılıkları beraberinde getirmiştir (Tekeli, 1975: 159).

Dünyada varlığını sürdüren ülkelere bakıldığında kuzey/güney ülkeleri olsun doğu/batı ülkeleri olsun bunlar arasında refah ve güvenlik açısından, gelir düzeyi açısından, daha insancıl yaşama biçimi açısından ülkeler arasındaki uçurumu göstermektedir. Bu dengesizliklerin varlığı insan hareketliliğini yani göçü meydana getirmektedir (Adıgüzel, 2022: 23). Göç eğilimleri hususunda Adıgüzel (2022)’de dünyada göçün ikili bir karaktere sahip olduğundan bahsetmektedir ve göçün meydana gelmesinin altındaki sebeplerin bu ikili yapının anlaşılmasıyla mümkün olduğunu dile getirmektedir. Bu ikili yapı göçün başlangıç aşamasındaki nokta ile oluşup göçün son bulduğu bitiş aşaması arasında vuku bulan maddi ve manevi farklılıkların var olduğunu öne sürerek göç hareketliliğinin altında yatan sebeplerin bu bağlantı arasında oluşan farklılıkları iyi anlamak ile mümkün olacağını ifade etmektedir.

İşgaller, iktidar kavgaları ve yaşanan çatışmalar göç etmenin zorunlu sebebi olduğu gibi pek çok sorunu da gündeme getirdiği görülmektedir. Göç etmeye mecbur kalan kişiler yurtlarından, ailelerinden ve hayatı boyunca yaşamış olduğu çevredeki anılarını

arkalarında bırakmışlardır. Yeni yerleşilen ortama uyum süreci de göçmen için yaşadığı problemler arasında yer almaktadır (Yıldırım, 2022: 16-17).

Göçün neden olduğu sebepler farklı kategorilere ayrılarak da ifade edilmektedir. Bunlar arasında sosyal krizler, toplumsal çatışmalar ve savaşlar gelmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte savaş stratejindeki etkiler daha fazla göçün yaşanmasına neden olmaktadır. Göçün diğer bir açıdan en önemli sebepleri arasında insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamamaları gelmektedir. İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayamaması sonucu göç toplumsal olarak zaruri ihtiyaca dönüşür (Yıldırım, 2022: 15-16).

Göç coğrafi açıdan, siyasi ve iktisadi açıdan ve sosyolojik açıdan meydana gelebilmektedir. Coğrafi açıdan göçün nedenine bakıldığında deprem, sel, kuraklık, çığ, yangın, heyelan gibi birçok faktör karşımıza çıkmaktadır. Siyasi ve de iktisadi açıdan göçün sebepleri, anlaşma sonucunda kişi veya toplumun mübadele usulüyle göçe tabi tutulmasıdır. Örneğin: 1923 Lozan Antlaşması sonrası Türkiye’de ve Yunanistan’da doğup büyüyen yüz binlerce kişi hükümet politikaları sebebiyle göçe maruz kalması (Emgili, 2017) ve ekonomik, refah seviyesinin yüksek olduğu alanlara yapılan beyin göçleri bu başlık altında verilebilir. Sosyolojik açıdan göçe bakıldığında ise bir toplumun içinde bulunduğu kültürel yapının geleneksel kodları karşımıza çıkmaktadır. Doğu ve Güneydoğu’daki sosyal yapıdan hareketle aileler arasında oluşan çatışmalar ve de kan davaları göçün sosyolojik açıdan yansımasını ifade etmektedir (Örne, 2011: 9-11).

Göçe neden olan etkenler günden güne varlığını artırarak devam etmektedir. Bunlar arasında savaşın meydana getirmiş olduğu göç hareketleri karşımıza çıkmaktadır. Afganistan’da yaşanan savaş durumları, gelişmemiş ülkelerdeki ekonomik sıkıntılar ve de işsizlik problemi insanları hatta kitleleri göçe zorlamaktadır (Yılmaz, 2014:1698).

Göç etme nedenleri arasında ekonomi ve çalışma hayatındaki istihdam alanlarının mevcudiyeti kişilerin göçe sıcak bakmasında önemli bir etkidir. Ekonomik nedenler sebebiyle Türkler de göç etmek zorunda kalmışlardır (Özbek, 2010: 166). Buradan hareketle göçmenin göç etmeye karar verme sürecinde istihdam avantajları ve emeğin karşılığında alınan ücretler göçün arka planında yer alan nedenler arasında sayılmaktadır (Sırım ve Demir, 2020: 80).

Göçmenin göç etmeye karar verdiği şehrin yaşam maliyetini de göz önünde bulundurarak göçe karar verdiği görülmektedir. Konut ücretlerinin düşük olduğu yerleri göçmenlerin tercih etmesi buralara yönelik göç etme olasılıklarını da beraberinde getirmektedir. Yaşanan bu göç hareketliliği sonucunda konut fiyatları ve/veya konut ücretlerinde artış trendi ortaya çıkabilmektedir (Sırım ve Demir, 2020: 81).

İnsanların, doğup büyüdüğü ülkeyi veya ortamı değiştirmeye zorlayan pek çok neden vardır. Bu nedenleri Zhanadilova (2018: 118) şöyle ifade etmektedir:

- a) Eğitim sebebiyle göç: Göç hareketinin temelinde bireyin eğitim olanaklarının geliştirilmesi yer almaktadır. Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye’de bulunan üniversitelere gelerek eğitim görmesi bu başlık altında değerlendirilmektedir.
- b) Beyin göçü: Alanında uzmanlaşmış eğitilmiş bireylerin bulundukları ülkenin koşullarının yetersizliği sebebiyle daha gelişmiş ülkelere doğru yapılan göçü ifade etmektedir.
- c) Emeklilik sebebiyle göç: Tatil için gezilen yerlerin yaşlılık veya emeklilik döneminde hayatın geri kalanının sürdürülmesine olanak sağlayan yerlere yönelik göçü ifade etmektedir.
- d) İklim temelli göç: Tabiat olaylarına bağlı olarak gelişen göçtür. Kuraklık, kıtlık gibi oluşan doğal afetler göçün nedeni olabilmektedir.
- e) Ekonomi kaynaklı göç: Kişi ve/veya kişilerin daha iyi iş olanakları ve refah seviyesinin daha yüksek olduğu ülkelere yapılan göçü ifade eder. Günümüze bakıldığında ekonomi temelli göç nedeninin göç etmenin arkasında yatan en önemli göç sebebi olduğu görülmektedir.
- f) Siyasal temelli göç: Savaş, terör, rejim değişikliklerine bağlı olarak ortaya çıkan göç türüdür. Ülkeler arasında gerçekleştiği gibi bir ülke sınırları içerisinde de gerçekleşmesi mümkün olabilecek göçtür.

Göçün neden olduğu diğer bir etki ise göç edilen yerin demografik yapısında değişimlerin meydana gelmesidir. Bu bağlamda göç yeni bir çevreyi oluşturmakla birlikte yeni ilişkiler ağını da ortaya çıkarmaktadır. Bu da kentlerde bireyselleşme seviyesinin fazlaştığı cemaatimsi bir yapının oluşması ile sonuçlanmaktadır. Cemaatimsi kutuplaşmalar beraberinde toplumsal gerilimi meydana getirmiştir. Kır ve kent nüfusu

arasında yaşanan gerilimler, yaşam farklılıkları, ekonomik sorunları tetikleyerek birçok problemi beraberinde getirmiştir. Suriye'den Türkiye'ye doğru yaşanan göç dalgası sosyal yaşamı derinden etkilemiştir. Yukarıda ifade edilmeye çalışılan problemlerin başında Suriyelilerin yerleştiği kentlerde yoğunluğun artmasıyla birlikte gerilimlerin meydana gelmesidir (Ekici ve Tuncel, 2015: 17-18).

Toplumsal geçişkenliğe neden olması açısından göç, toplumların ve ülkelerin yaşamış olduğu birçok sorunu ortaya çıkararak yaygınlaştırmaktadır. Sosyal alanda olduğu gibi kültürel alandaki farklılıklar, ekonomik çıkarları sekteye uğrayarak siyasal alana yansımaları sonucunda çatışma ve nefret dili meydana getirmiştir. Bu anlamda göç, kutuplaşmaya ve radikalleşmeye zemin hazırlamıştır (Ekici ve Tuncel, 2015: 19).

Tamer (2020) göçün gerçekleşme sebeplerini dört başlık altında toplamıştır:

- 1) Ekonomik sebepler,
- 2) Siyasal sebepler,
- 3) Sosyo/Kültürel sebepler,
- 4) Doğal sebepler.

Uluslararası göçün gerçekleşmesinin arkasındaki nedenler arasında ise baskıcı yönetimler, etnik ayrışmalar, ekonomik sorunlar, can güvenliği yer almaktadır (Tamer, 2020: 2815).

1.2. GÖÇ VE DİN

Din, insanlık ile beraber var olan bir sosyal kurumdur. Dinin, gerek bireysel gerekse toplumsal boyutta insan ve toplum hayatına etkisi büyük önem arz etmektedir. Nitekim insanoğlunun tarih sahnesine çıktığı günden bu yana dinsiz bir insan topluluğunun var olmayışı dinin toplum ve birey için vazgeçilmez sosyal bir gerçeklik olduğu sonucunu ortaya koymaktadır (Stefansson, 1985. Aktaran: Kuyucuoğlu, 2012: 20-21).

Dinin toplumlar için bu kadar önemli bir sosyal kurum olmasının sebepleri arasında onun bütünleştirici ve ayrıştırıcı işlevlerinin olduğu söylenebilir. Özellikle çalışmamız açısından önemli olan ensar ve muhacir temsilleri de bu işlevlerin aslında somutlaşmış halidir. Bu sebeple bu bölümde dinin bu işlevleri çok ayrıntıya girilmeden ele alınacaktır. Aynı din içerisinde veya diğer dinlerle arasında yer alan farklılıklar sebebiyle dinin

ayırıştırıcı işlevi ortaya çıkmaktadır. Hristiyan dünyasında, Protestan ve Katolik şeklindeki ayırım; İslam dünyasında ise Sünnilik ve Şiilik örnek olarak verilmektedir (Dursun, 1991: 75). Din toplumsal ayrışmanın da nedeni olabilmektedir (Kurt, 2011: 40).

Din, toplumlardaki sosyal farklılaşma içerisinde parçalayıcı bir fonksiyonuda içinde barındırmaktadır. Çoklu toplum yapılarında veya bir dinin bünyesinde meydana gelen mezhepler, tarikatlar dinin vahdet düşüncesine zarar vererek toplumsal birlikteliği bozma işlevine neden olabilmektedir. Bu konuda ünlü din sosyoloğu olan J. Wach da dinin sosyal birlikteliği ve bütünlüğü sağlaması yanında parçalayıcı bir işlevi olduğunu altını çizmektedir (Günay, 2012: 323-324).

Din, insan hayatına etki ederek yaşamı da düzenleyici etkisi olan önemli bir fenomendir. Dinin insan hayatındaki en önemli işlevlerinden biri de bütünleştiriciliktir. Dinin yardımlaşma duygusu bu anlamda örnek olarak verilebilir. İnsanların sıkıntılı zamanlarında, deprem, sel gibi doğal afet durumlarında birbirlerine maddi ve manevi anlamda yardım etmeleri dinin toplumu bütünleştirmesindeki işlevini göstermektedir (Okumuş, 2009: 326-328).

Dinin temel bileşeninde olağanüstü bir bütünleştirici, birleştirici güç yer almaktadır. Bu düşüncüyü Francis Bacon, “*Din insan toplumunun en güçlü bağıdır*” şeklinde özetlemiştir (Günay, 2012: 324). Esasen dinin temel vasfında “özellikle İslam dini” milli birlik ve bütünleştiricilik özelliği ile ön plandadır. Dinin bütünleştirici özelliği vazgeçilmez temel unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır (Günay, 1989: 13). Bu temel unsur yanında din, toplum üzerinde denge işlevi sağlamaktadır (Okumuş, 2009: 326). Din; toplumsal düzeni, dayanışmayı sağlaması açısından gereken durumlarda gerilimi hafifletme aracı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Sosyalleştirme, meşrulaştırma gibi bütünleştirici işlev sunması yanında çatışmaların engellenmesine de yardımcı olmaktadır (Kurt, 2011: 40).

Din müntesiplerini kutsal duygular etrafında birleştirmekle birlikte toplumları yükseltme ve toplumları geliştirme kabiliyetine sahip bir amildir (Tümer, 1986: 247). Dinin toplumdaki düzeni tesis etmede, anarşinin önüne geçilmesinde, haksızlıkların ve kötülüklerin karşısında yer almasıyla önemli bir koruyuculuğu vardır (Tümer, 1986: 247).

Dinin birleştirici işlevi yanında örgütleyici işlevi de vardır. Örgütlenme işlevinde bir Peygamber etrafında toplanan kişiler aynı inanç ve değerler etrafında birleşerek toplumsal

yapıyı meydana getirmektedirler. Dinin meydana getirmiş olduğu bu toplumsal yapı aile, köy ve şehir gibi organizasyonları dayanışmaya ve birleştirmeye sevk etme işlevi görmektedir (Dursun, 1991: 74). Birleştirme işlevinde ise kişileri cemaat şeklinde örgütlemesi yanında toplumsal dayanışmayı da kuvvetlendirmektedir. Bu işleve örnek olarak dinin ritüelleri verilebilir. Ayinler veya bayramlar bu anlamda toplumda dayanışma sağlayarak birleştirici işlev görmektedir (Dursun, 1991: 75).

Farklı yapıdaki toplum tipleri olan ilkel toplumlar, modern toplumlar veya karmaşık toplumlarda din önemli sosyal fonksiyon icra etmektedir. Farklı nedenler dolayısıyla bölünen veya bölünme tehlikesi altında olan toplumlar din etrafında birleşme, bütünleşme ve kaynaşma yaşamaktadırlar. Toplumdaki yaşayış biçimleri toplumun bireylerini çeşitli sınıfsal kategorilere ayırmaktadır. Bu sosyal farklılıklar da toplumun kaynaşmasının önüne geçmektedir. Din burada toplumun sosyal statü farklılıklarını en aza indirmede veya ortadan kaldırmada büyük etkisi olmaktadır. Din farklı toplum yapılarını birleştirme, bütünleştirme ve kaynaştırmada devreye girerek sosyal bütünleşmeyi sağlayıcı fonksiyon icra etmektedir (Günay, 2012).

Dinin bütünleştirici işlevine İslam dini açısından bakıldığında toplumsal birliği ve bütünlüğü sağlamada büyük etkisi olduğu görülmektedir. Değişen hayat şartlarına dinamik çözümler üreten İslam dini sosyal ve de kültürel şartlara çözümler üretmektedir. İslam dininde yer alan “Tevhid” yani “Birlik” inancı toplumu birleştirmede, sosyal kaynaşmada, bütünleştirme ve de kenetlenmede yardımcı olmaktadır. Kur’an’da ve hadislerde birlik inancına sık sık vurgu yapılmaktadır. Örnek olarak Kur’an-ı Kerim’de yer alan “Ey iman edenler!” hitabı belli bir sosyal grup ve tabakayı değil her türlü sosyal, kültürel grubu içine alarak bütünlüğe ve birleştiriciliğe vurgu yapmaktadır (Günay, 2012: 325).

1.2.1. Dinin Göç Üzerindeki Etkileri

Din, göç açısından değerlendirildiğinde karşımıza hicret çıkmaktadır. Bu açıdan dinin diğer insanlara ulaştırılması, imkanların sorunlu olduğu bir yerden daha iyi bir alana doğru göç edilerek yaşam kalitesinin yükseltilmesi hicreti meydana getirmektedir. Dinin özgürce yaşanmasının arkasındaki nedenlerden biri de hicretin işlevinde yer almaktadır (Aydın, 2015: 104).

Din, sosyal bir işlev olarak yeni topluma göç etmiş kişilerin topluma uyumunu sağlamada etkin rol oynamaktadır (Bird, 2015: 151). Dini hareketler ise toplumsal hayatta kendine fazlaca yer etmesi yanında toplumsal hareketlerin özel bir türünü teşkil etmektedir (Günay, 2012).

Göç olgusuna, İslami kaynaklarda rastlamak mümkündür. Müslümanların İslami yaşayışlarını rahat bir şekilde icra etme vurgusu Kur'an'ı Kerim'de yer almaktadır. "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de hicret etseydiniz ya!" (Nisâ: 41/97) ayeti Müslümanlara emir niteliğindedir. Ayrıca hadislerde de bu konuya ihtimam gösterildiğine şahit oluyoruz. Hz. Muhammed, inançlarını açıkça yaşayamayan Müslümanların darüharpten darüislama hicret etmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Bu konu hadiste şöyle ifade edilmiştir: "Kafirlerle savaş devam ettikçe hicret sona ermez." (s. 72-89).

Kişiler dünyaya dini açıdan baktıklarında yaşayış biçimleri de dinin emirlerine göre şekil almaktadır. Yaşam döngüsü içerisinde göçe maruz kalan ferдин veya kitlenin göçün getirmiş olduğu olumsuzlukları ve sıkıntıları gidermesinde din göçmene yardımcı olabilmektedir (Bird, 2015: 127).

Din, toplumun kültürel değerleriyle iç içe geçmiş bir fenomendir. Bu sebeple din içinde bulunduğu toplumun kültüründen bağımsız düşünülemez. Göçmen dini duygu ve düşüncelerini beraberinde taşıması sonucu yerleşmiş olduğu fiziki ve sosyal mekana bu düşüncelerini yansıtmaktadır. Dini kurumlar da göçmenin kendi değerlerini, geleneklerini ve göreneklerini yaşamada katkı sağlayan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır (Ebaugh, 2014: 335). Din, göçmen ile göçmenin göç ettiği bölgedeki yerleşik halk arasındaki ilişkileri düzenlemede önemli bir yere sahiptir. (Bird, 2015: 152).

Göç olgusu fiziksel bir hareketliliği ifade etmesi yanında birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Göçe maruz kalan veya göç etmek zorunda kalan kişi/kişiler yaşamlarındaki izlerini, anılarını geride bırakarak bulundukları mekanı değiştirmişlerdir. Göç edilen yerin olumsuzluğunu üzerinden atamayan göçmenin diğer bir sorunu ise göç etmeye karar verdiği ortama uyum sağlamakta zorlanması ve kolayca alışamama durumudur. Din açısından özelde Kur'an perspektifinden göç bu sorunları hafifletme aracı olarak yardımcı olabilmektedir. Dini yaşayabilmede göç, özgürlük aracı olarak işlev görebilmesi yanında kişinin inancı uğruna verdiği mücadelenin de bir parçası

olabilmektedir. Bu açılardan düşünüldüğün de Kur'an müntesiplerine göçün sorunlu yönlerinden ziyade göçe maruz kalan kişilere manevi amaç var ederek çözüm sunmasıyla yardımcı olmaktadır (Yıldırım, 2022: 17).

1.2.2. Göçün Din Üzerindeki Etkileri

Göç, insan hayatında iki temel başlık altında toplanarak gerçekleştiği ifade edilmektedir. Bunlardan birincisi: İnsanın organik yani fiziksel anlamdaki göçü olarak karşımıza çıkar. Buradaki göç nedeni, kişilerin daha iyi yaşam standartlarına sahip olmak için yaptıkları göçü ifade eden geniş kapsamlı bir ifadedir. İnsan burada organik ihtiyaçlarını giderme dürtüsü ile hareket etmektedir. İkinci olarak ifade edilebilecek olan göç başlığı ise insanın manevi yönüne denk düşen yer değişimini ifade eder. Bu kısma örnek olarak İslam'da yaşanan hicret hadisesi verilebilir (Aydın, 2015: 104).

Göçe konu olan kişi veya kitleler, insan olmanın bir gereği olarak yaşamında edinmiş olduğu tecrübeleri yanlarında taşımak mecburiyetindedirler. Hayatları boyunca edinmiş oldukları tecrübe, bilgi ve beceriler insan olmanın bir tezahürüdür. Göç edecek kişi tüm bu edinimleri sonucunda olumlu ve olumsuz duygularıyla ve de inançlarıyla göç etmektedir. Göçmen yaşamında kazanmış olduğu bu kültürel kimlikler içerisinde ilk sırada yer alabilecek dini inancını da beraberinde taşımaktadır (Eren, 2007: 275). Göçmen kişiler, göç ettikleri bölgelere fiziksel eşyaları yanında dini algılarını da beraberinde götürmektedir. İbadet olgusu bu açıdan düşünülebilir. Bu konuda göç eden bireylerin ibadet konusunda, yeni yaşam alanlarına alışım süreci yanında dini sorularına da cevap aramaya çalıştıkları görülmektedir. Dindarlık açısından konumları orta dereceli olarak ifade edilmektedir (Altıntaş, 2008).

Göçün, din ile alakasına bakıldığında şüphesiz ki göçmen göç edeceği mekana giderken somut anlamda eşyalarını götürmekle kalmayıp duygu ve düşüncesiyle de göç etmektedir. Ait olduğu toplumun yaşayış şekli, gelenekleri ve dini ritüelleri gibi birçok duyguyu ve yaşayışı da beraberinde taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında göçün din ile sıkı bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Göç, göçmen üzerinde bir değişimi ifade etmesi sebebiyle göç eden kişide değişim meydana getirmektedir. Din de bu değişimden olumlu veya olumsuz etkilenmektedir. Kırdan kente göç eden kişilerle yerleşik olan kişiler karşılaştırıldığında göçmenlerin dini ritüellerinde artış yaşandığı görülmekle

birlikte ibadetlerinde de azalmaların olduğu görülmektedir (Karasalıhović, 2020). Göçmenlerin, göç ettikleri bölgedeki halkın dini yaşayış ve giyim tarzlarından etkilendikleri görülmektedir (Yeter, 2018). Ayrıca din, müntesiplerine göç etme konusunda emirlerde bulunmaktadır (Korkmaz, 2017). Bunlar da bize göçün, din ile sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir.

Göçün mekânsal alandaki bir değişimi ifade etmesinden dolayı göç değişimi beraberinde getirmektedir (Altıntaş, 2008). Göçün değişim sebeplerinden biri de din üzerinde olmaktadır. Göç sürecini etkileyen bir fenomen olarak dinin olumlu ve olumsuz etkisi ortaya çıkmaktadır. Olumlu etkisi İslam dininin kutsal olarak addettiği hicretin kişiye dini bir amaç var etmesidir. Olumsuz etkisine bakıldığında ise gayrimüslim ülkelere yapılan göçün dini yaşama ve yaşatma konusundaki zorlukları olarak karşımıza çıkmaktadır (Korkmaz, 2017).

İbn Haldun toplumları bedevi ve medeni şeklinde ikiye ayırmaktadır. Bu iki mefhum hayatın önemli iki hayat formudur. İbn Haldun'un hayata bakışında göçebelik zamanla yerleşik hayata evrilerek medeniyet seviyesine ulaştığını ifade etmektedir. Ulaşılan bu medeniyet seviyesi duraklama, çöküş arasında mekik dokuyarak devam etmektedir. Yaşanılan döngü içerisinde göçebe hayatın dini yaşayış üzerinde etkileri olduğu görülmektedir (Günay, 2012: 329-330).

Göçün birçok konu üzerinde tesiri olduğu gibi dindarlık üzerinde de etkisi görülmektedir. Bu etkiler arasında göçün meydana getirmiş olduğu en önemli tesir farklı etnisite, mezhep ve din farklılıklarının varlığı sebebiyle dinler, mezhepler arasında birliği sağlayamamış olmasıdır. Bunun sonucunda ise heterojen bir dindarlık ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak hicret, müminin kötü durumlardan iyi olan hallere geçişi şekline dönüşüvermiştir (Aydın, 2015: 105).

1.3. ENSAR VE MUHACİR TEMSİLLERİ

Ensar ve muhacir temsillerinin iyi anlaşılması için öncelikle hicretin ne olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Hicretin öncelikle çıkış noktasının ifade edilmesi göçe tabi olmanın arkasındaki amacı, sebebi daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır. Araştırmanın daha anlamlı hale gelmesine katkı sağlayacağından dolayı hicretin arka planına yer verilmiştir.

Hız. Muhammed ve İslam dinini seçen diğer kişiler baskı, zorlamalar ve eziyetler yaşamışlardır. Mamafih İslam dinine inanan insanların daha rahat ve özgür bir ortamda dinlerini yaşamalarını gerekli kılmıştır. Müşriklerin, Müslümanlara yönelik baskı ve eziyetlerin artmasıyla birlikte Müslümanlar çözüm arayışına girmiştir.

Eziyetlerin psikolojik ve fiziksel anlamdaki artışı göç arayışını meydana getirmiştir. Bu sebeple bir kısım Müslümanlar Habeşistan'a göç etmeye karar vermişlerdir. Mekke'de kalan Müslümanlar için olumsuzlukların ve eziyetlerin devam etmesi sonucu Yesrib'e hicret etmesi için Müslümanlara izin veren Hız. Muhammed (Danışman, 1962) bir müddet sonra kendisi de dini yaymak amacıyla Yesrib'e hicret etmiştir (Cide, 2021: 68-69).

Hicret kelimesinin sözlük anlamına bakıldığında: "terk etmek, ayrılmak, bağıni koparmak" anlamına gelmektedir. Hecr (hicran) masdarından isim olan hicret şu şekilde ifade edilmektedir: "*Kişinin herhangi bir şeyden bedeneni, lisânen veya kalben ayrılıp uzaklaşması.*" Diğer ve revaçta olan anlamı ise: "*Bir yerin terkedilerek başka bir yere göç edilmesi.*" İstilahtaki anlamına bakıldığında ise Hız. Muhammed'in ve Mekke de bulunan Müslümanların Medine'ye göç etmesidir (<https://islamansiklopedisi.org.tr/hicret#1>). Diğer bir terim anlamı ise: Küfür diyarından uzaklaşmak veya kötülüklerin ve kötü sıfatların bulunduğu mekandan ayrılmak şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Fetahu vd., 1997: 7; ayrıca bkz. Aydın, 2015: 105).

İslamiyet'in ilk dönemlerinde hicret, Müslümanların planlı bir şekilde göç ederek göç etmiş oldukları mekanda güç toplayıp tekrar yurtlarına dönmeyi ifade etmektedir. İslam tarihinde zamanla hicret farklı anlamlar kazanmıştır. Bunlar arasında da cihat kendini göstermektedir. Son zamanlarda ise hicretin mutlak anlamda yer değiştirme faaliyetinden uzaklaşarak "münkere karşı marufa sahip çıkma" anlamına doğru bir geçiş yaşanmıştır (Aydın, 2015: 114).

Hicretin diğer bir manası ise küfürden, küfrün alametleri olan yerden kaçmak şeklindedir (Gölcük, 1986: 9). Bu ifadenin bir yansımasını Kur'an-ı Kerim'de görmek mümkündür: "*Allah'ın arzı geniş değil miydi, hicret etseydiniz ya!*" (Nisa: 4/97). Hicret, son bulmuş olan bir konu olmadığı gibi şartların iktiza ettiği her zaman yapılabilir (Gölcük, 1986: 10). Bu konu hadiste şöyle ifade edilmektedir: "*Tövbe sona ermedikçe*

hicret sona ermez; güneş Batı'dan doğuncaya kadar da tövbe son bulmaz" (Aktaran: Korkmaz, 2017: 79-80).

Hız. Peygamber hicret yaptığinde ilk olarak Küba'da ve Medine'de mescit inşa etmiştir. Yapılan bu mescitler temelde ibadet merkezi olmakla birlikte toplumsal meselelerin görüşülerek karara bağlandığı birer toplantı merkezi olarak da işlev görmüştür. Ayrıca zekat ve sadakanın dağıtılmasında önemli bir mekan olmakla birlikte eğitim faaliyetlerinin tamamlanmasında, yürütülmesinde "Suffa" önemli işlev görmüştür (Kurt, 2011: 142).

Göç ile hicret arasındaki ayrımın iyi yapılması gerekmektedir. Bu hususta Gölcük (1986: 20) Allah adına yapılmayan yer değiştirmenin hicret olmadığını sadece mekânsal anlamdaki ülkeler arası intikal olduğunu ifade etmektedir. Çünkü hicret; sabrı, cihadı, çileyi ve dünyalık tüm mefhumları Allah için geri planda bırakmayı gerekli kılan bir olaydır.

Hicret diğer bir isimlendirmeye göç, tarihin her devrinde kendine yer bulmuş bir kavramdır. Hız. Adem'den başlayarak dini hedefler uğruna her devirde büyük fedakarlıklar yapılmıştır. Bu hedef uğruna tarihte birçok hicret yaşanmıştır. Bu nedenden dolayı hicret/göç etme konusu insanlığın hayatında önemli olan bir konudur (Fetahu vd., 1997: 8).

Hicretin yapılma gayesi arasında hakikatin zalimlere karşı zafer kazanması için yapılması yanında iyi olanın kötü olana karşı da zafer kazanmasını içinde barındırmaktadır (Fetahu vd., 1997: 15). Diğer bir anlatımla, Mekke döneminde Müslümanlara yönelik yapılan baskı ve şiddet uygulamaları hicreti zorunlu hale getirmiştir. Hicret, başlarda dini rahatça yaşama, güvenlik amaçlarıyla yapılmıştır. Zamanla hicret, hak-batıl mücadelesi şeklinde kendini göstermiştir (Demircan, 2013: 10).

Modern öncesi dönemlerde dünyada yaşanan hicret ile modern dönemde yaşanan göç arasında birtakım zorluklar/engeller bulunmaktadır. Modern öncesi dönemlerde vize gibi bir sistemin olmaması kişilerin rahatça bir yerden başka bir yere gitmesini kolay hale getirmekteydi. Fakat günümüzde artık ülke sınırlarının kesin bir şekilde çizilmesi göçün nasıl yapılması gerektiğini şarta bağlamıştır. Pasaport bu anlamda karşımıza çıkmaktadır (Aydın, 2015: 112). Hicret etme konusu bu sebeple zorlaşmaktadır. Kişi veya toplumun

ülkesinden ayrılması için bazı engellerle karşılaşabileceği gibi gitmek istediği ülkenin sert politikaları ile de karşılaşması muhtemeldir.

Hicretin birtakım kriterleri vardır. Çiftçi (2022: 29-30), bir göç olayının hicret sayılabilmesi için aşağıda yer alan kriterleri taşıması gerekmektedir:

1. Hicretin öncelikle Allah ve Peygamber için yapılması gerekmektedir.
2. Göçün yönü, şirkin olduğu ortamdan İslam beldesine olması gerekmektedir. Bu hicret türü Hz. Peygamber döneminde başlamış olup kıyamete kadar devam edecek olan göçtür.
3. Göç edilecek mekanın İslam ülkesi olmaması halinde insan haklarına saygı duyan, dinin ve ibadetin özgürce yaşandığı ülke olması gerekir.
4. Can güvenliği ve sağlığı hicret için önemli bir kıstastır. Nefse zararı dokunulan bir ortam da kalınmaması gerekir.
5. Hicret edilecek mekan önceden araştırılmalı ve gidilecek mekanın güvenli olduğundan emin olunması gerekmektedir. Bu kritere örnek olarak Habeşistan'a hicret edilmesindeki en önemli sebebin Habeşistan'ın Müslümanlar için güvenli bir mekan olmasıdır. Hz. Peygamber de bu sebeple Habeşistan'a göçe izin vermiştir. Aynı şekilde Medine'ye hicret edilmeden önce Medine'nin güvenli bölge olması için öncelikle Akabe'de görüşmeler yapılarak hicrete karar verilmiştir.
6. Manevi anlamda hicret etmek için kişinin kalben yasaklardan kendini beri tutması gerekmektedir. Bu kriterler dışında yapılan yer değiştirmeler hicret olmayıp sadece göç anlamı taşıdığı ifade edilmiştir.

Tarih seyrine bakıldığında din uğruna yapılan hicretler karşımıza çıkmaktadır. Allah'ın elçileri, toplumu ıslah etmeye çalışan önderler zor durumlarla karşılaşarak yurtlarından çıkarılmış veya göç yolculuğuna başlanılmıştır. İnsanlık tarihinde görülmektedir ki inkarcı toplumların baskısı sonucu Allah'a inanan müminler göç etmek zorunda kalmışlardır (Yıldırım, 2022: 17-18). Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle zikredilmektedir: *“İnkârcılar peygamberlerine, “Andolsun ya dinimize dönersiniz ya da sizi kesinlikle yurduvuzdan çıkarırız!” dediler. Bunun üzerine rableri onlara, “O zalimleri elbette helâk edeceğiz ve onlardan sonra sizi mutlaka o yurda yerleştireceğiz!”*

Bu lutuf, huzuruma çıkmanın kaygısını taşıyan ve tehdidimden çekinenler içindir” diye vahyetti.” (İbrahim: 14/13-14).

Allah yolunda yapılan hicret sonucunda Allah’ın kullarını teskin ettiğini ve göçe maruz kalan kişilerin gönülleri İslam ile teskin edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bunun bir yansıması olarak ilgili ayette göç edecek olan müminlerin kaygılarının giderilmeye çalışıldığı ve Müslümanların hicrete teşvik edildiği anlaşılmaktadır. İlgili ayette mesaj şöyle ifade edilmiştir: “*Allah yolunda hicret ettikten sonra öldürülen yahut ölenlere gelince, Allah onları pek güzel bir nimetle ödüllendirecektir. Allah rızık verenlerin elbette en hayırlısıdır.*” (Hac: 23/58).

Hicretin ile birlikte ortaya çıkan iki kavramdan birincisi olan muhacir, Mekke’den Medine’ye göçü ifade etmektedir (Önkal, 1998: 458). Muhacir kavramının Mekkeliler açısından bir yansıması, Mekkeli Müslümanları akrabaları olan Kureyşliler eliyle olması hicretin önemini göstermektedir. Bu sebeple Kureyş ifadesi Hz. Peygamber’e yardım etmeyen, davasını desteklemeyen müşrik Mekkeliler için kullanılmıştır. Hz. Peygamber’in Medine’ye hicret etmesiyle birlikte Mekkeli müşrikler için kullanılan Kureyşliler ifadesini geride bırakmıştır. Bunun yerine hicret sonucunda Müslümanlar için muhacir kavramı kullanılmıştır (Demircan, 2013: 10).

Muhacir kavramı, Mekkeli Müslümanların dine bağlılığının bir ifadesi olarak kendine yer bulmuştur. Bunun yanında Mekke’den Medine’ye hicret eden Mekkeli Müslümanlar fazilet sahibi olarak görülmüştür (Demircan, 2013: 10). Mekkeli Müslümanlara yönelik muhacir tabiri çok değerli bir konudur. Bu hususu Hz. Peygamber şöyle ifade etmiştir: “Eğer hicret (şerefi) olmasaydı ensâr’dan olmak isterdim.” (Aktaran: Demircan, 2013: 9-10).

Diğeri ise ensar kavramıdır. Ensar ise Hz. Muhammed’e ve muhacir olarak gelen Müslümanlara yardım edenleri ifade etmektedir (Algül, 1995: 251-252). Medine ahalisi, Yahudiler ve Araplar olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. Ensar kavramının alt yapısına bakıldığında bu iki grubu içine alarak Hz. Peygambere ve Mekkeli Müslümanlara yardım etmelerinden dolayı ensar kavramının kullanıldığı görülmektedir. Ensar kavramının tercih edilmesinin atındaki sebep ise bu iki grubun etnik-dini olarak farklı kategorilerde yer almasıdır. Bundan ötürü bu iki grubu birleştirici ve akideye uygun bir nitelendirme olarak ensar kavramı karşımıza çıkmıştır (Demircan, 2013: 11).

Ensar ifadesi, Medine döneminde yaygınlaşan bir kullanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Peygamberin Medine döneminde ve daha sonraki zaman diliminde bu ifade kullanılmıştır. Medineli Müslümanlara, bu ifade iltifat olarak kullanılmış ve iftihar vesilesi olarak zamanla kalıplaşmıştır (Demircan, 2013: 11).

Kur'an-ı Kerim'de hicret vurgusuna birçok ayette rastlamak mümkündür. Onlardan birisi de Haşr Suresi 8. ve 9'uncu ayetlerdir. Hicretin içerisinde yer alan: Ensar ashabından ve muhacir ashabından ayette bahsedilerek bu iki gurubun içerdiği anlama da vurgu yapılmıştır. Gölcük (1986: 18) muhacirliğin şartlarını ayetten yola çıkarak açıklamaya çalışırken muhacirliğin temel vasıflarını maddeler halinde özetlemiştir. Bunlar arasında: Yoksul oldukları, yurtlarından çıkarılarak mallarından edilmiş oldukları, Allah'ın dinine ve de Peygamberine yardım ettikleri yer almaktadır. Ayrıca muhacirlerin sadık kimseler, doğru kişiler, dinlerine bağlı ve sözlerinin eri oldukları ifade edilmiştir.

Muhacirler, sahip oldukları tüm servetlerini hatta bir kısmı ailesini Mekke'de bırakarak başlarına gelebilecek tüm sıkıntılara rağmen hicret etmişlerdir. Ensar ise muhacirlerin hicret etmesinden Medine'de barınmasına kadar tüm alanlarda yardımlarını esirgememişlerdir. Toplumsal alanda yapılması planlanan yardımlaşma ve dayanışma, kardeşlik sözleşmesini ortaya çıkarmıştır. Diğer bir isimlendirmeye "Muâhât", toplumu kabile ve asabiyet temelli sınıfsal kategoriden çıkararak din kardeşliği etrafında bir araya getirmiştir (Açık, 2015: 686-689). Bu iki grubun kardeşleştirilmesinin toplumsal yapıdaki karşılığı birbirleriyle kaynaşmaları ve birbirlerine destek olmalarıdır. Muâhât projesi, Mekkeli Müslümanlar ile Medineli Müslümanları tek paydada bir araya getirerek birliği sağlamada önemli bir adımdır. Dini anlamda bir birlikteliği sağlaması yanında siyasi, ekonomik ve toplumsal alandaki birlikteliği de sağladığı görülmektedir (Öztürk, 2022: 168).

Muhacir ve ensar arasında gerçekleştirilen kardeşleştirme projesi toplumsal yapıda değişikliği meydana getirmiştir. Hicret öncesinde asabiyet temelli olan kabilecilik anlayışı yerini kan hısımlığından öte olan manevi bir temel etrafında birleştirildiği görülmektedir (Açık, 2015: 693-694). Kardeşlik projesi; sıkıntı, zorluk ve olumsuzluklar da insanoğlunun birbirine karşı nasıl tutum sergileyeceğinin örnekliğini sunmaktadır. Hz. Muhammed'in Medine'de başlatmış olduğu kardeşlik projesi günümüzde farklı

karakterlerde devam ettiği görülmektedir. Bunlar arasında: “Kardeş Aile Projesi”, “kardeş şehir”, “kardeş ülke” ve “kardeş köy” yer almaktadır (Öztürk, 2022: 173-174).

Muhacir ve ensar arasında cereyan eden kardeşlik olgusu iki açıdan değerlendirilmektedir. Birincisi, Medine döneminde Hz. Peygamberin muhacir ile ensarı kardeş yapmasıdır. İkincisi ise tüm Müslümanları kapsayarak Allah adına yapılan kardeşliktir. Burada birinci tür olarak ifade edilen kardeşliğin başında; barınma, temel ihtiyaçları giderme ve dayanışmayı sağlamak amacıyla yapılan kardeşlik karşımıza çıkmaktadır (Özdemir, 2018: 142). İkinci tür olarak karşımıza çıkan kardeşlik türü ise “Mü’minler ancak kardeşirler...” (Hucurât: 49/10) ilahi hitabın yansımasıdır (Özdemir, 2018: 144). İslam dini tebliğ davetiyle birlikte çeşitli kültür ve milletlerden olan insanları iman mefhumu etrafında bir araya toplayarak birleştirmiştir. Farklı sosyo-kültürel gruptaki kişi ve toplumları birlik ve bütünlük potası içerisinde bir araya toplamıştır. Kur’an-ı Kerim, “Tevhid” inancı etrafında mesajını belli bir gruba veya millete yapmamış tüm insanlığı içine alan evrensel bir mesaj ile hareket etmiştir. Kur’an-ı Kerim’de geçen “Ey insanlar!” ve “Ey inananlar!” hitabı herhangi bir grubu, sosyal çevreyi veya milleti ön plana çıkarmayıp tüm insanlığı kapsamaktadır. Hasılı Kur’an-ı Kerim müminleri “din kardeşliği” bağı etrafında birleştirmiştir. Bunların bir sonucu olarak Kur’an-ı Kerim sosyal bütünleşmeyi gerçekleştirmede önemli bir rol üstlenmiştir (Günay, 1989: 7-9).

Mekkeli Müslümanlar, gördükleri baskı ve şiddet sebebiyle göçe maruz kalmışlardır. Günümüz toplumların göçlerinde görülen göç sebebi de bu minvalde karşımıza çıkmaktadır. Günümüz toplumunda göç eden Müslümanların bir kısmı zorunluluk sebebiyle göç etmektedir. Çünkü kendi ülkelerinde yaşadıkları savaş, baskı gibi birçok olumsuzluk onların göç etmesini meşru hale getirmektedir. Göç etmek zorunda kalan birey, zulümden kaçmak için kendine bir yol çizerek muhacir konumunda olmaktadır. Gideceği ülkedeki Müslümanlar ise ensar konumunda olmaktadır (Özdemir, 2018: 149).

İKİNCİ BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI YAPILAN ERZURUM İLİ'NİN GENEL PROFİLİ

2.1. GENEL BİR BAKIŞ

Yaklaşık olarak 25.066 km²'lik bir kara parçası üzerinde bulunan Erzurum, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesinin bir bölümü olan Doğu Karadeniz sınırları içerisinde yer almaktadır (Karaca, Can, Yarbaşı, Özdemir ve Oral, 2018). Doğu tarafında Kars ve Ağrı illeri, batı tarafında Bayburt ve Erzincan illeri, kuzey tarafında Artvin, Ardahan, Rize illeri, güneyde ise Muş ve Bingöl ile komşu konumundadır.

Erzurum tarihinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bunlar arasında buraya yerleşen en eski devletin Hayaşa ve Azzi birleşik krallığı olduğu ifade edilmektedir. Daha sonra Hurriler ve Urartular hakimiyetinde kalan Erzurum, yaşanan istila ve savaşlar neticesinde Bizans, Saltuklu ve Anadolu Selçuklu hakimiyetiyle el değiştirmiştir. Moğolların Anadolu'dan geçerek buraları tahrip etmesi sonucu belli bir süre İlhanlılara bağlı kaldıktan sonra Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmenlerinin mücadelesine konu olmuştur. Diğer bir çatışma alanı ise Safevi yönetici Şah İsmail eliyle gerçekleştirilmiştir. 1518-1519 tarihlerinde Yavuz aracılığıyla Osmanlı hakimiyetine girmiştir (Coşkun, 2008: 244-245). Böylece Erzurum birçok savaşa, yıkıma ve el değiştirmeye maruz kalmıştır. Fetihlerin yapılması, ticaret yollarının farklılaşması, sürgünlerin yaşanması ve devletin iskan siyaseti sebebiyle bu bölgede zorunlu veya gönüllü göçler yaşanmıştır. Erzurum ilinin tarihi seyir içindeki nüfus değişimi süreklilik gösterdiği görülmektedir. İlkçağlardan beri Erzurum ve çevresi önemli yerleşim yeri olarak kullanılmasıyla birlikte nüfus yoğunluğunun da fazla olduğu görülmektedir (Coşkun, 2008: 247-249).

Göç, çok boyutlu toplumsal bir olay olması açısından pek çok etkeni içinde barındırmaktadır. Nüfus yapısından coğrafi konumuna, ekonomik ve sosyal olaylardan eğitime ve sağlığa kadar birçok etken karşımıza çıkmaktadır. Bu gibi etmenler üzerinde şekillenen göç olgusu, Türkiye'de de 1950'li yıllardan sonra hız kazanmış ve nüfusun artmasıyla sonuçlanmıştır. Erzurum ili de söz konusu bu göç durumundan payını almıştır.

2000 yılında Erzurum nüfusu toplamda 937.389 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Coşkun, 2008: 239).

Tablo 5. Erzurum İlinin Cinsiyete Göre Yabancı göçmen Nüfusu

İl	2022			2021		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Erzurum	5388	3122	2266	4916	2 757	2 159

TÜİK verilerine göre Erzurum yabancı göçmenler tarafından fazlaca tercih edilmiştir. Buraya yapılan göçlere bakıldığında 2021’de yabancı uyruklu kadın ve erkek nüfusun toplamda 4916 olduğu görülmektedir. 2022 yılında ise yabancı göçmenlerin sayısı artarak 5388 olmuştur ([Türkiye İstatistik Kurumu \(TÜİK\) \(tuik.gov.tr\)](https://tuik.gov.tr)). Ayrıca ifade edilmelidir ki nüfus, bir ülkenin/şehrin demografisi hakkında bilgi sağlayan temel nüanslar arasında yer alan bir mefhumdur. Bir sosyal olayın incelenmesinde yaşanan toplumdaki nüfus popülasyonunun varlığı göçmenlere bakışı anlamada yardımcı olacaktır.

2.2. EKONOMİK YAPI

Anadolu coğrafyasında konum itibarıyla önemli bir yer işgal eden Erzurum, *İpek Yolu* ticaretiyle dikkat çekmiştir. İpek Yolu’nun ticari potansiyeli sayesinde Erzurum ekonomik anlamda gelişen bir şehir haline gelmiştir. Osmanlı döneminde de İpek Yolu’nun ticari potansiyeli yüksek olması sebebiyle Erzurum gümrük merkezlerinden biri olmuştur. İpek Yolu ticaretiyle gelişme gösteren şehir zaman içerisinde ticaretin yön değiştirmesiyle ekonomik ve refah seviyesinde düşüşler yaşamıştır (Pamuk, 2007).

Yoğun iskana sahip olan Erzurum’un tarih sahnesine çıkışının tarihi eskilere dayanmaktadır. Eski çağlardan beri varlığında nüfusu barındırmasının nedeni ise ticari öneme sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında askeri yolların birleştiği kavşak noktası olması nedeniyle göçe elverişli bir alan olarak addedilmektedir. Zengin akarsu yataklarının olması yanında geniş bir ova içerisinde yer alan şehir savunma zeminine sahip özelliği de bünyesinde barındırmaktadır. Akarsuların bolluğu ve topraklarının verimli olması sebebiyle yörede tarım önem kazanmıştır. Tarımsal

faaliyetler beraberinde hayvancılığın da gelişmesine önayak olmuştur (Karaca ve diğ., 2018).

Göçün yaşanmasının altında yatan en önemli faktörlerden biri de ekonomik ihtiyaçların düzeyidir. Ekonomik ihtiyaçların karşılanamaması veya yetersiz oluşu eğitilmiş nüfusun göçü ile sonuçlanmaktadır. Ayrıca Erzurum'un sert karasal bir iklime sahip oluşu ekonomiyi etkilediği gibi yaşam şartlarını zorlaştırması sebebiyle de eğitilmiş nüfusun göç etmesine sebep olmaktadır (Kayserili, 2014: 131).

2.3. EĞİTİM DURUMU

ULUSAL EĞİTİM İstatistikleri Veri Tabanında (UEİVT) yer alan istatistiksel eğitim durumu bilgileri aşağıda tablo şeklinde sistematikleştirilerek verilmiştir.

Tablo 6. 2022 Yılı Erzurum'un Eğitim Durumu

Eğitim Durumu (6+ yaş)	Kadın	Erkek	Toplam
Okuma Yazma Bilmeyen	25.425	4.051	29.476
Okuma Yazma Bilen Ama Bir Okul Bitirmeyen	43.485	32.674	76.159
İlkokul	89.704	61.302	151.006
Ortaokul veya Dengi Meslek Okulu	57.108	67.457	124.565
İlköğretim	16.401	19.971	36.372
Lise veya Dengi Meslek Okulu	61.282	90.296	151.578
Yüksekokul veya Fakülte	39.765	50.768	90.533
Yüksek Lisans ve Üzeri	6.546	9.014	15.560
Bilinmeyen	3.192	2.604	5.796
Toplam	342.908	338.137	681.045

(<https://nip.tuik.gov.tr/?value=EgitimDurumu>).

Okuma-yazma oranındaki artışın kalkınma hızı ile yüksek oranda doğrusal bir ilişki vardır. Tablodaki veriler bu anlamda bize bir fikir sunmaktadır. Aktif nüfusun eğitim durumu, kalkınma hızı ile arasında paralellik olduğunu sunmaktadır. Dolayısıyla bu durum eğitim durumu hakkında da yorum yapma imkanı sağlamaktadır. Yukarıda yer verilen tablo yorumlandığında il de yüksek lisans ve üzeri alandaki eğitim durumu sayının az olduğu göstermektedir. Burada belirtilmelidir ki eğitim durumu hakkındaki verilerin

daha sağlıklı analiz edilmesi için detaylı araştırma yapılmalıdır. Ayrıca tablodaki veriler göz önüne alındığında sadece sayısal veriler hakkında bilgi sunmaktadır. Çünkü verilen sayısal ifadeler Erzurum'un ne derecede eğitim seviyesi düşük kişilerce göç aldığı ne derece eğitilmiş nüfusun göç ettiğini bize sunmamaktadır.

Kalkınmışlık seviyesiyle eğitim durumunun yakın ilişki içerisinde olması da tablonun yorumlanmasında bize ışık tutmaktadır. Çünkü toplumların zengin, güçlü ve de yaşam standartlarının yüksek olması iyi bir eğitim sonucunda ortaya çıkmaktadır (Kayserili, 2014: 125-126).

2.4. DEMOGRAFİK YAPI

Erzurum çok eski devirlerde yerleşim yeri olarak tercih edilmiştir. Fakat yerleşim yeri olarak kullanılmaya başlandığı zaman, tarihteki nüfus yapısı veya nüfus sayısı hakkında somut bir delile rastlanılmamaktadır. Şehre hakim olan devletlerin ise nüfus ile ilgili somut bir kayıt yapıp yapmadıkları bilinmemektedir. Elde edilen bilgiler ışığında nüfus değişikliklerin altında yatan sebeplerin savaş ve işgaller olduğu ifade edilmektedir. Savaşlar ve işgaller döneminde ölümler, açlıklar ve göç sebebiyle şehrin nüfusu azaldığı gibi refah dönemlerinde ise şehrin nüfusu artmaktadır (Kayserili, 2014: 115-116).

Yerel ve küresel anlamdaki gelişmeler uluslararası göçü etkilemektedir. Suriye'de yaşanan iç savaş bu duruma örnek olarak verilebilir. Türkiye'nin uluslararası arenada coğrafi konumuna bağlı olarak göç sürecinde transit ve hedef ülke konumu ön plan çıkmaktadır (Zhanadilova, 2018: 119). Erzurum konumu itibarıyla çevre illerinden göç aldığı gibi göç veren bir ildir. Eğitim seviyesi düşük olan il ve ilçelerden göç alması yanında şehir de yaşayan eğitilmiş nüfus göç etmektedir. Bu ilde yaşayan yetişmiş nüfus sosyal ve ekonomik ihtiyaçların yetersizliği sebebiyle daha gelişmiş şehirlere doğru göç etmektedir. Sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının yetersizliği yanında sert karasal bir iklime sahip olan Erzurum yaşam şartlarını zorlaması sebebiyle de göç vermektedir. Yer verilen bu itici sebepler neticesinde eğitilmiş nüfus göç etmektedir (Kayserili, t.y., s. 11).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERZURUM HALKININ YABANCI GÖÇMENLERE BAKIŞI

3.1. ENSAR VE MUHACİR TEMSİLLERİNE BAKIŞ

Göç, insanlık tarihi boyunca var olduğu gibi göçün özel bir tipi olan hicretin de insanoğlunun var olduğu her dönemde kendine yer bulduğu görülmektedir. Göçün özel bir biçimi olan hicretin altında yatan sebepler farklı olsa da temelde din uğruna yapılması insanoğlunun temel gerçeği arasında kendine yer bulmuştur. Bu sebeple kişiler, din uğruna bulunduğu konumdan başka bir konuma hicret etmişlerdir.

Hicretin temel amaçları içerisinde Müslümanlar arasında kardeşliği, birliği, dostluğu pekiştirmek yer almaktadır. Aynı zamanda inanmayan kişi ve gruplara karşı da mesafeli olup onlara inanmamayı içerisinde barındırmaktadır (Gölcük, 1986: 11). Kur'an-ı Kerim'de hicretin yapılışı, nasıl olması gerektiği ve gereklilikleri yer almaktadır. Bu itibarla Kur'an-ı Kerim'in ilgili ayetleri bu konuya vurgu yapmaktadır. Ayetler de hicret bahsi şöyle ifade edilmiştir: *“İman edip de hicret edenler, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler ve onları bağırklarına basıp yardım edenler birbirlerinin yâr ve yakınlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, göç edinceye kadar onlarla aranızdaki bağ (yakınlık) sebebiyle hiçbir sorumluluğunuz yoktur. Sizden, dinlerini korumak için yardım isterlerse, aranızda antlaşma bulunan bir topluluğa karşı olmamak üzere yardım etmeniz gerekir. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir. İnkâr edenler de birbirlerinin yakın ve yardımcılarıdır. İlişkilerinizi böyle kurmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozulma olur. İman edip de hicret edenler, Allah yolunda cihad edenlerle onları bağırklarına basanlar ve yardım edenler var ya işte gerçek müminler onlardır; bağışlanma onlar için, büyük lütuf onlar içindir.”* (Enfal: 8/72-75) (<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/8-enfal-suresi>). Ensar ve muhacir temsillerinin çıkış noktasını hicret oluşturmaktadır. Bu sebeple katılımcılara *İslam'daki hicret (Mekke'den Medine'ye göç) size neyi ifade ediyor?* Sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu konudaki cevaplarına aşağıda yer verilmiştir.

“Müslümanların zorunlu olarak göç etmesi.” (E16, Polis, 35)

“Peygamber efendimizin Mekke’de yaşadığı zorluklardan sonra Medine’ye gitmesi.” (E12, Sporcu, 25)

E16 (Polis, 35) hicretin zorunlu göç olduğunu ifade etmiştir. E12 (Sporcu,25) ise Mekke’de yaşanan sıkıntılı günler sebebiyle göç edildiğini ifade etmiştir.

“Yerlerinden zorla çıkmaya zorlanmak ve hayatlarını devam ettirmek için başka bir ülke veya şehre gitmek.” (E13, İşçi, 41)

E13 (İşçi, 41)’de hicreti yaşanan zorluklar sebebiyle bulunulan konumda ayrılış olarak görmektedir.

“Mekkeli müşriklerin zorlama ve baskısı sonucu yer değiştirme olarak görüyorum.” (E3, Öğretmen, 31)

E3 (Öğretmen, 31)’ünde hicrete bakış açısının baskı sebebiyle olduğunu ve hicretin, Hz. Muhammed’in ve ona inananların zorunluluk sebebiyle yer değiştirme faaliyetini gerçekleştirdiğini ifade etmiştir.

E1 (Öğrenci, 26) ve E10 (Makine mühendisi, 27) hicretin altından yatan anlamının Müslümanlar için bir kurtuluş olarak gördüklerini söylemişlerdir. Bu konudaki düşünceleri şu şekildedir:

“Kurtuluş olarak görüyorum. Baskıdan, zulümden kurtuldular.” (E1, Öğrenci, 26)

“Tüm insanlık için kurtuluşu ifade ediyor.” (E10, Makine mühendisi, 27)

Hicrete, İslamiyet’in yayılması açısından bakan yerel halkın görüşleri ise şu şekildedir:

“İslamiyet’in yayılması ve hızla her anlamda dinin getirdiği yükümlülüklerle yeni bir hayat tarzı ve felsefesi.” (E4, Öğretmen, 38)

“İslamiyet’in yayılması için Müslümanların sevdiği her şeyden vazgeçmesi ve İslam’ı her şeyden üstün tutulmasıdır.” (E11, Serbest meslek, 29)

“ İslamiyet’in yayılması, insanlığın yaratıcısını gerçek manada tanıyabilmesi, zulmün, ahlaksızlığın önlenip tevhit inancının yeryüzüne hakim olması için Hazreti Muhammed ve inananların yapmış olduğu mukaddes yolculuğu ifade ediyor.” (E19, Memur, 57)

“Müslümanların Mekkeli müşrikler tarafından uğradığı baskı, zulüm ve işkence sonucu ibadetlerini ve inançlarını özgürce yapamamasından ötürü göç yani hicret zorunlu olmuştur. Ancak Hz. Peygamber ve diğer Müslümanlar Mekke’yi tamamen terk etmemiş fetih ile geri dönmüşlerdir.” (E17, Avukat, 29)

E17 (Avukat, 29) Mekke’den Medine’ye göçün altında yatan sebebin özgürlük olduğunu ima etmiştir. Çünkü ibadetler ancak özgür ve baskı olmayan ortamda yapılır. İşkence ve baskıların da yapılan hicreti zorunlu kıldığını söylemiştir. Ayrıca yapılan göçün tamamen Mekke’yi terk etmek olmadığını fetih ile tekrar Mekke’ye (Hz. Muhammedin ve ona inananların) geri dönme amacını taşıdıklarını ifade etmiştir.

“Çok önemli bir şey, fakat şuan hicret gibi bir şey söz konusu değil gibime geliyor.” (E6, Asker, 31)

E6 (Asker, 31) Hz. Muhammed döneminde yaşanan hicretin o döneme has bir olay olduğunu günümüzde yapılan göç olaylarının hicret ile ilgisi olmadığını düşüncesine sahiptir.

“İslam’ın gelmesiyle birlikte zulme uğrayan ve çaresizliğe düşen Müslümanların selamete kavuştukları zaman dilimidir.” (E18, Vaiz, 50)

E18 (Vaiz, 50) hicretin belli bir zaman dilimine ait kavram olduğunu bu zaman diliminin Mekke’de yaşanan olumsuzlukların bitişini ifade etmesiyle birlikte Müslümanların özgürlüğe kavuştuğu an olarak görmektedir.

“İslam dininin şahlanış olarak düşünüyorum. Müslüman din kardeşliğinin başlaması ve yayılması olarak görüyorum.” (E20, Kahveci, 34)

E20 (Kahveci, 34) hicret ile birlikte Müslümanların kardeşlik bilincinin daha da arttığını ifade etmiştir. Ayrıca İslam dininin artık özgür bir yaşantıya geçtiğini ifade ederek bu özgürlüğün İslam dini açısından son derece büyük bir öneme sahip olduğunun altını çizmiştir.

“Hicri takvimin başlangıcı, ayrıca hüznün ve neşenin başlangıcıdır.” (E15, Şoför, 60)

E15 (Şoför, 60) hicretin başlangıcının zamansal açıdan Müslümanlar için büyük öneme sahip olması sebebiyle hicri takvimin başlangıcı olarak gördüğünü ifade etmiştir. Hüznün sebebinin insanların yurtlarını terk etmesi sebebiyle olduğunu ima etmiştir.

Neşenin başlangıcı olarak görmesinin sebebi ise artık Müslümanların rahatça İslam'ı yaşayacaklarını düşünmesidir.

“Müslümanların yeni bir toplum inşa etme isteği olarak görüyorum.” (E7, Emekli, 61)

E7 (Emekli, 61) Mekke'deki kişilerin İslam dinini kabul etmemeleri sebebiyle Medine'ye hicretin gerekçesini, Medine'de yeni bir toplumun var edilmesi olarak görmektedir.

“Yeni bir başlangıç. Tarih sahnesinde var olmak. Aleni tebligatın kolaylaşması ve globalleşmek olarak görüyorum.” (E5, Akademisyen, 37)

E5 (Akademisyen, 37) hicret ile birlikte Müslümanların yeni bir döneme girdiğini ifade etmesiyle birlikte Müslümanların artık tarih sahnesindeki yerini aldığını ifade etmiştir. Müslümanların artık özgür bir biçimde dinlerini yaşama ve yaşatma gayesi içerisine girdiklerini ifade etmiştir.

“Dinini yaşayamayan bir topluluğun dinini yaşayabileceği bir beldeye göçüdür.” (E8, İmam, 26)

E8 (İmam, 26) hicretin manasının tamamıyla dini bir amaç olduğunu ve İslam'ın müntesiplerinin dinini özgürce yaşayacağı bir ortam bulması şeklinde ifade etmiştir.

“İman dolu bir avuç Mü'min'in iman mücadelesini ifade ediyor.” (K1, Öğretmen, 49)

K1 (Öğretmen, 49) yaşanan hicret hadisesini, tamamıyla dini bir vasıf olarak görmekle birlikte inanan kişiler için bir mükafat kapısı olduğunu ima etmiştir.

“Dini yaymak için ayrııştır.” (K3, Özel sektör, 26)

K3 (Özel sektör, 26) hicretin dini bir amaç uğruna yapıldığının altını çizmektedir.

“İnanç uğruna hayat düzeninden vaz geçiştir.” (K8, Kur'an Kursu öğreticisi, 31)

K8 (Kur'an Kursu öğreticisi, 31) hicrete bakışında dini amaç göze çarpmaktadır. Din uğruna İslam'a müntesip olan kişilerin ana yurtlarını bırakarak yeni bir yurt bulma çabasını ifade ettiğini ima ettiği görülmektedir.

“Her ne kadar kelime manası terk ediş, ayrılış olsa da bana göre İslam’daki hicret Mekke’den vazgeçiş değil tam aksine Mekke için güçlenip geri dönmektir.” (E9, Hekim, 26)

E9 (Hekim, 26) hicreti, uygun şartlar meydana geldiğinde geri dönülecek bir yurt olarak görmektedir.

“Boykot aklıma geliyor. Peygamberimizin Yesrib’i Medine yapması olarak görüyorum.” (K10, Ev hanımı, 41)

K10 (Ev hanımı, 41) Mekke’den Medine’ye yapılan göçün baskılar sebebiyle olduğunu ve Hz. Muhammed ile ona inananların dini özgürce yaşaması için yeni bir şehir kurmanın başlangıcı olarak görmektedir.

“Zor durumdaki Müslümanların güvenli bir beldeye gitmesi. Gittiği güvenli beldede ise var olmaları ve yaşamaları için gerekli imkanların sağlanması.” (K12, Çalışmıyor, 24)

K12 (Çalışmıyor, 24) hicretin aslında Müslümanların güvenli bir yer aramasının bir sebebi olarak başladığını ifade etmiştir.

“Kardeşlik, birlik, yüce bir samimiyet ve daha sayamayacağım pek çok incelik ve güzelliği barındırıyor içinde.” (K14, Çalışmıyor, 23)

K14 (Çalışmıyor, 23) hicrete bakışın altında hicretin sağlamış olduğu faydaların olduğunu görmektedir. Ensar ve muhacir kardeşliğinin başlangıcının hicret sebebiyle olduğunu ve Müslümanlar açısından kan kardeşliğinin ötesinde bir kardeşlik bağının kurulduğunu, Müslümanların hicret ile birlikte birlik ve beraberliğinin perçinlendiğini, tüm güzel sıfatların hicret ile başladığını ifade etmiştir.

“Daha iyi yaşam kalitesi elde edebilmek için insanların kendi topraklarından ayrılması.” (K2, Öğretmen, 37)

K2 (Öğretmen, 37) hicrete bakışının altındaki saik Müslümanların yaşam kalitesinin Mekke’de az olmasıdır. Bu nedenden ötürü Müslümanlar hicret etmiştir şeklinde ifade etmektedir.

“Peygamber efendimize yapılan haksızlıkları ifade ediyor.” (K4, Öğretmen, 30)

K4 (Öğretmen, 30) hicret kavramının oluşmasının altındaki nedenin müşriklerin Hz. Muhammed'e yönelik yapmış olduğu olumsuz tutum ve davranışların bir neticesi sonucunda oluştuğunu ifade etmektedir.

“Zorunluluk durumunda Medine'ye göç ve gerçek bir kardeşlik anlayışı. Ama Mekkeliler Mekke'de güvenlik sağlandıktan sonra evlerine geri dönmüşlerdir. Yani dinen de başkasına uzun süreli misafirlik yorucu ve tercih edilmez.” (K6, Akademisyen, 40)

K6 (Akademisyen, 40) hicretin, ensar-muhacir arasında yapılan kardeşliğin bir yansıması olduğunu ifade etmiştir. Zorunluluk sebebiyle oluşan bu hicret olayının Müslümanlar için güven ortamı tekrar sağlanması halinde ana vatanlarına dönülmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Ensar ve muhacir arasında oluşan kardeşlik neticesinde ne kadar din kardeşi olarak birbirlerini görseler de birbirlerine karşı yapmış oldukları misafirlik süresinin az olması gerektiğini de ifade ederek misafirlik süresinin kısa olması gerektiğini ifade etmiştir.

“Tebdili mekanda ferahlık hikmeti olduğunu düşünüyorum.” (K7, Akademisyen, 25)

K7 (Akademisyen, 25) Mekke döneminde yaşanan olumsuzlukların Medine'ye göç edilmesiyle birlikte Müslümanlar için daha iyi olacağını ima etmiştir. Ayrıca hicret ile birlikte Müslümanların yaşamış olduğu sıkıntıların bittiğine işaret etmiştir.

“Ensar ve muhacir kardeşliğinin başlangıcı olarak görüyorum.” (K9, Kur'an Kursu öğreticisi, 47)

K9 (Kur'an Kursu öğreticisi, 47) hicretin, ensar-muhacir kardeşliğini ortaya çıkardığını ifade etmekle birlikte din kardeşliğinin başlangıcının da hicret ile birlikte oluştuğunu ifade etmiştir.

“Hiçbir şey ifade etmiyor.” (K5, Çalışmıyor, 29)

K5 (Çalışmıyor, 29) hicretin kendisi için hiçbir anlam ifade etmediğini belirtmekle birlikte sadece insanların göç etmesi şeklinde baktığını ima etmiştir.

“Yeni bir dünya düzeni kurmak.” (E2, Memur, 27)

E2 (Memur, 27) hicretin Müslümanlar için eski algı ve düşüncelerinin yıkılması olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Eski olanın yerine yeni bir düzenin başlangıç fitilini ateşleyen bir olay olarak hicreti görmektedir.

“Dünyanın kaderini değiştiren en büyük olaylardan biridir. Müslümanlık böylece yayıldı.” (K11, Ev hanımı, 40)

K11 (Ev hanımı, 40) hicrete bakışında tüm insanlığın ihyası için yeni bir dünya düzeni kurmayı amaç edinmesi açısından önemli olarak addetmektedir. Hicrete bakışının altında Müslümanlar için özgürce inançlarını yaşamaları ve bu inançlarını inanmayan kişilere daha rahatça ifade ederek İslam’a müntesip bulmaları ile sonuçlandığını ifade etmektedir.

Bazı katılımcılar tarafından hicret, yeni bir başlangıcın ilk aşaması olarak görülmüştür. Cevaplar incelendiğinde hicrete yönelik tutumların olumlu olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca hicretin bir anlam ifade etmediği de dile getirilmiştir. Bunun yanında katılımcılar, din kardeşliğinin hicret ile birlikte ortaya çıktığını da ifade ettikleri görülmüştür.

Katılımcıların ensar-muhacir kavramlarına yönelik bakışlarının ortaya konulması ve analiz edilmesi için katılımcılara *ensar ve muhacir kavramlarına yönelik bakışınızı ifade edebilir misiniz?* sorusu yöneltilmiştir.

3.1.1. Yabancı Göçü Ensar ve Muhacir Temsilleri Bağlamında Algılayanlar

Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette iyilik, yardımlaşma ve yardımseverlik (Al-i İmran: 3/92; Bakara: 2/177; Bakara: 2/267) hususuna vurgu yapılmaktadır. Tevbe (9/71) Suresi'nde Mü'min erkek ve Mü'min kadınların birbirlerinin yardımcısı ve dostu olduğu ifade edilmektedir. Yukarıda ifade edilen ayetler çerçevesinde Kur'an-ı Kerim'in emir ve yasaklarında, müntesiplerine öğüt, tavsiye ve teşviklerinde sosyal bütünleşmeye ve dayanışmaya verdiği önem görülmektedir. Katılımcıların cevapları incelendiğinde yabancı göçmenlere yardım edilmesinin alt yapısında bu ayetlerin yer aldığı söylenebilir. Müslüman tutumunun yabancı göçmenlere iyilikte bulunulması ile alakalı olduğu görülmüştür.

“Şimdiki zamanda göç eden kişiler zorunluluktan dolayı göç ettiği için onlar da muhacir’dir. Biz de ensar konumundayız.” (E16, Polis, 35)

“Yabancı göçmenler eğer Müslüman ise ve her ne zorunlu sebeplerden dolayı göç etmişlerse Allah rızası için elimizden geleni yapmamız gerektiğine inanıyorum.” (E20, Kahveci, 34)

“Kendi ülkelerinde yaşadıkları zorluklardan dolayı ülkemize gelen yabancı uyruklulara yardım etmemiz gerekir.” (E12, Sporcu, 25)

“İnançları uğruna her türlü zorluğa göğüs gerip İslami gerçek manada yaşayıp yurtlarından çıkarılan Müslümanların hicretidir. Onların bu mukaddes davalarını haklı bulup onları canı gönülden ve maddi varlıklarını kardeşçe paylaşan inançlı insanların kardeşliğinin tezahürüdür. Muhacir olarak gelen kimselere ensar ahlakı ile yaklaşılması gerekmektedir. Onlara karşı hoşgörüü ve anlayışlı olmayı elden bırakmamak gerektiğinin düşüncesindeyim.” Ayrıca, ensar ahlakının nasıl olması gerektiğini şöyle ifade etmektedir: “Vatan savunmasında acze düşen, çaresiz kalan, güçsüz kadınlar ve çocukların gereği gibi yaşamalarına fırsat verilmelidir. Gelen bu kimselerin de herhangi bir taşkınlık ve huzursuzluk çıkarmadan barış içerisinde yaşamaları gerektiğini düşünüyorum.” (E19, Memur, 57)

Göçü sosyolojik açıdan değerlendiren Aydın (2015: 103), göçün hedefinin daha iyi bir yaşam bulma çabası olduğunu ifade etmektedir. Ekonomik, siyasi, sosyal ve dinsel alanların daha iyi yaşanabilmesi göçün yapıldığını ifade etmektedir. E16 (Polis, 35), E20 (Kahveci, 34), E12 (Sporcu, 25) ve E19 (Memur, 57) ensar-muhacir kavramlarına bakışının altındaki algının zorunlu sebepler olduğunu ifade etmişlerdir. E16 (Polis, 35) hicretin, zorunluluk sebebiyle başladığını ifade etmesinden ötürü günümüzdeki yabancı göçmenlerin de zorunluluk sebebiyle vatanlarından ayrılmasını aynı kategoride değerlendirdiği görülmüştür. Yabancı göçmenlere karşı davranışlarımızda ensar gibi davranılması gerektiğinin altını çizerek Erzurum’da yaşayan kişileri ensar olarak konumlandığını görmekteyiz. Bahsedilen ensar konumunun alt yapısında onlara elimizden ne geliyorsa yardım etmek olduğu anlaşılmıştır. E20 (Kahveci, 34) ise Hz. Muhammed döneminde yaşanan zorlukların günümüz Müslümanlar için de yaşandığını biliyorsa yabancı göçmenlere yardım edeceğini ifade etmektedir. Ayrıca Müslümanlığı ön plana çıkararak yardımlarının ensar halkının yaptığına yakışır bir biçimde yerine

getireceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte yabancı göçmenlere de yardım ederek Allah'ın rızasını kazanmaya çalıştığını ifade etmektedir. E12 (Sporcu, 25) yabancı göçmenlerin günümüzde yaşamış oldukları sıkıntıları Hz. Muhammed dönemindeki zorluklarla eş değer görmesi sebebiyle yabancı göçmenlere yardım edilmesi gerektiğinin altını çizdiği görülmektedir. E19 (Memur, 57) hicret esnasında yaşanan zorluklara göğüs geren Müslümanları gerçek inananlar olarak görmektedir. Yabancı göçmenlere karşı tavırların ensar ahlakıyla yardım edilmesini gerektiğini ifade etmektedir.

“Geçmişte Peygamberimizin (s.a.v) muhacir olarak hicret etmesi ve ensar halkının koşulsuz destek vermesinin bizim dönemimizden bir farkı bulunmamaktadır. Müslüman kardeşlerimize koşulsuz yardımcı olmayı dinimizin bir gereği olarak görüyorum.” (E10, Makine mühendisi, 27)

“Bugün yaşanan göçler ve bu kişiler ümmetin ensar ve muhacirleridir.” (K9, Kur'an Kursu öğreticisi, 47)

E10 (Makine mühendisi, 27) ve K9 (Kur'an Kursu öğreticisi, 47)'un yabancı göçmenlere bakışı incelendiğinde bu kavramlara günümüz gözüyle bakışta Hz. Muhammed döneminden bir farkı olmadığını dile getirmişlerdir. E10 (Makine mühendisi, 27) yabancı göçmenlere bakışın ensar'ın tutumuyla aynı olması gerektiğini ifade etmekle birlikte koşulsuz olarak her türlü ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini belirtmiştir. Yapılan ve yapılacak olan yardımların da dini bir gereklilik olduğunu ima etmiştir.

“Ensar ev sahibi, muhacir göç etmiş kişilerdir. Muhacirlik çok zor, Allah kimseyi muhacir etmesin. Ensar, Hz. Peygamber'e kucak açtı. Allah bizleri de ensar'dan eylesin.” (E15, Şoför, 60)

E15 (Şoför, 60) yabancı göçmenleri muhacir olarak değerlendirmekle birlikte onlara karşı ensar gibi olunması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır. Muhacirliğin olumsuz olduğunu, muhacir kesimin zorlukların içinde olması sebebiyle onlara acıdığı görülmektedir. Ayrıca ensar halkının büyük ecirlere sahip bir topluluk olması sebebiyle kendisinin de bu sevaptan mahrum kalmak istemediği analiz edilmiştir.

“Ensar ve muhacir kavramları ‘Müslüman Müslümanın kardeşidir.’ ayetinin ifadesidir.” (E18, Vaiz, 50)

E18 (Vaiz, 50) ensar ve muhacir kavramlarını, Kur'an-ı Kerim temeline dayandırarak yabancı göçmenleri din kardeşi olarak görmektedir. Kardeşler arasındaki hukukun yabancı göçmenler ile Erzurum halkı arasında da tesis edilmesini ima ettiği anlaşılmaktadır.

“Kelime kökü olarak ensar kavramını ülkemizin taşımadığını, Allah'ın Rezzak ismini tartışmaya açan İslâm dışı söylemlerin ortalıkta dolaştığı bir devirde yaşıyoruz. Muhacir, peygamber efendimizin ve sahabelerinin tercih etmediği ama maruz kalmaktan utanmadıkları bir kavramdı. Sebebi ise, karşılarında Müslümanlar olmasa bile gönül ehli insanların varlığının verdiği rahatlıktan dolayıdır. Ensar olmak, bir peygamberi, mazlum kardeşlerini kucaklamaktır. Yabancı göçmenler üzerinde oynanan siyasi oyunlar ve menfi milliyetçilik akımlarının temelinde İslâmsız politika yatmaktadır. Aslen kendileri de birer göçmen olan bazı siyasilerin kendi kitlesini konsolide edebilmek amacıyla politik doğruculuk yaparak topluma aşıladığı nefret, muhacirlik kavramının içinin boşalmasına, iyilik yapmayı şiar edinmiş halkta nefret tohumlarının aşılmasına neden olmuştur.” (E5, Akademisyen, 37)

E5 (Akademisyen, 37) yabancı göçmenleri muhacir kabul etmekle birlikte onlara karşı çıkarsız ve menfaatsiz bir biçimde ensar olunmasını gerektiğini ima etmektedir. Günümüz açısından değerlendirmelerde bulunan E5 (Akademisyen, 37), ensar ve muhacir tutumunun toplumda olmadığından yakınmaktadır. Yabancı göçmenlere bakışının herhangi ırk veya ideoloji etrafında olmadan Müslümanca olması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca topluma etki edebilecek kişilerin yabancı göçmenlere yönelik yaptığı olumsuz tutum ve davranışlar toplumun diğer üyeleri tarafından da kabul görüldüğünü ifade etmektedir. Toplumdaki nefret söylemlerinin tam manasıyla ensar ahlakıyla hareket eden kişileri de kötü etkilediğini ifade etmekle birlikte muhacir kavramının da bu nefret söylemleriyle etkisinin yok edilmeye çalışıldığının altını çizmektedir.

“Karşılıklı rollerinin manası henüz idrak edilmedi. Bu nedenle Asr-ı Saadetteki kavramların hayatımıza geçirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.” (K7, Akademisyen, 25)

K7 (Akademisyen, 25) yabancı göçmenlerin muhacir yerel halkın da ensar olabilmesi için bu kavramların kişiler tarafından iyi anlaşılması gerektiğine inanmaktadır. Yabancı göçmenlerin tam manasıyla muhacir olmasının arka planında Hz. Muhammed'in

ve sahabilerin tutum ve davranışlarına göre yaşamaları gerektiğini ima etmektedir. Yerel halkın da Hz. Muhammed'e yardım eden ensar halkının tutumlarına göre yabancı göçmenlere yardım etmesi gerektiğini ifade etmektedir.

“Yardımlaşma ve dayanışmanın mükemmel bir örneği olarak görmekteyim.” (E1, Öğrenci, 26)

E1 (Öğrenci, 26) ensar-muhacir kavramlarına bakışının altında yatan sebep, iki farklı toplumun birbirleri arasındaki samimiyetin en güzel örnekliği olarak bakmaktadır.

Yukarıda yer verilen katılımcıların cevaplarının temelinde her ne olursa olsun yabancı göçmenlere yardım edilmesi gerekliliği vardır. Yabancı göçmenleri muhacir olarak gören katılımcılar kendilerini ise ensar olarak görmektedir. Yabancı göçmenlere muhacir gözüyle bakılarak onları din kardeşi olarak algıladıkları anlaşılmıştır. Sümer (2021: 103) ensar ve muhacir ilişkisinin Şanlıurfa'daki dindar halk tarafından kabul edildiğini ifade etmektedir. Kendini dindar kabul eden Şanlıurfa halkı, din kardeşliği açısından göçmenlerle yakınlık kurduklarını ifade etmişlerdir.

“Ensar ve muhacir kavramlarını hayatımıza tam anlamıyla entegre edebilmek toplumsal olarak hiç bir sıkıntı yaşamayız. Fakat maalesef hem ensar olarak biz tam üstümüze düşeni yapamıyoruz hem de muhacir olarak gelen kesim bunun kıymetini bilmiyor. Hırsızlık, gasp, tecavüz vesaire olaylardan sonra muhacir kesimini biraz daha haksız bulduğumu söylemek isterim. Peygamberimizin zamanını örnek alabilirsek keşke.” (K2, Öğretmen, 37)

K2 (Öğretmen, 37) Hz. Muhammed dönemindeki din kardeşliği bağının bugün olmadığını ifade etmektedir. Yabancı göçmenler ile Erzurum'un yerel halkı arasında yaşanan sıkıntı veya problemlerin temelinde ensar-muhacir kavramlarının hayatımızı doğru bir şekilde aktaramadığımızdan kaynaklandığını ifade etmektedir. Ayrıca yabancı göçmenlere yönelik olumsuz haberlerin kendisini de etkilediğinin önemine vurgu yaparak yabancı göçmenlere bakışında değişim olduğunu ima etmektedir. Bunlarla birlikte Hz. Muhammed dönemindeki ensar-muhacir kardeşliğine özlem duyduğu da anlaşılmaktadır.

“Ensar ve muhacir kavramlarını kutsal buluyorum. Başka bir seçenek yokken yapılan göçe saygı duyuyor ve o insanları kucaklıyorum fakat geride kalınabiliyor, çaba gösterilebiliyorken kolay yolu seçip göç edenlere saygı duymayıp, uyum sağlamak istemeyip, rahatsızlık vermeyi kutsallıktan uzak görüyorum.” (K3, Özel sektör, 26)

“Savaş-yokluk ve benzeri sorunlarla ülkemde bulunanlar yabancılar ki bu kişiler önce ülkelerinde ellerinden gelen mücadeleyi verip buraya geldilerse tabi ki muhacir konumundadır. Bize de ensar olmak düşer.” (K8, Kur’an Kursu öğreticisi, 31)

K3 (Özel sektör, 26) ve K8 (Kur’an Kursu öğreticisi, 31) ensar-muhacir kavramlarını değerli bulduklarını ve din kardeşliğinin yerine getirilmesi gerektiğinin altını çizmektedirler. K3 (Özel sektör, 26) yabancı göçmenleri muhacir olarak görmesinin arkasında yatan sebebin başka seçeneklerinin olmamasıdır. Çaba göstermeyip kolay yolu seçen kişileri muhacir olarak görmediği anlaşılmaktadır. K8 (Kur’an Kursu öğreticisi, 31) de muhacir olarak görmek istediği kişilerin öncelikle ülkelerinde yapabilecekleri tüm çabaları sergilenmesi gerektiğinin ifade etmektedir.

“Ensar-muhacir ile evini, ekmeğini paylaşan insandır. Bizde yoldan geçerken dilenen bir göçmene 2 lira bozuk para veren kişi kendini ensar sanıyor ve göçmen alımını destekliyor. Diğer taraftan ben başkasını ülkemde istemiyorum, ölsün beni ilgilendirmes diyen bir kesim var. Ne 2 lira verip destekleyen ne de kendi başlarının çaresine baksın diyen yaklaşım doğrudur. Nüfusun çok arttığı şehirlerin ülke kadar nüfus barındırdığı günümüzde çok az nüfuslu Medine’deki gibi yaklaşımla göçmen problemini çözmek mümkün değildir. Önemli olan doğru politikaların üretilmesi ve ülke çıkarlarını zedelemeyecek ama insan olduğumuzu da unutmadan alınacak tedbirlerin planlanmasıdır.” (K6, Akademisyen, 40)

K6 (Akademisyen, 40) ensar ve muhacir’in önemine dikkat çekerek bu iki toplumun gerçek manada kardeş olduğunu ifade etmektedir. K6 (Akademisyen, 40) toplumda iki grubun var olduğundan bahsetmektedir. Birinci grup, yardım ettiğini zannederek ensar olduğunu düşünüyor. İkinci grup ise yardım etmekten kendilerini geri çekiyor ve yardımları desteklemiyor. Bu iki grubun ensar ve muhacir gibi davranmadığını ve toplumun davranışlarının yanlış olduğunun altını çizdiği görülmektedir. Katılımcı, çözüm önerisi olarak siyasi kanadın doğru hamlelerle doğru politikaların uygulanması gerektiğini ima etmektedir. Bununla birlikte bu uygulanacak olan politikalarda yabancı göçmenlerden el çekilmeden gerekli yardımın da edilmesini istediği anlaşılmıştır.

“Türk halkı ensar, göçmenler ise muhacir. Fakat art niyet besleyen ve suistimal eden kesim hariç.” (K4, Öğretmen, 30)

“İki kavrama bakışım kardeşliktir. Yabancı göçmenlerin ilk geldiğinde bizler fazlasıyla yardım ettik ancak zaman geçtikçe yaptıkları olumsuz davranışlar ile bu kardeşliği yok ettiklerini düşünüyorum.” (K13, Memur, 38)

K4 (Öğretmen, 30) ve K13 (Memur, 38) ensar-muhacir kavramlarına bakışları dini açıdan Hz. Muhammed dönemindeki hicret edenlerle aynı manayı taşıdıklarını dile getirmektedirler. Fakat K13 (Memur, 38) art niyetli olanları muhacir olarak görmemektedir. K4 (Öğretmen, 30) yabancı göçmenleri ilk başlarda muhacir olarak gördüğünü ifade etmektedir. Lakin muhacir olarak adlandırmış olduğu kesimin davranışlarında meydana gelen olumsuz değişim zamanla din kardeşliğini zedelediği için artık yabancı göçmenleri muhacir olarak görmemektedir.

“Allah katında övülen bir iman ve ihlas örneği gösteren mümtaz insanlardır.” (K11, Ev hanımı, 40)

K11 (Ev hanımı, 40) ensar-muhacir kavramlarının Müslümanlar için değerli olduğunu ve övülmeye değer kavramlar olarak baktığı anlaşılmaktadır.

Savaş, iklim şartları, beslenme imkanlarının yoksunluğu ve terör olayları yabancı uyruklu göçmenleri göçe zorlamaktadır. Bu “itme faktörleri” bağlamında bazı katılımcılar, ensar ve muhacir temsilleri bağlamında göçmenlerin Erzurum’da yaşamasını olumlu karşılamaktadır. Yabancı göçmenlere yönelik bu olumlu bakış Erzurum’u “çekme faktörü” yapmaktadır. Çünkü yabancı göçmen için “çekme faktörü” güvenli ortam, çalışma imkanlarının varlığı ve yaşamı idame ettirilebilecek huzur ortamının varlığı olarak ortaya çıkabilmektedir (Adıgüzel, 2022: 20).

3.1.2. Yabancı Göçü Ensar ve Muhacir Temsilleri Bağlamında Algılamayanlar

“Ensar ve muhacir o zaman için gerçekten kardeşlik kavramının ne olduğunu bize anlatan Müslümanların birbirlerine olan bağlarının güçlü olması gerektiği farkındalığını oluşturuyor. Ama şimdiki gelen göçmenlere bakacak olursak savaştan kaçıp yurtlarını terk etmeleri ve gelenlerin davranış örüntülerine baktığımda genel olarak çok da ensar-muhacir ilişkisinin olacağı kanaatinde değilim.” (E4, Öğretmen, 38)

E4 (Öğretmen, 38) din kardeşliğinin bir yansıması olarak gördüğü ensar-muhacir kavramlarının gerçek anlamda iman edenler arasında sıkı bir kardeşlik oluşturduğunu

düşünmektedir. Günümüzdeki yabancı göçmenlerle bu kardeşlik bağının oluşmadığını ifade ettiği görülmektedir. Günümüzdeki yabancı göçmenlerin muhacir olarak görülmemesinin altındaki sebeplerin ise vatanlarını terk etmeleri ve davranışlarının muhacir gibi olmadığıdır.

“Ülkemize yabancı uyruklu gelen kişiler bu ensar ve muhacir kavramlarına uygun değiller. Dini yaymak için gelmediler, ülkelerindeki savaştan kaçtılar.” (E3, Öğretmen, 31)

“Ensar halkı dinini, inancını yaşayamayan muhacir kardeşine kucak açan cömert bir toplulukken; muhacir ise Allah için her şeyini geride bırakıp yola çıkan mübarek insanlardır. Yabancı göçmenlerde bu hasletler bulunmamaktadır. Savaş zamanı gelenler savaş bittiği halde ülkelerine dönmemekte. Geliş amaçları, Allah’ın rızası doğrultusunda değil; keyfi olaraktır çoğunluğunun durumu.” (E8, İmam, 26)

“Göçmenler ülkelerinde kalıp direnebilirlerdi, cihad edebilirlerdi, şehadet şerbetine talip olunabilirdi. Eğer katliam gibi değilse yaşananlar. Ama onlar kaçmayı düşündü.” (K10, Ev hanımı, 41)

E3 (Öğretmen, 31), E8 (İmam, 26) ve K10 (Ev hanımı, 41)’un muhacirleri konumlandığı temel noktalardan biri yabancı göçmenlerin ülkelerindeki savaşa karşı koymayıp savaşı bırakmaları olduğu görülmektedir. Bu konuda Gölcük (1986: 20) Allah adına yapılmayan yer değiştirmenin hicret olmadığını ifade etmektedir. E3 (Öğretmen, 31) ve E8 (İmam, 26) bu anlamda dini bir amaçlarının olmadığını ifade etmektedir. E3 yabancı göçmenleri kendi ülkelerindeki savaşları sonucu yer değiştirdiklerini ve dini bir amaç uğruna gelmemelerinden ötürü muhacir olarak konumlandırmadığı görülmektedir. E8 yabancı göçmenleri; Allah adına, dini için bir çabasının olmadığı gerekçesiyle muhacir olarak konumlandırmadığı görülmektedir. Ülkelerindeki savaş sebebiyle gelenlerin de amaçlarının keyfi olduğunu ima ederek vatanlarına tekrar dönmemelerini bu minvalde değerlendirmektedir. K10 (Ev hanımı, 41) yabancı göçmenlerin öncelikle savaşı yaşadıkları zaman diliminde “cihad” etmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Yabancı göçmenlerin ülkelerinde kalmamalarını sadece bir açıdan meşru görmektedir. O da yapılan savaşın katliam şeklinde olmasıdır. Bunun dışındaki durumlarda yabancı göçmenlerin Allah’ın rızasına uyarak savaşmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

“Medine’ye göç eden Müslümanlara muhacir diyoruz. Allah katında tek din olan İslam’ın son peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) de muhacirlerden birisidir; başımız gözümüz üzerine. Ancak günümüzdeki göç durumunu bu olaydan farklı görüyorum. Başlarında sultanımız peygamber efendimiz olan muhacirler (haşa) çete mi kurmuşlar? Sokaklarda alelade ahlaksızlık mı yapmışlar? Hırsızlığa mı kalkışmışlar? Hangi muhacir bir ensar kardeşinin namusuna göz dikmiş? Belki bizler de ensar olamayız ancak gelen göçmenlerin muhacir olmadığını görmek için daha ne kadar olay yaşamak gerek?” (E9, Hekim, 26)

E9 (Hekim, 26) Hz. Muhammed döneminde yaşanan hicret ile günümüzde yaşanan göç olaylarının bir alakasının olmadığını düşünmektedir. Ensar ve muhacir kavramlarının günümüzdeki yabancı göçmenler tarafından tam olarak bilinmediği veya uygulanmadığı kanısından hareketler yabancı göçmenlerin davranış örüntülerinden ötürü onları muhacir olarak kabullenmediği anlaşılmaktadır. Muhacir halkının davranışları arasında dostluk, birlik, düzen, ahlaklı, namuslu ve başkasının malında gözü olmayan kişilerdir. Bunları, yabancı göçmenler üzerinde düşündüğünde ifade edilen bu hasletlerin yabancı göçmenlerde olmadığı kanaatindedir.

“Ensar-muhacir kutsal bir kardeşliktir. Yabancı göçmenleri bu statüde görmüyorum. Ülkemizdeki özellikle genç ve ahlaksız yabancı göçmenlerin hangisi 18 yaşındaki genç Mus'ab bin Umeyr'in iman mücadelesini verdi de hicret etti? Gittiği yerde ne yapıyor bu genç yabancı muhacirler acaba?” (K1, Öğretmen, 49)

K1 (Öğretmen, 49) ensar-muhacir arasında yaşanan kardeşleştirme projesini kutsal olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Fakat yabancı göçmenleri bu kutsallığın dışında görmektedir. Çünkü bu kişiler genç oldukları halde Müslümanlık adına savaş vermediklerini ve dinleri uğruna çaba sarf etmediklerini ima etmektedir.

“Yabancı göçmenlere kötü davranıldığını düşünüyorum ama onları ensar ve muhacir kavramları ile bağdaştıramıyorum.” (E6, Asker, 31)

E6 (Asker, 31) yabancı göçmenlere karşı toplumun iyi davranmadığını ifade etmektedir. Fakat onları muhacir olarak görmediğini ifade etmektedir. Bunun sebebi olarak ise ensar-muhacir kavramlarının günümüze ait olmadığını Hz. Muhammed devrindeki kişilere ait kavram olduğunu ima etmiştir.

“Muhacir olmak, mahzun kalmak kimsenin bile isteye olmak istediği değildir lakin ensar olmak da bana kalırsa ondan daha zordur. Nitekim ensar olmak bütün varı yoğunlu bölüşebilmeyi ifade ediyor. Yabancı göçmenler ve bizim durumumuza bakacak olursam da maalesef bizim aramızda ensar ve muhacir bağı bulunmuyor. Onların mahzun olanına, iyi kalpli olanına bile ensar olabilen hiç göremedim, belki de ben görmedim bilmiyorum doğrusu olaya hiç ensar-muhacir gözü ile de bakmadım. Ne ben peygamber sevdalısı bir Medineliyim ne de onlar İslam uğruna ülkelerini terk etmiş Mekkeliler.” (K14, Çalışmıyor, 23)

K14 (Çalışmıyor, 23) muhacir ve ensar kavramlarına dini açıdan bakması yanında bu kavramların zor durumda kalındıktan sonra oluştuğunu ifade etmiştir. Yabancı göçmenleri kendi açısından değerlendirirken esas almış olduğu nokta; din kardeşliğini yeterince yerine getirememektir. Topumdaki kişilerin de ensar olmadıklarından yakının K14 (Çalışmıyor, 23) ensar-muhacir kavramlarını Hz. Muhammed dönemine atfederek günümüzde etkisinin olmadığını ifade etmektedir.

“Alakaları yok.” (K5, Çalışmıyor, 29)

K5 (Çalışmıyor, 29) yabancı göçmenleri muhacir olarak değerlendirmemektedir.

Gölcük (1986: 18), ensar ashabının temel özelliklerini şöyle ifade etmektedir: Kalplerinde imanın yer aldığı, muhacirleri sevdikleri, muhacirleri üstün tuttıkları ve muhacirlere verilenler karşısında kıskançlık, çekememezlik yapmadıkları şeklinde yer almaktadır. Yukarıda yer verilen katılımcıların cevapları incelendiğinde yabancı göçmenleri muhacir kategorisinde görmedikleri anlaşılmıştır. Ayrıca muhacir olarak görmedikleri kesime ensar gibi davranmadıkları görülmüştür. Yabancı göçmenlerin ensar-muhacir olarak görülmemesinin altında birtakım sebeplerin yer aldığı anlaşılmıştır. Bu sebepler arasında muhacir kesimi dinine bağlı sahabilerden oluşmaktadır. Fakat yabancı göçmenlerin dine uygun davranmadığı ifade edilmiştir. Diğer bir sebep ise dini bir amaçla göç etmemeleridir. Ayrıca ülkelerindeki savaşı bırakmaları dolayısıyla yardım edilmesine sıcak bakılmadığı anlaşılmıştır. Dokuyucu (2020: 103) bu konuda Çorum halkının da yabancı göçmenleri muhacir olarak görmediğini ifade etmiştir. Ayrıca Çorum halkının kendilerini ensar kabul etmediklerini de dile getirmişlerdir.

“Ensar ve muhacir kavramlarını Asr-ı Saadet’e has bir kavram olarak görüyorum. Bizim mültecilere olan iyilikleri, Müslümanların yardımseverlik özelliği olarak nitelemek

yerinde olacaktır kanımca. Yabancı göçmenleri, yardıma muhtaç bireyler olarak nitelendiriyorum.” (E7, Emekli, 61)

E7 (Emekli, 61) ensar-muhacir kavramlarının günümüzde geçerliliğinin olmadığını ifade ederek hicretin Hz. Muhammed ve ashabına ait kavramlar olduğunu ifade etmektedir. Bu kavramlar yerine göçmenler din kardeşimiz olduğu için Müslümanlar onlara yardım etmektedir ifadesini kullanmaktadır. Günümüzde yabancı göçmenlere yönelik yapılan yardımların Müslüman olmanın bir gerekliliği sebebiyle yapılması gerektiğini de ima etmektedir.

“Hazreti Peygambere ve etrafında toplanan Müslümanlara İslam dininin istenilmemesi ve bu sebeple zulmün artması sebebiyle yapılan baskılar göçü tetiklemiştir. Hicret olayı bu iki halk arasında özgürlük ve kardeşlik tesis etmiştir. E17 (Avukat, 29)’e yöneltilen: Muhacirliği nasıl konumlandırıyorsunuz? sorusuna ise şu şekilde cevap verilmiştir: Yabancı göçmenlerin muhacir kabul edilebilmesi için birtakım şartları taşıması gerekir. Öncelikli şart göç etmek istedikleri yerde hür bir şekilde ibadetlerini yapamamalarıdır. Eğer bulundukları yer ibadete engel ise savaş ve ölüm tehlikesi göç etmelerini gerektirebilir. Diğer taraftan göç edilen yerde ne şekilde yaşadıkları da önemlidir. Ülkemize gelen gerçek ihtiyaç sahibi göçmen olduğu kadar keyfiyetten gelen göçmenler de vardır. Hatta bunların sayısı ziyadesiyle fazladır. Keyfiyetten gelip ülkenin düzenini bozan kişilerin uyruğu ne olursa olsun muhacir olduğunu düşünmüyorum.” (E17, Avukat, 29)

E17 (Avukat, 29) hicretin din kardeşliğini ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Yabancı göçmenlerin muhacir olarak adlandırılması için katılımcı birtakım şartların olması gerektiğini söylemiştir. Muhacir olarak adlandırılacak kişinin öncelikle bulunduğu ortamda özgürlüğünün kısıtlı olması gerekmektedir. Bulunulan ortam dini vecibeleri yerine getirmede sorun oluşturacaksa muhacir olarak göç etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca E17 (Avukat, 29) yabancı göçmenleri iki kategoride değerlendirmektedir. Birincisi, gerçek manada muhacir olan göçmenler ki bu kategoridekilere yardım edilmesi gerektiğini ima etmektedir. İkincisi ise savaş ve zorunluluk sebebi olmadan gelen yabancı göçmenlerdir ki bunları da muhacir olarak değerlendirmemektedir ve bu kategorideki kişilere de yardım yapılmasını doğru bulmadığı anlaşılmıştır.

“Sadece sözde kalmış özünde çıkar söz konusu olmuş kavramlardır.” (E2, Memur, 27)

E2 (Memur, 27) günümüzde ensar-muhacir kavramların geçerliliğin kalmadığını ifade eden katılımcı bu kavramların suistimal edildiğini ve günümüzdeki insanların menfaatleri doğrultusunda ensar ve muhacir’i kullandıklarını ima etmiştir.

Katılımcıların cevapları incelendiğinde ensar ve muhacir kavramlarına farklı anlamlar yükledikleri anlaşılmıştır. Yabancı göçmenlerin muhacir olarak görülmemesinin altındaki temel düşünce; muhacirliğin, Hz. Muhammed döneminde yaşanan hicret ile alakalı olduğudur. Katılımcılar yabancı göçmenleri sadece göç eden kişiler olarak görmektedir. Bunun sebebi ise yapılan iyililerin karşılığının bilinmediği ve yabancı göçmenlerin olumsuz tutumlarıdır.

3.2. YABANCI GÖÇMENLERE BAKIŞTA ETKİLİ OLAN YAKLAŞIMLAR

Göçün temelinde yer değiştirme yatmaktadır. Yer değiştirmenin ötesinde göçün altında yatan birtakım sebepler vardır. Bunlar arasında; sosyal, kültürel, dini ve siyasi sebepler yer almaktadır (B. Baloğlu vd., 1997). Katılımcılara yöneltilen *yabancı göçmenlere bakışınızda etkili olan faktörler nelerdir?* sorusu katılımcıların göçmenlere hangi pencereden ve nasıl baktığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların bu soruya verdiği cevaplar neticesinde üç temel yaklaşım ortaya çıkmıştır. Birincisi, yabancı göçmenlere dini açıdan yaklaşanlar. İkincisi, yabancı göçmenlere insani açıdan yaklaşanlar. Üçüncüsü ise yabancı göçmenlere pragmatik açıdan yaklaşanlardır.

3.2.1. Dini Yaklaşım

“Dini inancım onlara hoşgörüyle bakmamı emrediyor.” (E16, Polis, 35)

“En etkili faktör dini inançlarıdır. Çünkü bizi biz yapan değerlerin alt yapısını İslam inancı oluşturur.” (K7, Akademisyen, 25)

“Zor durumda olmaları temel esastır. Dini inanç noktasında aynı dine mensup olmakta ayrıca bir özellik tabi.” (K8, Kur’an Kursu öğreticisi, 31)

“Din birlikteliği benim için çok önemli.” (K11, Ev hanımı, 40)

“İnsanları yaratandan ötürü severiz, koruruz. Lakin din kardeşlerimizi daha çok severiz, koruruz, muhafaza ederiz.” (E1, Öğrenci, 26)

“Köken ve kültür olarak değerlendirmekten ziyade din kardeşi olmamız ile birlikte sıkıntılı ve zor bir süreç yaşıyor olmaları dolayısıyla dini değerlerimiz gereği elbette elimizden geldiğince destek ve yardımda bulunulması gerektiğine inanıyorum.” (K4, Öğretmen, 30)

Din, göçmenlerle yerel halk arasındaki ilişkileri düzenlemede önemli bir yere sahiptir. (Bird, 2015: 152). E16 (Polis, 35), K7 (Akademisyen, 25), K8 (Kur'an Kursu öğreticisi, 31), K11 (Ev hanımı, 40), E1 (Öğrenci, 26) ve K4 (Öğretmen, 30)'ün cevapları analiz edildiğinde dini açıdan yardım edilmesi gerektiğini ima ettikleri görülmüştür. E16 (Polis, 35), hoşgörüyle yaklaşılması gerektiğini ifade etmektedir. K7 (Akademisyen, 25), İslam'ın temel ölçüt olduğunu ifade etmektedir. K8 (Kur'an Kursu öğreticisi, 31), zor durumda olmalarını ayrıca bir ölçüt olarak değerlendirmektedir. K11 (Ev hanımı, 40), din birlikteliğinin önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. E1 (Öğrenci, 26), yaratandan ötürü yabancı göçmenlere yardım edilmesi gerektiğini ve onlara yönelik sevgi beslediğini ifade etmektedir. K4 (Öğretmen, 30) ise zor ve sıkıntılı bir dönemi yaşamlarından dolayı yardım edilmesi gerektiğinin altını çizmektedirler.

“Göçmen ister Müslüman olsun ister başka bir dine mensup olsun misafire sahip çıkıp yedirip, içirip, giydirmek bir mümine yakışan şeydir.” (E11, Serbest meslek, 29)

E11 (Serbest meslek, 29) inanan bir kişinin temel vasfının din farkı gözetmeden kapısına gelen misafire yardım etmesi gerektiğini ima etmektedir.

“Farklı kültür, dinsel ve mezhepsel farklılıklar etkili oluyor. Mesela İranlı, Pakistanlı, Afgan, İngiliz ve Rusları ülkemde istemiyorum.” (K13, Memur, 38)

E13 (İşçi, 41) aynı dine sahip kişilere olumlu baktığı anlaşılmaktadır. Fakat farklı din ve ırklara yönelik olumsuz tutum içerisinde olduğu görülmektedir.

“Müslüman olmaları tabi ki bizim için çok önemli ama önce Müslüman gibi yaşamaları gerekiyor. Ülkemizde yaşayan yabancı göçmenlerin büyük çoğunluğunda bunu göremiyorum.” (E12, Sporcu, 25)

E12 (Sporcu, 25)'nin cevabından anlaşıldığı üzere, ülkeye gelen göçmenlerin dini yaşayışları zayıftır. E12 yabancı göçmenlere yardımda Müslümanlığı ön kabul olarak görmenin yanında Müslümanca yaşamın gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Din müntesiplerine yönelik birleştirici ve bütünleştirici özelliğe sahiptir. Dine inanan insanları tek bir bütün haline getiren iman ya da öğretinin bütünleştirici etkisi ne dereceye kadar kaynaşmaya katkı sağladığı sorgulanabilir bir durumdur. Kutsal demeçlere kendini açan kişi vahyin veya ilham değeri olan hitabın kendisini birleştireceğine ve de bütünleştireceğine inanır. Kutsal çağrıya uymayanlar ise din dışında bırakılarak birleştirici özelliği inkar edilen tutum benimsenir (Taplamacıoğlu, 1963: 81). Katılımcıların ifadeleri de bu minvalde dini ön planda tutarak yabancı göçmenlere yardım edilmesi gerektiği ifade etmişlerdir. Ayrıca dinin uhrevi boyutundan ötürü mükafat elde etme düşüncesiyle muhacirler din kardeşi olarak görülmüştür. Dinin burada Müslümanları birleştirici etkisi karşımıza çıkmaktadır.

3.2.2. İnsani Yaklaşım

“Temelde insan olduğu sürece sorun yok. Benim için kıstas iyi insan olmaktır. Dini, dili, ırkı fark etmiyor.” (E4, Öğretmen, 38)

“İlk önce insaniyet, merhamet ve adalet sonuçta insan.” (E13, İşçi, 41)

“Yaşadığı toplumdan ayrılmasına sebep olabilecek seviyede önemli bir korkuya sahip olan, göçtüğü ülkeye dönüşü sonrasında hayati tehlike yaşayabilecek olan ve zorunlu şartlar altında göç eden herkese bakış açım olumludur. Cenevre sözleşmesi ve insanlık gereği bu insanların korunması gerektiğine inanıyorum.” (E5, Akademisyen, 37)

“Mazlumun dini sorulmaz. Yardım edilmelidir.” (K9, Kur'an Kursu öğreticisi, 47)

K9 (Kur'an Kursu öğreticisi, 47) yardıma muhtaç birinin mazlum olarak görülmesinden ötürü bu kişilere yardım edilmesi gerektiğini düşünmektedir.

“Şu an ki durumu göz önünde bulundurarak diyebilirim ki "insan" olsun yeter.” (K12, Çalışmıyor, 24)

“Göçmen zorluklar sebebiyle vatanını terk eden kişidir benim nazarımda. Ancak kişinin mevcut şartları zorlayıp kendi ülkesinde hayatını sürdürmenin yolunu bulması gerekir. Hayati tehlike dışındaki göçleri hiçbir sebeple desteklemiyorum. Göçmenin dini,

dili, etnik kökeni önemli değil. Göçmeni kabul edeceksek tehlike altında olanın insan olması yeterli bir sebeptir.” (K6, Akademisyen, 40)

“Etnik köken, dini inanç bakış açımında bir şey değiştirmiyor. Hepsi insan olduğu için yardım edilmelidir.” (E6, Asker, 31)

“Rengi, ırkı önemli değil. İnsan olsun yeter zaten Müslüman başımızın tacıdır.” (E15, Şoför, 60)

“Birinci etken insan olmaları, ikincisi inandığım din yani İslam.” (K14, Çalışmıyor, 23)

“Ben sadece insanlık olarak değerlendiriyorum. Yani iyi ve kötü. Üstünlük ancak takvadır. Diğerleri kriter olmamalı.” (K2, Öğretmen, 37)

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcıların cevapları incelendiğinde temel aldıkları esas ölçüt: İnsanlıktır. Yabancı göçmenlere bu ölçüt sebebiyle yardım edilmesi gerektiğini ifade ettikleri görülmektedir. E4 (Öğretmen, 38) iyi insan olmasını ön plana çıkarmaktadır. E5 (Akademisyen, 37) korku, hayati tehlike ve zorunlu şartlar sebebiyle göç edenleri ön plana çıkarmaktadır. K6 (Akademisyen, 40) göçmenin zorunlu sebeplerle vatanından ayrılmasını meşru görerek hayati tehlikesi olması durumunda yardım edilmesi gerektiğini ima etmektedir. E6 (Asker, 31) ve E15 (Şoför, 60) yabancı göçmenin dinini ve ırkını öteleyerek insan olmasından ötürü yardımı hak ettiklerini ifade etmektedirler. Ayrıca E15 (Şoför, 60) yabancı göçmenin Müslüman olmasının ayrı bir önemi olduğundan bahsetmektedir. Aynı dine inanmanın E15 (Şoför, 60) için daha değerli olduğu görülmektedir. K14 (Çalışmıyor, 23) İslam’ın da yardım edilmesi için gerekli bir ön kabul olduğunu ifade etmektedir. K2 (Öğretmen, 37) ise bakışının altında insanı, iyi veya kötü olarak değerlendirmeye aldığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların cevapları incelendiğinde yabancı göçmenlere yardım edilmesinin temel nedeni “insanlık” olarak karşımıza çıkmıştır. İnsan olmasından ötürü yardım edilmesi gerektiğinin altı çizilmekle birlikte yabancı göçmenlerin kendi üzerlerine düşün sorumlulukları da yerine getirilmeleri gerekmektedir.

3.2.3. Pragmatik Yaklaşım

“Etkili olan tek bakış açım kendi ülkemin insanı değiller. Ülkeme tatile veya ziyarete gelmemişler. Savaştan kaçıp buraya sığınmışlar ve çok fazla sığınmacının olduğunu düşünüyorum. Ülkemiz coğrafi konumu nedeniyle her zaman zor süreçlerden geçen ülke olmuştur. Kendi yaramıza zar zor merhem olurken göçmen sorunu bunu iyice tırmandırıyor.” (E14, Marangoz, 48)

“Hiçbir etnik köken veya inanç önyargım yoktur. Sadece ülke menfaatlerini düşünüyorum. Çocuklarıma, torunlarıma bırakacağım vatanımı atalarımından bulduğum gibi teslim etmek istiyorum. Sonumuzun Filistin gibi olmasını istemiyorum. Kendi vatanının bile kıymetini bilmeyen insanların bu vatanın değerini bileceklerini düşünmüyorum.” (K1, Öğretmen, 49)

“Etik köken, dini inanç gibi farklı kültürleri var. Hiç bir olumsuz bakış açısı beslemiyorum. Fakat ülkemizde ekonomik yetersizlik nedeniyle yeterince ihtiyaç sahibi vatandaşımız var onlara gereken ilgi alaka gösterilebilir. ” (K10, Ev hanımı, 41)

“Kültürleri, yaşantıları bizim kültürümüze uymadığı için sorunlar yaşanabiliyor.” (E2, Memur, 27)

Yukarıda yer verilen cevaplar incelendiğinde ortak fikrin Türkiye açısından değerlendirildiğidir. Diğer bir ortak düşünce ise kültürel uyumsuzluktur. Sosyolojik açıdan göçe bakıldığında kültürel yapının geleneksel kodları karşımıza çıkmaktadır. (Örnek, 2011: 9-11). Yani toplumların kendine ait kültürel kodları vardır. Bunlar uyuşmadığında çatışmalar çıkabilmektedir. K10 ve E2 (Memur, 27) yabancı göçmenler ile Türkiye halkı arasındaki farklı kültür formları nedeniyle sorunların yaşandığını ifade etmişlerdir. E14 (Marangoz, 48) yabancı göçmenlerin, Türkiye’nin insanı olmadığından hareketle Türkiye’ye gelmelerindeki temel amacın coğrafi yakınlık olduğunu ifade etmektedir. K1 (Öğretmen, 49) ülkemizin menfaatlerinden dolayı yabancı göçmenlerin alınmaması gerektiğini ima etmektedir. Vatan toprağının gelecek nesillere güzel bir şekilde bırakmak istemektedir. Ayrıca Dünya gündeminde yaşanan olumsuzlukların K1’i etkilediği anlaşılmaktadır. Bu sebeplerden ötürü yabancı göçmenleri Türkiye’de istemediği anlaşılmıştır. K10 (Ev hanımı, 41) yabancı göçmenlere karşı herhangi bir olumsuz bakış açısına sahip olamadığını ifade eden K10, ülkede yaşanan ekonomik

sıkıntılar sebebiyle Türk halkına gereken yardımın yapılması gerektiğinin altını çizmektedir.

“Etnik kökenleri çok önemli bence. Suriye’den gelip bir fayda sağlayan gram görmedim. ‘Medeniyetleri yok, ülkemize medeniyetsizliği getirdiler!’ Neden bu şekilde düşündüğü sorulduğunda ise: Sebebi; giyimleri, saçma davranışları, ahlaksız tutumlarıdır.” (K5, Çalışmıyor, 29)

İrk ayrımı açısından eleştiri yapan K5 (Çalışmıyor, 29), Suriye halkının Türkiye için faydalı olmayan bir toplum yapısına sahip olduğundan bahsetmektedir. Suriye halkının medeniyeti üzerinden davranışlarını doğru bulmadığını ifade etmektedir. Genel bir ifade kullanması sebebiyle tüm Suriye halkına karşı olumsuz tutum sergilediği anlaşılmaktadır.

Cevaplar incelendiğinde yardım edilmesi gerektiğini söyleyenler olmakla birlikte yardım edilmesini hoş karşılamayanlar da vardır. Ülke menfaati açısından yardım edilmesine sıcak bakılmadığı görülmektedir. Ayrıca ırk temelinde bakış açısı geliştirenlerinde yardımlar konusunda soğuk davrandıkları anlaşılmaktadır. Olumsuz davranış sergilenmesinin arkasındaki nedenin yabancı göçmenlerin kabul edilmeyecek davranışlarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

3.3. DİN KARDEŞLİĞİ BAĞLAMINDA YABANCI GÖÇMENLERE BAKIŞ

Dinin müntesipleri üzerinde birtakım etkileri mevcuttur. Dinin yaşamdaki etkisi dinin kişinin yaşamdaki tercihlerine bağlı olarak nasıl şekillendiğini gözler önüne sermektedir. Bu minvalde katılımcılara yöneltilen *yabancı göçmenlere bakışınızda ‘din kardeşliği’nin yeri ve önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?* sorusuna yönelik cevaplar incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda cevaplar iki ana başlık altında toplanarak analiz edilmiştir. Birincisi, din kardeşliğine bakışın göçmen meselesine bakışta olumlu bir faktör olarak etkisini sürdürdüğünü ortaya koyan ifadeler. İkincisi ise din kardeşliği olgusunun artık olumlu etkisinin ortadan kalktığını ve göçmen meselesine ülke çıkarları bağlamında bakılmaya başlandığını ortaya koyan ifadeler.

3.3.1. Göçmenlere Bakışta Olumlu Bir Faktör Olarak Din Kardeşliği

Kur'an'da geçen "Müminler kardeşir" (Hucurat: 49/10) ifadesi İslam dininin birliğine ve bütünlüğüne vurgu yapmaktadır. Bu ayet çerçevesinde "din kardeşliği" ifadesi kadın-erkek, hür-köle, zengin-fakir, alt-üst gibi tüm sınıfsal veya sosyal farklılıkları yok sayarak toplumu bir olan Allah etrafında birleştirmektedir. İslam inancında yer alan bu toplumsal bütünleştirici alanda ibadetlerin de birliğe katkı sağladığı ifade edilmektedir. Cemaatle kılınan namazların yanında zekat gibi mali ibadetler de toplumsal bütünlüğü ve birleştiriciliği sağlamada canlı örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır (Günay, 2012: 325). Bunların yanında "din kardeşliği" ifadesi karşılıklı bir süreci ve de ilişkiyi içinde barındırmaktadır. Dine mensup olan bir oluşumun duygu, düşünceleri o dine mensup olan kişileri yansıtmaktadır. Dinin meydana getirmiş olduğu din kardeşliği söylemi kişileri bir grup etrafında birleştirerek toplumda bir grup haline gelmesi ile sonuçlanmaktadır (Taplamacıoğlu, 1963: 80). Ayrıca dinin toplumsal boyutuna bakıldığında toplumda bütünleşmeye ve kimlik kazandırmaya katkı sağladığı görülmektedir. (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2016). Kutsal dil ifadeleri beraberinde dini bir amaç var etmektedir. Aşağıda yer verilen katılımcıların cevapları da bu dini amaç etrafında şekillendiği görülmüştür.

"Elbette din kardeşliği dışardan gelen mültecilere yardım konusunda artı bir değer olması yanında biz millet olarak her düşküne yardım etmekle nitelenen bir milletiz." (E7, Emekli, 61)

"Sevgi ve yardımlaşma temel değerlerimizdir. Hiçbir din ayırt etmeksizin değerlerimizi uygulamalıyız. Ama söz konusu din kardeşliğiye bu daha olumlu bir hal alacaktır." (E1, Öğrenci, 26)

"Onları kabullenmemizdeki en önemli etkenin din kardeşliği olduğunu düşünüyorum. Zira farklı bir dine mensup göçmenlerin toplum üzerinde etkisi fazla olacağından dolayı din kardeşliğinin önemi oldukça önemlidir." (E10, Makine mühendisi, 27)

"Kur'an-ı Kerim'de buyrulduğu gibi: 'Mümin Müminin kardeşidir.' Her ne sıkıntısı, derdi olursa olsun onların sıkıntısını gidermek boynumun borcudur." (E11, Serbest meslek, 29)

“Allah’ımız bir, Peygamberimiz bir, kitabımız bir daha ne olsun. Allah onları bize kardeş yapmış. Onlarla bizim gönül bağımız var.” (E15, Şoför, 60)

“Allah için sevdiklerini terk eden din kardeşlerimiz 1400 yıl önce neyse şimdi de odur.” (K11, Ev hanımı, 40)

“Din kardeşliği ırk ayrımı gözetmez. Aynı dine mensup her insan aynı değeri görmelidir. Ve aynı dine mensup olanlar her daim dindaşlarını gözetmelidir.” (K4, Öğretmen, 30)

“Müminler ancak kardeşir.” (K9, Kur’an Kursu öğreticisi, 47)

Yukarıda yer verilen katılımcıların cevapları incelendiğinde koşulsuz bir şekilde din kardeşlerine yardım edilmesi gerektiğinin imaları yer almaktadır. Din kardeşliği yanında ayrıca bazı nüanslar göze çarpmaktadır. E7 (Emekli, 61) millet olarak mazlum coğrafyalardaki yardıma muhtaç insanlara da Türkiye’nin yardım ettiğini düşünmektedir. E1 (Öğrenci, 26) sevgi ve yardımlaşma ekseninde elimizden geleni yapmamız gerektiğinin altını çizmektedir. E10 (Makine mühendisi, 27) dinlerin toplum üzerindeki etkisinden hareketle din kardeşi gibi davranılması gerektiğini ifade etmektedir. E11 (Serbest meslek, 29) Müminlerin kardeş olduğunu ifade ederek yabancı göçmenlerin dertlerine çare bulunması gerektiğini söylemektedir. E15 (Şoför, 60) din kardeşleriyle arasında gönül bağının olduğunu ifade ederek birliğe vurgu yaptığı görülmektedir. K11 (Ev hanımı, 40) Hz. Muhammed’in tesis ettiği din kardeşliğinin günümüzde de aynı şekilde devam etmesi gerektiğini ima etmektedir. K4 (Öğretmen, 30) ırk ayrımı gözetmeden aynı dine mensup olan dindaşların birbirlerine yardım etmesi gerektiğinin altını çizmektedir. K9 (Kur’an Kursu öğreticisi, 47) Kur’an-ı Kerim perspektifinden din kardeşliğini açıklayan K9 Müminlerin kardeş olduğunu ifade etmiştir.

“İslâm sancağı altında toplanan her millet hangi milletten olursa olsun fark etmeksizin İslam kardeşliği niteliğindedir. Veda hutbesinde bize vadedilen üstünlüğün takvada oluşudur. Bu nedenle bize sığınmış olan her göçmen dini değerler ve örflerimize gire din kardeşimizdir. Bu bilinç ile amel edip bunu hayatımıza yansıtma gereksinimi vardır.” (K7, Akademisyen, 25)

K7 (Akademisyen, 25) ırk ayrımı gözetmeden İslam dinine mensup olan tüm bireylerin din kardeşi olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple din kardeşliği etrafında Türkiye’ye sığınmış olan göçmenlere yardım edilmesi gerektiğini ima etmektedir.

“En önemli konu aslında birbirinden bağların koparılışıdır. Kaybettiğimiz ve ne pahasına olursa olsun sahipleniş ve tekrar din kardeşine sıkı sıkı sarılıp tekrar İslam’ın bizlere emrettiği gibi kardeş olmak gerekiyor.” (E13, İşçi, 41)

E13 (İşçi, 41) din kardeşleri arasında kopukluğun meydana geldiğini ve din kardeşliğine tekrar geri dönüş yapılarak Müslümanların kardeş olması gerektiğini ifade etmektedir.

“Mensubu olduğum dine saygılı veya aynı dini insanca sahip olmayı bu durumda din kardeşliği esasına dayandığı için barış ve huzur içinde kardeşçe yaşanması gerekmektedir. Aynı dine mensup olan insanlarla daha uyumlu ve daha huzurlu bir şekilde dini inançların ortak olması noktasında elbette kardeşçe yaşanacağına inanıyorum.” (E19, Memur, 57)

E19 (Memur, 57) kardeşçe yaşamının altında yatan sebebin din birlikteliği olduğunu vurgulamaktadır. Din kardeşliğinin bu birlikteliği sağlayacağını düşünen E19 barış ve huzurun bu birliktelikten doğacağını ima etmektedir.

“Eğer Müslüman ise ve benim değerlerime en az benim kadar saygı gösteriyor ise eyvallah din kardeşliğinin bende karşılığı olur. Ama Müslüman kimliğime değer vermiyorlarsa ben de onlara saygı duymam.” (E20, Kahveci, 34)

E20 (Kahveci, 34) yabancı göçmenlerin din kardeşi olabilmesi için Müslüman olması yanında değerlerine saygı gösterildiği ölçüde din kardeşliğini kabul edeceğini ifade etmektedir. E20 için Müslüman kimliğini saygı duyulması için önkoşul olarak kabul etmektedir.

“Göçmen diye ifade ettiğimiz kişi, maddi-manevi sıkıntılardan dolayı ülkeme gelen kişi ise inancının önemi yoktur. Bize ensar olmak yakıştır.” (K8, Kur’an Kursu öğreticisi, 31)

K8 (Kur’an Kursu öğreticisi, 31) mensubu bulunduğu İslam dinin emirlerinden hareketle yabancı göçmenlere ensar gibi yardımcı olunması gerektiğini ifade etmektedir.

“Din kardeşliği tabii ki önemli bir husus. Zorda kalana yardım etmek ya da İslam dininde Müslümanların nasıl kardeş olması gerektiği apaçık ortada. Ama önce biz Müslümanların bu kaybolan kardeşlik bağını güçlendirmesi gerekiyor. Bu da Müslümanların yeniden İslam’ı tam anlamıyla yaşayıp, öğrenmesi ile olacağı

kanaatindeyim. Yabancı göçmenler tabii ki bizim din kardeşlerimiz ama savaştan kaçıp gelen göçmenler buraya gelip suç işleyenler, kadınlara karşı olan davranışları, sapkınlıkları olanlar hariç diğerleri insan olduğu sürece bizim din kardeşimizdir.” (E4, Öğretmen, 38)

Din kardeşliğinin önemine değinen E4 (Öğretmen, 38) din kardeşliği bağının günümüzde zayıfladığından yakınmaktadır. Bu zayıflığın sebebini ise İslam’ın tam manasıyla yaşanmamasından kaynaklandığını ifade etmektedir. Yabancı göçmenleri din kardeşi olarak görmektedir fakat savaştan kaçanları, suç işleyenleri ve sapkın davranışlar sergileyenleri din kardeşi olarak görmemektedir.

Aynı dine inanan toplulukların bir araya gelmesinde dinin bütünleştirici etkisi karşımıza çıkmaktadır. Göçmez (2008: 167) bu birleştiricilik etkisinin göçmen Özbekler ile Türk toplumu arasında olumlu etki oluşturduğunu ifade etmektedir. Erzurum halkının da din kardeşliği açısından yabancı göçmenlere yönelik olumlu tutum sergiledikleri görülmektedir.

3.3.2. Göçmenlere Bakışta Etkisini Kaybeden Bir Faktör Olarak Din Kardeşliği

“Din kardeşliği cihetiyle ülkemiz zaten üzerine düşeni fazlasıyla yaptı. Fakat göçmenler bu misafirperverliğin kıymetini pek anlamış değil öyle görüyorum.” (K10, Ev hanımı, 41)

“Din kardeşi olarak ülkemiz sadece yabancı göçmenlere değil gönül coğrafyamızın bağlı olduğu her yere yardımlar göndermiştir. Yabancı göçmenlere de dünyada hiç kimsenin yapamayacağı yardımlar yapılmış, sahip çıkmıştır. Sırf din kardeş olmalarından dolayı değil insan olması sebebiyle sahip çıkmıştır. Ancak kardeşlik hukukunu bozan davranışlar gün geçtikçe artmıştır. Din kardeşi olmamız yardım seviyesini artırmıştır. Din kardeşi olmamız onlara ayrıca bir ihtimam sergilememize sebebiyet vermiştir.” (E17, Avukat, 29)

“Din bir çimento vazifesi görmektedir. Hal böyle olunca onun etrafında toplanılması insanların birbirine bağlanması ortak paydada toplanmalarına vesile olacaktır. Fakat şehrimizde bulunan göçmenlerin olumsuz davranışları bu konuda onlara karşı bakışımızı ve din anlayışımızın ortak bir paydada toplanmadığının göstergesidir. Din kişinin kendi öz tercihidir. Zorlama, kanun gibi hususlarda zorla dikte edemezsiniz.

Ayrıca din insanın birçok konuda yaşantısına olumlu katkı sağlayan bir olgudur. Mutlaka hangi gün olursa olsun dinin faydası vardır.” (E18, Vaiz, 50)

“Savaştan kaçmış gelmişler. Kucak açmışız. Destek olmuşuz. Ancak zamanla onlar bizi neredeyse dışlar olmuşlar. Aynı duruma düşmemek adına vatan ve namus korumasına geçmek zorunda kaldığımız için din kardeşi gözü ile bakmıyorum artık. Kardeş kardeşin canına, namusuna göz dikmez.” (K13, Memur, 38)

“Müslüman bir yabancı uyruklu ile karşılaştığım zaman davranışları benim ona karşı tavır takınmamda belirli bir etken oluyor tabii ki ama bunun öncesinde de karşımda din kardeşim olduğu bilinci ile yaklaşıyorum ilk etapta. Bu yaklaşıma karşılık eğer insanlık ve İslam dışı bir kişilik ile karşılaşırsam da tavrım o tavra karşılık şekilleniyor.” (K14, Çalışmıyor, 23)

“Her Müslüman din kardeşimizdir. Fakat bir toplum kendi toplumunda din kardeşi dediği kişilerden muzdarip olursa bu kavramlarda önemini yitirir. İnsanlar muhacirlerden hayran hayran söz ederken yaşanan kitlesel göçten sonra o kavramda göz ardı edilir oldu. Kişilerin ekonomik, barınma alt yapısı yeterli değilken böyle büyük bir çapta kitlesel göç kişilerde duygusal bağ değil kin ve nefret tohumları ektirir.” (E8, İmam, 26)

Muhacir ve ensar arasında yapılan kardeşleştirmenin “muahat” iki ayağı vardır. Birisi Medine döneminde yapılan ensar ve muhacir kardeşliği diğeri ise tüm Müslümanları içine alan kardeşleştirmedir (Özdemir, 2018: 142-144). Fakat katılımcıların cevapları incelendiğinde ortak noktanın din kardeşliği düşüncesinin zamanla değişmiş olduğu veya din kardeşliğinin önemini kaybettiğidir. K10 (Ev hanımı, 41) yabancı göçmenlere gerekli misafirperverliğin yapıldığını fakat kıymetinin bilinmediğini ifade etmektedir. E17 (Avukat, 29) İslam dinini benimseyen tüm mazlumlara Türkiye’nin yardım ettiğini ifade eden E17 yabancı göçmenlere de herkesten fazla yardım ettiğini vurgulamaktadır. Bu kişilere din kardeşi olmanın ötesinde insan olduğu için yardımda bulunulduğunu düşünen E17 din kardeşi olanlara ayrıca önem gösterildiğinin altını çizmektedir. Ayrıca yabancı göçmenlerin din kardeşliğine aykırı davranışlar sergilediklerini de ifade ettiği görülmüştür. İslam dinin müntesiplerini tek bir çatı altında buluşturduğunu düşünen E18 (Vaiz, 50), Erzurum’a gelen yabancı uyruklu kişilerin din kardeşi gibi davranmadığını ima etmektedir. E13 (İşçi, 41) yabancı

göçmenlerin zamanla din kardeşliğine aykırı davranarak dışlayıcı tutum sergilediklerini ifade etmektedir. Din kardeşliğinin aykırı bulunmasının altında yatan sebeplerin kişinin canına ve namusuna göz dikilmesi olarak algılandığı anlaşılmıştır. K14 (Çalışmıyor, 23) yabancı göçmenlere yönelik tutum ve davranışları tartarken İslam kimliği açısından din kardeşi olarak görmektedir. Fakat insanlıktan uzak veya İslam dışı tutum olduğunu fark ettiğinde ise tavrını ona göre değiştirdiği anlaşılmaktadır. E8 (İmam, 26) din kardeşliğini, karşısındaki kişinin dini tavrına göre belirlediği anlaşılmaktadır. Yabancı göçmenlerin ülkeye dengesiz yerleşmesi sonucunda hayranlıkla dile getirilen muhacir kavramının öneminin de geri planda kaldığını düşünmektedir.

“Önce şu soruyu sormak gerekir: Din mi insanı taşır, insan mı dini taşır? Din evrensel bir düzendir. Bunun için insan olmak yeterlidir. Din kardeşliği tüm dinler için bir ırkçılık boyutuna taşınmıştır günümüzde. Fakat her şeyin özünü yakalamak gerekir. Her ülkenin belli kuralları vardır. Bu kurallar o ülkede yaşayan herkes için evrensel bir özellik taşır. Bu kurallar kimse için esnetilemez ve ayrıcalık tanınamaz. Bu bağlamda yabancı uyruklu din kardeşlerimiz ülke kurallarına uyduğu sürece onlar da ensar ve muhacir kardeşliğine tabi olurlar.” (E2, Memur, 27)

Din kardeşliğinin ırkçılık meydana getirdiğini düşünen E2 (Memur, 27) aynı zamanda din kardeşliğinin sağlanması için ülkenin kurallarına uymaları gerektiğini ifade etmektedir. Ensar ve muhacir olmanın şartını da bulundukları ülkenin kurallarına uymakla mümkün olabileceğini söylemektedir.

“Dinimizin bize aşıladığı ahlak ve merhamet duygularıyla göçmenlerin dinine, ırkına bakılmadan misafir edileceğini düşünüyorum. Göçmenlere dini inancımız gereği hoşgörü ve sevgiyle yaklaşmamız gerekiyor bunun farkındayım. Ama mantık olarak göçmenlerin zamanla kültürel yapımızı bozacağını da düşünüyorum.” (E16, Polis, 35)

E16 (Polis, 35) dini inancından ötürü yabancı göçmenlere yardım edilmesi gerektiğini söylemektedir. Fakat davranmak istediği hoşgörülü tutumlarının zamanla kültürel yapıyı tehdit etmesinden de korktuğu anlaşılmaktadır.

“Din kardeşliği adı verilerek düzensiz göçmen çoğunluğu ortaya çıkmakta. Bu durum belirli bir düzen ve denetimle yapılmadığı sürece masum insanlara karşı öfke ve nefret duygusunu baskın kılacaktır.” (K12, Çalışmıyor, 24)

K12 (Çalışmıyor, 24) din kardeşliği ifadesinin ve yabancı göçmenler arasındaki masum insanların zarar görmemesi için düzenli ve denetimli politikalar uygulanması gerektiğinin altını çizmektedir.

“Yabancı uyruklu insanların da bize din kardeşi açısıyla yaklaşmasını dilerdim. Din kardeşliği kavramının istismar edildiğini düşünüyorum. Aynı dini paylaşırsak da saygısını yitirmeden yaşamaya devam eden herkesi destekliyorum.” (K3, Özel sektör, 26)

Din kardeşliğinin karşılıklı olması gerektiğine değinen K3 (Özel sektör, 26), din kardeşliği ifadesinin suistimal edildiğine dikkat çekmektedir. Yabancı göçmenlerin Türkiye’de yaşamasını desteklemesi için saygının hakim olması gerektiğini ima etmektedir.

“Müminler ancak kardeşirler, öyleyse iki kardeşinizin arasını düzeltin, Allah’a itaatsizlikten sakının ki rahmetine mazhar olasınız. Ayeti oldukça açıktır. Bizler düşman değiliz. Ancak Türkiye’nin Güney Doğu sınırında kurulmak istenen yeni bir devletin etnik temizliği yine Türkiye’ye yapılmaktadır. Aynı zamanda Türkiye’nin etnik yapısını bozmak niyetinde olanların planlarını bozmak gerekir.” (E9, Hekim, 26)

E9 (Hekim, 26) ifade ettiği ayetten hareketle, müminlerin birbirleri arasında kardeşçe yaşamasının gerekliliğinden bahsetmektedir. Bu minvalde etnik yapının doğru şekilde muhafaza edilmesi gerektiğinin de altını çizmektedir.

“Aciz ve düşkün herkese insanlığımız ve inancımız gereği kucak açmak gerekir. Ancak eli ayağı tutan kendi vatanına sahip çıkmayan insanların ülkemizde cirit atmasını istemiyorum. ensar-muhacirlikten daha kutsal dini bir sembol de şehit-şehadettir. Bu kardeşlerimiz inancı için mukaddesatı için gerektiğinde şehadeti de tercih etmiştir. Bu kavramlar üzerinde de durulmalı. Hicret etmeden önceki verilen mücadeleler, kimlerin hicretine izin verildiği gibi sosyal ve demografik konuları da ayrıntılı incelenmeli. Ayrıca gidenlerin yıldız gibi gittiği ve gittiği yerden faydalanmak, sömürmek yerine oraya ilim, irfan ve ahlaklarıyla örnek oldukları da göz ardı edilmemeli. Ayrıca Çin zulmünden kaçan Doğu Türkistanlılar da din kardeşimiz değil mi? Onlar muhacir olmuyor mu?” (K1, Öğretmen, 49)

K1 (Öğretmen, 49) yardım isteyen herkese yardım edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Fakat kendi kendine yetebilen kişilerin Türkiye’de bulunmasını doğru bulmamaktadır. Din kardeşliğinin ötesinde şehit olmanın da mükafatına değinen K1

şehadet kavramına dikkat çekmektedir. Dini inanç gereği savaşıma yetisi olan kişilerin “cihad” etmesi gerektiğine vurgu yaptığı görülmektedir. K1 ayrıca Doğu Türkistan’daki kişilerin de din kardeşi olduğunun vurgusunu yaparak onları da muhacir kabul ettiği anlaşılmıştır.

Yukarıdaki cevaplar incelendiğinde din kardeşliği vurgusu ön plana çıkmakla birlikte yabancı göçmenlerin din kardeşliği açısından değerlendirilmediği görülmektedir. Dinin bütünleştirici etkisinin yabancı göçmenlerin olumsuz tutum ve davranışları sebebiyle gölgelendiği ortaya çıkmaktadır.

“Din kardeşliği veya değil hepsi insan, yardımcı olmalıyız. Fakat aşırıya kaçmamalıyız. Demografik yapıyı bozmamalıyız.” (E6, Asker, 31)

“Konuya dini açıdan ziyade insani açıdan bakmak gerekir diye düşünüyorum. Afrika yıllarca sömürülmüş ve bu süreçte Hristiyanlaştırılmıştır. Bu göç zorunluluğu Afrika'daki da olsa bakış açım aynı olurdu. Dinin de bunu emrettiği düşünüyorum. Dinde darda olana yardım etmek zorda olanın zorunu kolaylaştırmak esastır.” (K6, Akademisyen, 40)

E6 (Asker, 31) ve K6 (Akademisyen, 40) yabancı göçmenlerin insan olmaları sebebiyle yardım edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Ayrıca E6 (Asker, 31) demografik yapıyı göz önünde tutarak aşırıya gidilmemesi gerektiğini de ifade etmektedir. K6 (Akademisyen, 40) dini öğretilerin de zorda kalan kişilere yardım edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

“Kardeşlik karşılıklı bağlarla kurulan bir yakınlıktır. Tek tarafın iyi duygular beslediği bir ortamda kardeşlikten bahsedemeyiz. Yabancı bir göçmen olarak ben başka bir ülkede böyle imkanlar bulsaydım hem o ülke hem kendi ülkem iyi olsun diye çalışırdım. Fakat günümüzde durum tam tersi neredeyse topraklarımızda gözleri var diyebiliriz.” (K2, Öğretmen, 37)

K2 (Öğretmen, 37) kardeşliğin karşılıklı olmaması sebebiyle yabancı göçmenleri bu kategoride görmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu kişilerin tutumlarının da olumsuz olarak gördüğünü ifade etmektedir.

“Din kardeşliği olarak değil, ülkesindeki savaş bitene kadar sığınan birer misafir olarak görüyorum. Savaşları bittiğine göre tekrar geri dönmeleri gerektiğini düşünüyorum.” (E3, Öğretmen, 31)

E3 (Öğretmen, 31) yabancı göçmenleri misafir olarak gördüğünü dile getirmiştir ve misafirliklerinin ülkelerinde yaşadıkları savaşın son bulmasıyla biteceğini düşünmektedir.

“Aslen mazlum kavramı yeterince önemli bir ifade iken, ruhu körelmiş, basireti kapanmış, insani duygularını kaybetmiş başıboş toplulukları bir arada tutabilmenin, kardeşlik duygusunu hatırlatmanın, onların da var olduğunu ifade edebilmek için kullanılan, içi boşaltılmış bir kavram olduğunu düşünüyorum. Toplum kutuplaşması, din ekseninden dinsizlik eksenine kaydığı için anlamını yitirmiş bir ifadedir.” (E5, Akademisyen, 37)

“Sömürgeciler tarafından uydurulmuş aslında olmayan ve olmaması gereken bir kavram.” (K5, Çalışmıyor, 29)

E5 (Akademisyen, 37) ve K5 (Çalışmıyor, 29) din kardeşliği ifadesinin bir geçerliliği olmadığını ifade etmektedirler. Ayrıca E5 (Akademisyen, 37), din kardeşliği ifadesinin bir anlamı ve manası kalmadığını ifade ederek yabancı uyruklu göçmenlere “mazlum” ifadesi kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Dinin etkisinin toplumda anlamını yitirmesi sebebiyle din kardeşliği kavramını doğru bulmadığı anlaşılmıştır.

3.4. SOSYO-EKONOMİK VE SOSYO-KÜLTÜREL BAĞLAMDA YABANCI GÖÇMENLERE BAKIŞ

3.4.1. Yabancı Göçmenler ve Vatandaşlığa Kabul Durumu

Katılımcılara yöneltilen, *yabancı göçmenlere vatandaşlık verilip-verilmemesi hakkında ne düşünüyorsunuz?* sorusuna yabancı göçmenlere vatandaşlık verilmesini uygun bulanlar ile uygun bulmayanlar ortaya çıkmıştır.

3.4.1.1. Göçmenlere Vatandaşlığın Verilmesi Gerektiğini Düşünenler

“Vatandaşlık verilebilme kriterleri ince elenip sık dokunarak belirli kişilere verilebilir. Devletimize fayda sağlayabilecek kişilere verilebilir.” (E11, Serbest meslek, 29)

“Yabancı uyruklu vatandaşlardan sadece ülkeye katkısı olabilecek kişilere vatandaşlık verilmesi lazım, bilim adamı, doktor vesaire gibi. Siyasi politikaları beğenmiyorum. Daha yapıcı, halkı tatmin edici politika geliştirmeleri lazım, bu gidişle Türk halkı isyana kalkışabilir, herkes tedirginlik içerisinde.” (E14, Marangoz, 48)

“İşgücünde oluşan açığı kapatmak ve kamu hizmetlerinin sürdürülebilmesi amacıyla, batılı devletler özellikle ikinci dünya savaşından sonra önemli miktarda göçmenin ülkelerine girmesine ve vatandaşlık alabilmesine müsaade etmiştir. Evliliklerin azalması, sapkın birtakım birlikteliklerin yaygınlaşması neticesinde zarar gören aile kavramı, topluma yeni bireylerin katılmasını engellemekte, nüfusun hızla yaşlanmasına sebep olmaktadır. Bu konuda yazdığım tez çalışmamda da belirttiğim üzere, yaşlanan ve ekonomiye katkı sunamayan 70 yaş üstü bireylerin nüfus içindeki oranı her geçen gün tehlikeli oranda artmaktadır. Bunun sebebi, bu sayıyı dengeleyecek yeni doğan sayısının çok az olmasından dolayıdır. Nitelikli göçmenlere vatandaşlık vermeyi marifet sayan toplumumuzda, ülkemizden göç eden gençler cesaretlendirilip takdir edilirken, ülkemize gelen nitelikli göçmenlere karşı sürekli olarak nefret suçu işlenmektedir. Bu topraklarda doğan her çocuk vatandaşlık hakkına sahiptir. Öte yandan, nitelikli göçmenlerin yanı sıra düzenli eğitimlerden geçirilen ve adaptasyon sorunu ortadan kaldırılan kalifiye ara elemanlara da vatandaşlık verilmesini destekliyorum.” (E5, Akademisyen, 37)

“Bence vatandaşlık verilse bile ülkeye katkı yapacak kalifiye göçmenlere verilmesi gerekiyor.” (E4, Öğretmen, 38)

“Ülke için faydalı olacak eğitimli insanların vatandaşlık almaları iyi olabilir en azından nitelikli insanların ülkeye faydası dokunur. Her isteyene vatandaşlık verilmesi doğru değil bu ülke için olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Çünkü ülke olarak gelişmiş bir ülke değiliz.” (K12, Çalışmıyor, 24)

“Vatandaşlık her gelene değil belli bir kesime verildi diye biliyorum. Detaylı bilgiye sahip değilim fakat eğer ülkeye faydası dokunabilecek potansiyel ve yetenekte

kişilere verildiyse sorun yok. Fakat vasıfsız olarak nitelendirebileceğimiz kişilere vatandaşlık verilmişse bu geleceğimiz açısından büyük risk teşkil eder.” (K4, Öğretmen, 30)

E11 (Serbest meslek, 29), E14 (Marangoz, 48), E5 (Akademisyen, 37), E4 (Öğretmen, 38), K12 (Çalışmıyor, 24) ve K4 (Öğretmen, 30)’ün cevapları incelendiğinde odak noktanın yabancı göçmenlere vatandaşlık verilmesi için ülkeye katkı sağlamları veya nitelikli olmaları düşüncesi ön plana çıkmaktadır. E14 (Marangoz, 48) siyasi politikaları doğru bulmadığını yabancı göçmenler hakkında doğru kararların alınması gerektiğini ifade etmektedir. Türkiye’nin geleceği açısından yorumlarda bulunan E5 (Akademisyen, 37), nüfus piramidinin giderek yaşlı nüfusun çoğalması şeklinde bir hale büründüğünü ifade etmektedir. Bu durumun önlenmesi için genç nüfusun ülkede tutularak gerekli imkanların sağlanması gerektiğinin altını çizmektedir. K12 (Çalışmıyor, 24) gelişmiş bir ülke olmadığımızdan dolayı herkese vatandaşlık verilmesinin olumsuz sonuçlar doğuracağı kanaatinde olduğu görülmektedir.

“Yabancı göçmenlere vatandaşlığın derhal verilmesi ve Türkiye’nin geleceğine hızlıca hazırlanmaları gerekmektedir. Vatandaşlık alan göçmenler ancak bu yolla kendilerini bu toplumdan sayabilirler.” (E7, Emekli, 61)

E7 (Emekli, 61) yabancı göçmenlerin topluma aidiyet hissetmeleri için biran önce vatandaşlığa kabul edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

“Ülkemizde doğan her çocuğa vatandaşlık verilmesini doğru buluyorum. Sonradan kazanılan vatandaşlıklar için daha seçici bir strateji uygulanması gerekiyor.” (E16, Polis, 35)

E16 (Polis, 35) yabancı göçmenlere vatandaşlık verilmesi için göçmenin Türkiye’de doğması şartını öne sürmektedir.

“Vatandaşlığın verilmesini destekliyorum ama bunu belli bir süre ülkemizde kalan yabancılara yapılmasından yanayım. Örneğin 10 yıl kaldıysa vatandaşlık verilmeli.” (E10, Makine mühendisi, 27)

E10 (Makine mühendisi, 27) vatandaşlığın verilmesinin önkoşulu olarak Türkiye’de belli bir süre kalınmasını gerektiğini ifade etmektedir. Örnek olarak, 10 yıl gibi uzun bir sürenin olması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

“Bu konu devletin işi, devlette üzerine düşen görevi fazlasıyla yapıyor. (E15, Şoför, 60)

E15 (Şoför, 60) vatandaşlığın verilmesi hususunun devletin bir görevi olduğunu ifade etmekle birlikte bu konun devlet tarafından takip edildiğini de ifade etmektedir.

“Hak eden herkes vatandaşlık alabilir fakat hukuktaki cezaların caydırıcılığı da yüksek olmalı.” (E2, Memur, 27)

E2 (Memur, 27) vatandaşlığın herkesin hakkı olabileceğini söylemekle birlikte yaptırımların net ve kesin çözümlü olması gerektiğinin altını çizmektedir.

“Belirli bir kontenjan ve hükümet programı ile olabilir düzen bozulmadan.” (E6, Asker, 31)

E6 (Asker, 31) vatandaşlık için belli bir sayısının belirlenmesi gerektiğini düşünmekle birlikte bu hususun yetkili merciler tarafından toplumsal düzene uygun olarak gerçekleştirilmesi gerektiğine yer vermektedir.

“Doğru buluyorum. Vatandaşımız olmalılar. Vatan hasretlerinin dinmesi için tüm siyasi oluşumlar elini taşın altına koymalı.” (K11, Ev hanımı, 40)

K11 (Ev hanımı, 40) yabancı göçmenlerin vatan hasretleri sebebiyle vatandaşlık verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

“Kötülüğe bulaşmamış olan yabancı göçmenlere verilmeli. Sağduyulu olunmalı. Alınan ihbarlar araştırılıp değerlendirilmeli.” (K9, Kur'an Kursu öğreticisi, 47)

K9 (Kur'an Kursu öğreticisi, 47) Yabancı göçmenlerin kötülüğe karışmamış olmaları şartıyla vatandaşlık verilebileceğini ifade etmiştir. Bu kişilerin iyi bir şekilde araştırılması doğru karar verilmesi açısından önemli olduğunun vurgusu yapılmaktadır.

3.4.1.2. Göçmenlere Vatandaşlığın Verilmemesi Gerektiğini Düşünenler

“Vatandaşlık verilmemesi gerekiyor. Sadece belli zamana kadar muhafaza edip ülkelerine geri dönmelerini sağlamak lazımdır. Siyasi bağlantılarını kesmek icap eder.” (E1, Öğrenci, 26)

E1 (Öğrenci, 26) yabancı göçmenlerin belli bir zaman dilimi içerisinde ihtiyaçlarının giderilmesine olumlu bakmaktadır. Fakat zamanı geldiğinde Türkiye ile bağlarının koparılması gerektiği ifade etmektedir.

“Vatandaşlık verilmesine kesinlikle karşıyım ülkenin demografik yapısını bozulması mevcut maddi ve manevi düzeni de bozmaktadır.” (E17, Avukat, 29)

E17 (Avukat, 29) yabancı göçmenlere vatandaşlık verilmemesinin sebebini demografik yapıya zarar verdiğini düşündüğünden dolayı reddetmektedir. Demografik yapıdaki bozulmanın maddi ve manevi düzlemdeki düzeni de bozacağını düşünmektedir.

“Kendi devletlerindeki siyasi rejimin baskısından dolayı göç etmişlerdir ancak göç edenlerin büyük çoğunluğunun maddi imkanı iyi olmayanlardan olması göç ettikleri yerlerde sorun çıkararak sosyal hayata olumsuz katkı sağlamaları kendilerine iyi gözle bakılmamalarına sebebiyet vermektedir. Yabancı göçmenlere vatandaşlık verilmesi hususunun ortaya çıkarılması devletimiz açısından iyi bir husus olmadığını söylemeliyiz. Çünkü Orta Doğu devletlerindeki toplumlarda devlet ve millet anlayışında basit düşünce söz konusudur. Bu da onların devletlerine sahip çıkma konusunda zayıflıklarını göstermektedir.” (E18, Vaiz, 50)

E18 (Vaiz, 50) zorunlu sebepler dolayısıyla göç eden yabancı göçmenler, maddi imkanlar sebebiyle yoksul durumda olabilmektedirler. Bu durum, göçmenin yerleşmek istediği toplum düzenine ayak uydurmasını güçleştirmektedir ve sosyal hayatı olumsuz etkilemektedir. E18 yabancı göçmenlerin devlet ve millet anlayışının Türk toplumlarındaki gibi sağlam temeller üzerine kurulu olmadığından ötürü vatandaşlık almalarını doğru bulmadığı anlaşılmaktadır.

“Şahsım olarak ırk ayrımı yapmıyorum asla ama Erzurum’da ikamet eden yabancı uyruklu vatandaşlar sınıflandırma yaparak kendilerini bizlerden ayrı ve üstün olarak görüyorlar. Ben bu durumdan rahatsız oluyorum. Erzurum’da yaşayan yabancı göçmenler eğer Müslüman ise bizlere zorbalık yapmadan yaşasınlar. Eğer zorbalık yapacaklarsa burada kalmalarını istemiyorum. Göçmen oldukları için göç ettikleri ülkenin dinine, geleneklerine, kültürlerine, saygı gösterip ona göre davranmaları gerektiğini düşünüyorum.” (E20, Kahveci, 34)

E20 (Kahveci, 34) Erzurum’da yaşayan yabancı göçmenlerin kendisine yönelik olumsuz tutum ve tavır içerisinde olduklarını ifade etmektedir. Yabancı göçmenler,

zorbalık yapmadıkları takdirde sadece Müslüman olanların Türkiye’de yaşamasına müsaade etmektedir. Ayrıca yabancı göçmenin göç ettiği ülkenin kurallarına, dinine, örfüne göre yaşaması gerektiğinin altını çizmektedir.

“Verilmemeli, misafirlık sonunda evlerine gönderilmeliler. Oy devşirmek için ülkenin güvenliğini tehlikeye atmaya gerek yok.” (E8, İmam, 26)

“Potansiyel oy gözüyle bakılıp vatandaşlık verilen göçmenler ülkemize dert olur. Bu ülke için askerlik yapan, vergisini ödeyen, atasının, dedesinin kanıyla suladığı Türklerin topraklarında söz sahibi olmak bu kadar ucuz bu kadar kolay olmamalı.” (E9, Hekim, 26)

E8 (İmam, 26) ve E9 (Hekim, 26) vatandaşlık verilmek istenmesinin altında yatan sebebin oy kazanmak olduğunu ifade etmektedirler. E8 (İmam, 26) misafirlık sürelerinin bitiminde ülkelerine gönderilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Ayrıca güvenlik açısından tehlike oluşturabileceklerini de düşünmektedir. E9 (Hekim, 26) vatandaşlık verildiği takdirde ülkeye sorun yaratabileceklerini düşünmektedir. Türkiye konusunda söz sahibi olunması gereken kişilerin yabancı göçmenler olmadığına değinen E9, atalarının emanetine sahip çıkılması gerektiğini ima etmektedir.

“Bugün bir Avrupa ülkesine bırakın vatandaş olarak gitmek yanında vize bile verilmezken ülkemizin yolgeçen hanı olmasını kabul etmiyorum. Avrupa’ya gidecek olan eğitilmiş, üniversite mezunu gibi birçok kriterlere tabi tutulup sadece vizeyle dolaşım hakkını zar zor alırken bizde Suriye ve Afgan göçmenlere vatandaşlık verilmesini doğru bulmuyorum. Asla verilmemeli. Bu konuda gerekirse referandum yapılmalı ve bu referandumun muhatapları da bu toprakları bize vatan olarak bırakan şehitler olmalı. Çünkü bu vatanın gerçek sahibi onlardır.” (K1, Öğretmen, 49)

Avrupa ülkelerinin uyguladığı sistem açısından Türkiye’yi değerlendiren K1 (Öğretmen, 49) vatandaşlığın basit bir konu olmadığını ifade ederek yabancı göçmenlere vatandaşlık verilmemesi gerektiğinin altını çizmektedir. Vatandaşlığın verilmesi veya verilmemesi konusunun muhatabı, bu ülke için bedel ödeyen şehitlerin olduğundan hareketle vatandaşlığın verilmesine karşı çıktığı görülmektedir.

“Gerekli şartları sağlamadıklarından dolayı verilmediğini biliyorum. Ben yalnız İngiliz ve Ruslara kolaylık sağlandığını düşünüyorum. Ve Akdeniz tarafındaki arsalarımızın onlara satılmasından rahatsızım.” (K13, Memur, 38)

“Tarihe bakıldığında pek çok kötü örnek mevcut, ders alınmalı. Kesinlikle verilmemeli. Ecdadın kanlarıyla yoğrulmuş vatanın vatandaşlığı herkese verilmemeli.” (K2, Öğretmen, 37)

K13 (Memur, 38) ve K2 (Öğretmen, 37) tarihte yaşanan olumsuz olayların katılımcılar tarafından tedirginlikle karşılandığı görülmektedir. K13 (Memur, 38) ülke topraklarının yabancılara satılmasından dolayı rahatsızlık duymaktadır. K2 (Öğretmen, 37) ise Filistin’de yaşanan olumsuzluklar sebebiyle Türkiye’nin ders alması gerektiğine vurgu yapmıştır.

“Vatandaşlık verilmesi yanlış bir davranış zira bu toprakları bizim ecdadımız kendi canlarını ortaya koyarak kazandı. Onlarsa kendi ülkelerinden kaçıyorlar yarın buradan da kaçmayacakları ne malum bu kadar devlet işlerimize karışmalarını doğru bulmuyorum.” (K7, Akademisyen, 25)

“Vatandaşlık verilmesine karşıyım. Ülkede söz sahibi olması gerekenler bu ülkede yaşayan, ülkesinden vazgeçmek istemeyen, ülkesi için ilerleme hedefleri olan insanlar olmalıdır. Bu ülkenin tarihinden bihaber başka uyruklu insanların kesinlikle dışarıda tutulması gerektiğini düşünüyorum.” (K3, Özel sektör, 26)

K7 (Akademisyen, 25) ve K3 (Özel sektör, 26) yabancı göçmenlerin Türkiye için söz haklarının olmaması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Ayrıca K7 (Akademisyen, 25), vatandaşlığın verilmemesinin sebebini şu şekilde ifade etmektedir: *“Bu toprakları bizim ecdadımız kendi canlarını ortaya koyarak kazandı.”* Yabancı göçmenlerin ülkelerindeki savaşı bırakıp kaçmaları sebebiyle Türkiye için de aynı durum söz konusu olduğunda bırakıp gideceklerini ima etmektedir.

“Kalifiye elemanlar için oturma izni verilsin ama vatandaşlık kesinlikle verilmemeli. Oturma izni alan kişilerin uzun yıllar sonra ülkeye yaptığı hizmetler dikkate alınarak vatandaşlık alabilirler.” (K6, Akademisyen, 40)

K6 (Akademisyen, 40) yabancı göçmenlerin Türkiye’de oturma izni almasına sıcak bakmaktadır. Vatandaşlık verilmesinin doğru olmadığını dile getiren K6, Türkiye için yararlı hizmetlerde bulunanlara vatandaşlık verilebileceğini ifade etmiştir.

“Siyasi olarak yöneticiler ‘ensar zihniyetiyle’ hareket ediyorlar. Destek olmak, bu sıkıntılı zaman diliminde yanlarında olmak noktasında aynı zihniyeti

paylaşıyorum ancak vatandaşlık biraz fazla bir hak gibi.” (K8, Kur’an Kursu öğreticisi, 31)

K8 (Kur’an Kursu öğreticisi, 31) yabancı göçmenlere yardım edilmesi gerektiğini ve ensar zihniyetiyle hareket edilmesini doğru bulmaktadır. Fakat yabancı göçmenlere vatandaşlık verilmesini çok ileri düzey bir konu olmasından dolayı sıcak bakmadığı anlaşılmaktadır.

“Yabancı göçmenler hususunda ülkenin tutmuş olduğu politika ön planda olmakla beraber milletler kendi ülkelerine aidiyet noktasında bilinçli olmaları ve kendi vatanın vatandaşı olduğunu hiçbir zaman unutmamalıdır. Bulundukları ülkenin kurallarına ve kanunun emrettiği emir ve yasakları riayet etmeleri gerekmektedir.” (E19, Memur, 57)

E19 (Memur, 57) yabancı göçmenlerin bulundukları ülkenin kurallarına göre yaşayarak kendi vatanlarının vatandaşları olarak kalmaları gerektiğinin altını çizmektedir. ,

Döner (2016: 115) Hatay halkının tamamına yakının göçmenlere vatandaşlık verilmesini doğru bulmadığını ifade etmektedir. Yukarıda yer verilen katılımcıların da vatandaşlık verilmesine sıcak bakmadıkları görülmüştür.

3.4.2. Yabancı Göçmenler ve Güvenlik Sorunu

Bu kısımda, katılımcılara yöneltilen: *yabancı göçmenleri güvenlik sorunu açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?* sorunun cevabı yer almaktadır.

“Bizim din kardeşlerimiz yabancı uyruklu olamaz. Güvenlik açısından bakarsak Müslümanın Müslümana zararı olamaz. Tabii ki Müslüman kisvesi altında zarar vermek, güvenliği bozmak isteyenler olabilir. İnce eleyip sık dokunmalıdır. Din kardeşlerimizi güvenlik sorunu olarak göremeyiz.” (E13, İşçi, 41)

“Güvenlik açısından özel bir sıkıntı olduklarını düşünmüyorum. Dünyada iyi ve kötü vardır bu mülteci, yerli, göçmene vesaire indirgenemez. İyi iyidir, kötü kötüdür.” (K9, Kur’an Kursu öğreticisi, 47)

Katılımcıların cevapları incelendiğinde yabancı göçmenlerin güvenlik açısından sorun oluşturmadıklarını dile getirmektedirler. E13 (İşçi, 41) din kardeşliği açısından yabancı göçmenleri koruma içgüdüleriyle yaklaştığı görülmektedir. Güvenliği tehlikeye

sokan kesimin Müslüman olmadığını ifade etmekle birlikte sorun oluşturabilecek kişilerin Müslüman kimliğine gizlenen şahsiyetler olabileceğini ifade etmiştir. Bu şahsiyetlerin de iyice araştırılıp bulunması gerektiğine vurgu yapılmıştır. K9 (Kur'an Kursu öğreticisi, 47) ise olaya insan fitratı gözüyle bakmaktadır. İnsanın varlığındaki iyilik ve kötülük sebebiyle sorun oluşabileceğini dile getirerek bunun yabancı göçmenlere indirgenmemesi gerektiğinin altını çizmektedir.

“Devlet gerekeni yapıyor, devletimiz büyük devlet.” (E15, Şoför, 60)

“Devlet ve kanunların caydırıcı olması kültürel yapıda zayıf olan toplumlarda önem arz etmektedir. Bizde de kanunlarımızın kuvvetli aynı zamanda caydırıcı olması önem arz etmektedir. Diğer taraftan kabile anlayışı ile yaşayan yabancı göçmenlerin kanunları kendileri olur.” (E18, Vaiz, 50)

E15 (Şoför, 60) ve E18 (Vaiz, 50) devlet açısından değerlendirmelerde bulunmaktadır. E15 (Şoför, 60) hükümetin üzerine düşen görevi layıkıyla yaptığını ima etmektedir. E18 (Vaiz, 50) ise yabancı göçmenlerin devlet anlayışının Türkiye’den farklı olduğuna dikkat çekerek bu kişilere yönelik kanunların iyi işletilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

“Göçmenler çabuk adapte oluyorlar. Kimlik belirlemede güçlük olmasından dolayı güvenlik zafiyeti olduğunu düşünüyorum.” (E16, Polis, 35)

“Kaydı olmayan geçmişte ne yaptığı bilinmeyen herkesi ülkeye doldurursan en ufak sorunda iç savaş çıkması içten bile olmayabilir. Milyonlardan bahsediliyor iken bu durumu ciddiye almamak sarhoşluk olsa gerektir.” (E8, İmam, 26)

“Ülkem için ciddi güvenlik zafiyeti doğuruyorlar. Hapishanelerdeki ya da suça karışıp geri gönderilenlerin kayıtlarına bakılması yeterlidir.” (E3, Öğretmen, 31)

Cevaplar incelendiğinde, yabancı göçmenlerin bilinmemesine dikkat çekmektedirler. E16 (Polis, 35) yabancı göçmenlerin kimliklerinin belirlenmesinin zor olmasından dolayı güvenlik açısından zafiyet olabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca yabancı göçmenlerin bulundukları ortama çabuk adapte olduklarını söylemektedir. E8 (İmam, 26) yabancı göçmenlerin geçmişlerinin tam olarak bilinmemesinden yakınmaktadır. Bu olumsuz durumun Türkiye için gelecekte sorun oluşturabileceğine

dikkat çekmektedir. E3 (Öğretmen, 31) ise Türkiye için sorun teşkil ettiklerini ifade etmektedir.

“Kültürel bağlamda Türkiye’deki insanlarla uyum içinde olduklarını düşünmüyorum. Buda mahallelerde yadrganmalarına sebebiyet vermektedir. Eğitimsiz ve kendilerini bu devletten bir nefer olarak görmek istemeyen göçmenlerin ileriki bir dönemde kendilerine hitap edecek banliyölerin oluşturması ve buradan dış mahallelere yönelik rahatsız edici tutum ve davranışlar sergilemeleri muhtemel bir tehdit olarak görünmektedir.” (E7, Emekli, 61)

“Güvenlik açısından çok büyük problem yaratıyor. Şehirlerin belli kısımlarından sadece kendilerinin olduğu mahalleler ve ilçeler oluşmaya başladı sürekli bir yaralama, gasp, taciz, tecavüz haberleri yayılıyor ve silahlanmaya da başladılar. Ülkemiz için büyük bir güvenlik problemi.” (E12, Sporcu, 25)

“Son dönemlerde iyiden iyiye çeteleşmeye başlayan göçmenler, büyük bir güvenlik sorunudur. Her gün farklı bir yerden grup grup gezen ve insanları tedirgin eden göçmen videoları görmekteyiz. İstanbul’un bazı semtleri, depremle sarsılan illerimiz -özellikle Hatay- büyük tehdit altındadır. Özellikle bu iki ilimizdeki göçmen nüfusunun acilen düşürülmesi gerekmektedir.” (E9, Hekim, 26)

Göç sonucunda göç edilen yerin demografik yapısında değişimlerin meydana gelebilmektedir. Bu bağlamda göç yeni bir çevreyi oluşturmaktadır. Oluşan yeni çevrede kutuplaşmalar meydana gelmekte ve buna paralel olarak toplumda gerilim artmaktadır. Suriye’den Türkiye’ye doğru yaşanan göç dalgası sonucunda iki toplum arasında problemler meydana gelmektedir. Bu problemlerin başında Suriyeli nüfusunun arttığı yerlerde gerilimlerin meydana gelmesidir (Ekici ve Tuncel, 2015). Bu konuda katılımcıların ifadeleri incelendiğinde yabancı göçmenlere ait yerleşim yerlerinin ilerde güvenlik açısından sorun oluşturabilecek nitelikte olduğudur. E7 (Emekli, 61) kültürlerin farklı olmasından dolayı uyumsuzluğun meydana geldiğini belirtmektedir. E12 (Sporcu, 25)’nin yabancı göçmenler hakkında duyduğu olumsuz haberlerin kendisini tedirgin ettiği anlaşılmaktadır. E9 (Hekim, 26) yabancı göçmenlerin bir arada yaşamları sebebiyle tedirgin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yabancı göçmenlerin fazla olduğu yerleşim yerlerine yönelik bir düzenleme yapılması gerektiğinin altını çizmektedir. Güler (2020: 1479) bu konuda yabancı göçmenlerin özellikle Afganların gündelik hayatta

olumsuzluklarla karşılaşmaları neticesinde yabancı göçmenlerin dayanışma içerisine girmesine sebep olduğunu ifade etmektedir. Medyadaki olumsuz yabancı göçmen imajı da bu dayanışmayı iyice kuvvetlendirmektedir.

“Yaşamış oldukları zor koşullardan kaynaklı psikolojik olarak ister istemez etkilenmelerinden dolayı kendilerini koruma içgüdüsü artmıştır. Bu nedenle suç işleme oranı oldukça fazladır. Savaştan çıkmış göçmenlere yeme, içme, konaklama ihtiyaçları sağlandıktan sonra devlet tarafından psikiyatri desteğinin verilmesinin önemli olduğunu düşünüyorum.” (E10, Makine mühendisi, 27)

“Ülkelerinden bambaşka bir yerde yaşıyor olmaları bile göçmenlerin kendilerini garip hissetmesi için yeterlidir. İhtiyaç noktasında kadınların ve çocukların korunması kanaatindeyim. Zira Suriyeli kadınlar zorla tecavüze uğradığı yadsınamaz bir gerçektir. Gücü kuvveti yerinde yabancı uyruklu adamların ise kendi insanımıza verdiği zararı görmezden gelemeyiz. Uyruğu ne olursa olsun genç kızlarımıza karşı cinsel obje olarak bakmaları ve ileri boyuta varan tutumları rahatsız edicidir.” (E17, Avukat, 29)

E10 (Makine mühendisi, 27) ve E17 (Avukat, 29) yabancı göçmenlerin vatanlarını terk etmesi sonucu yaşadıkları üzüntü açısından olaya bakmaktadırlar. E10 (Makine mühendisi, 27) yabancı göçmenlerin birbirlerine yönelik tutumlarını koruma içgüdüsü açısından değerlendirmektedir. Yaşamış oldukları sıkıntıların büyüklüğü sebebiyle psikolojik destek almaları gerektiğinin de altını çizmektedir. Kadınlar ve çocuklar açısından değerlendirmelerde bulunan E17 (Avukat, 29), kadınların olumsuzluklar yaşaması sebebiyle koruma altına alınması gerektiğine değinmektedir. Ayrıca yabancı uyruklu erkeklerin ahlak dışı tutum ve tavır sergilemelerine dikkat çekerek gereken müeyyidelerin yapılmasını istemektedir.

“Nesilleri Türkiye’de çoğalmaya devam ettiği sürece ileride çok büyük iç karışıklıklara neden olacağını düşünüyorum.” (E14, Marangoz, 48)

“Sosyo-kültürel açıdan ilerleyen 15-20 yılda ciddi kültürel problem ve çatışmaların yaşanacağını düşünüyorum. Bir ülkede mevcut etnik bir grubun sayısını fazlasıyla artırmak bizim ülkemizde deneyimle sabittir ki ciddi güvenlik problemlerine sebep olabilir. Ekonomik açıdan, devlet desteği açısından problem olduğunu düşünüyorum ama bu insanların vasıfsız olarak tabir edilen işlerde çalışmaları ülkedeki iş gücü ihtiyacını da karşılamaktadır. Bu yönüyle ekonomiye hem olumlu hem olumsuz etkileri olduğunu

düşünüyorum. Ancak olumsuz boyutunun devlete yüklenen boyutuyla daha fazla olduğunu düşünüyorum. Siyaseten alınan kararlar zaten sosyo-kültürel ve ekonomik sonuçları belirleyen kararlardır. Bu nedenle siyaset sonuç değil bu süreçte sebeptir.” (K6, Akademisyen, 40)

“Özellikle vatanları bile yokken gelip de burada çoğalma derdine düşmelerini kabul etmiyorum. Demek ki bu göçmenler aciz değil. Ülke içinde de sürekli yer değiştirdikleri için ahlaksız gençleri, yürüyen ayaklı potansiyel tehlike olarak görüyorum. Vatan yok, aile yok, belki maneviyat da yok. Gelecekte artarak bu sorunlar devam edecek. Her türlü olumsuzluklara müsaait olduklarını düşünüyorum.” (K1, Öğretmen, 49)

Katılımcıların cevapları incelendiğinde, Türkiye’nin geleceği açısından yabancı göçmenler tehdit olarak algılandığı anlaşılmaktadır. E14 (Marangoz, 48) bu konuda tedirgin olduğunu ima etmektedir. Yabancı göçmenlerin, kültürel ve ekonomik açıdan problemlere sebep olacağına değinen K6 (Akademisyen, 40), ekonomik faaliyetler arasında işçi konumunda Türkiye’ye olumlu açıdan faydalı olabileceklerine de değinmektedir. Olumlu anlamda katkı sağlayacaklarına yönelik ifadesine rağmen olumsuz anlamdaki zararlarının daha çok olduğuna dikkat çekmektedir. K1 (Öğretmen, 49) yabancı göçmenlerin çocuk yapmasını eleştirerek gençlerin tehlikeli tutum ve davranışlarından rahatsız olduğunu dile getirmiştir.

“Bulundukları ülkenin kanun nizam ve intizamına azami dikkat göstermeleri gerekir ki sorunlar yaşanmasın. Bu kişiler eğitim ve öğretime tabi tutularak bulundukları ülkenin ahlakına ve milli değerlerine adapte edilmeliler ki güvenlikle ilgili zafiyetler önlemlensin.” (E19, Memur, 57)

E19 (Memur, 57) yabancı göçmenlerin güvenlik zafiyeti oluşturmamaları için iki sebep sunmaktadır. Bunlardan birincisi, yabancı göçmenlerin bulundukları ülkenin kanun ve nizamına göre yaşamalarıdır. İkincisi ise yabancı göçmenlerin eğitime tabi tutularak bulundukları ülkenin değerlerine göre hareket etmeleridir.

“Hayat sahibi canlılar içinde suç işleme özgürlüğünü akıl gibi bir nimete sahip olmasına rağmen şuursuzca tercih edebilen tek varlık, insanoğludur. Batılı devletlerin çağlar ötesinden gelen medeni devletler üzerinde içinde bulunduğumuz yüzyılda yaptıkları ahlaksızca saldırılar, halkların duygusallıklarını kaybetmelerine, birbirlerine daha rijit duygularla yaklaşmalarına ve maalesef bastırılmış birtakım duygularla

birtakım sorumsuzca eylemlerde bulunmalarına neden olmaktadır. Göçmen kaynaklı güvenlik sorunu, ırkçı saldırılarla günlük hayatın her anında karşı karşıya kalan kişilerin otomatik olarak geliştirdiği bir savunma mekanizmasından kaynaklandığını düşünüyorum. Türk vatandaşlarından çok daha az suç oranına sahip olmalarına karşın, şuursuz kitlelerin kendilerine karşı kolaylıkla yönlendirilebilmesi ve marjinal haber değeri taşımasından dolayı çok daha fazla göz önünde olduğunu düşünüyorum. Uzun yıllardır ırkçılıkla mücadele eden Güneydoğu Anadolu halklarının bu konudaki keskin tavırlarının sebebini ise, bu insanların ülkedeki ırkçılığının nesnesi olmaktan kurtulmalarına bağlıyorum.” (E5, Akademisyen, 37)

Yabancı göçmenleri güvenlik sorunu açısından değerlendiren E5 (Akademisyen, 37), suç oranlarının az olduğunu dile getirmektedir. Fakat medya ve ırkçı söylemler sebebiyle yabancı göçmenlerin daha fazla göz önünde kaldığını ifade etmektedir.

“Hepsi sorun yaratmayabilir ama alışmak zafiyet oluşturmaz. Bunu kullananlar olur. Propaganda haline getirirler.” (E6, Asker, 31)

“Güvenlik konusunda hepsi olmasa da birçoğu tehdit konumunda ve suça karışma oranları git gide artıyor.” (K10, Ev hanımı, 41)

E6 (Asker, 31) ve K10 (Ev hanımı, 41) yabancı göçmenlere yönelik genel ifade kullanmadıkları görülmektedir. Fakat katılımcıların ikisinin de güvenlik konusunda dikkat edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

“Bütün göç hareketlerinin doğurduğu sosyo-kültürel ve ekonomik hareketlilik bu durumda da var. İnsanlık tarihi kadar eski ama bir o kadar da doğal bir durum.” (K11, Ev hanımı, 40)

İnsanın olduğu yerde birtakım sıkıntılar mevcut olabilmektedir. K11 (Ev hanımı, 40) bu anlamda güvenlik ile alakalı sorunların olabileceğini mümkün görmektedir.

“Tehlikeli olmaya başladıklarını düşünüyorum. Yaşam tarzı ve kültür olarak farklı olan göçmenlerin ülkede var olan ahlak ve kültür yapısına olumsuz yönde etki ediyor. Özellikle kadınların kendi toplum yapılarında gerek giyim gerek iş hayatında daha kapalı ve azınlık olarak var olmaları göç ettikleri ülkedeki kadınlara karşı olumsuz tavırlar sergilemeleri ile sorun olmaktadır.” (K12, Çalışmıyor, 24)

“Suriyelileri ayrı tutuyorum onlardan çok tehlike görmedim. Yalnız özellikle Afganlar, İranlılar ve Iraklılar şehir içlerinde tehlike arz ediyor. Kadınlara yönelik tacizler, küçücük çocukları hırsız olarak yetiştirmeleri büyük sıkıntı. Suriyelilerin uyum için de yaşadıklarını düşünüyorum.” (K13, Memur, 38)

Katılımcıların cevapları incelendiğinde yaşam tarzlarının ülke halkından farklı olması yabancı göçmenlere bakışı bu yönde etkilediği anlaşılmaktadır. K12 (Çalışmıyor, 24) yabancı göçmenlerin azınlıkta kalmaları sebebiyle göç ettikleri ülkenin kadınlarına yönelik olumsuz tutumlar sergilediğini ifade etmektedir. Bu durumun güvenlik açısından sorun oluşturduğunu düşünmektedir. K13 (Memur, 38) ise ırk ayrımına giderek Suriyeli göçmenlerin tehlikeli olmadığını ve Türkiye’ye uyum sağladıklarını düşünmektedir. Afganların, İran halkının ve Iraklı göçmenlerin daha tehlikeli olduğunu ifade etmektedir. Tehlikenin boyutunu ise taciz ve hırsızlık olaylarına bağlamaktadır.

“Benim için henüz bir güvenlik sorunu olduklarına şahit olmadım ama Erzurum dışı daha büyük şehirlerde daha problemler bir durum haline geldiklerini duymuştum.” (K14, Çalışmıyor, 23)

“İyi değerlendirmiyorum. Son zamanlarda kötü haberler daha fazla. Onları belirli bir alanda tutup içimize fazla sokmadan koruyacak bir alan açmalıyız.” (K2, Öğretmen, 37)

“Bu denli ülkeye yayılmaları ve başı bos bırakılmaları ülke güvenliği açısından büyük bir zafiyet oluşturuyor. Bunun aksine gözetim ve denetim olabilecek bir yaptırım ile kendilerini idare edecek bir alan tanınarak kısa süreli misafir edilmeleri gelecek açısından elzemdir. İlerleyen süreçte büyük bir güvenlik sorunu yaşamamıza sebebiyet verebilirler. Tabii ki zor durumda olmaları dolayısıyla destek olmalıyız ancak bu durum geçici olmalı ve güvenli olarak dönüşleri sağlanmalıdır kanaatindeyim.” (K4, Öğretmen, 30)

K14 (Çalışmıyor, 23) ve K2 (Öğretmen, 37) edindikleri haberler dolayısıyla sorun oluşturduklarını ifade etmişlerdir. K14 (Çalışmıyor, 23) büyük şehirlerde daha çok sorun olduklarını dile getirmektedir. K2 (Öğretmen, 37) ise sorunlardan kurtulmak için yabancı göçmenleri ayrı bir alanda yaşamalarına müsaade edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. K4 (Öğretmen, 30) ise yabancı göçmenlere bir alan oluşturulması gerektiğini söyleyerek buralarda kısa süreli yaşamalarına müsaade edilmelidir. Zor

durumda olmaları sebebiyle destek olunması gerektiğini ifade eden K4 (Öğretmen, 30), ülkede güvenlik sorunu oluşturmamalarına dikkat edilmesi gerektiğine yer vermektedir.

“Kesinlikle büyük bir güvenlik tehdidi olarak görüyorum. Kültürel, ahlaki, güvenlik açısından bir an önce kontrol altına alınıp ülkelere dönmeleri gerektiğini düşünüyorum.” (K3, Özel sektör, 26)

K3 (Özel sektör, 26) yabancı göçmenleri tehlikeli olarak görmektedir ve ülkelere gönderilmesi gerektiğini söylemektedir.

“Ülkemizin sağladığı haklar bir hayli iyi. Ancak iki taraf arasında bireysel sorunlar mevcut olduğu sürece güvenlik problemleri de devam edebilir.” (K7, Akademisyen, 25)

“Savaş sebebi ile ülkesinden ‘kaçan’ kişilerin benim ülkeme ve buradaki haklarına/sorumluluklarına özen göstermesini beklemiyorum ki genelde bu grupta yer alan göçmenler ülkemde sıkıntılara yol açıyorlar. Başta düzensiz barınma. Bir dairede çok fazla erkeğin bir arada yaşaması, düzensiz giriş çıkışları... Bu en kötü ihtimalle mahalle ortamında tedirginlik oluşturuyor. Ülkelerinde sosyal gelişim noktasında kültürel eksiklikler ya da farklılıklar da sorun oluşturuyor.” (K8, Kur’an Kursu öğreticisi, 31)

“Hırsızlık, dolandırıcılık, gasp ve adam öldürme gibi suçlara neden olmaktadır.” (K5, Çalışmıyor, 29)

Katılımcıların cevapları incelendiğinde yabancı göçmenlerin sorun oluşturdıklarını ortaya koyan ifadeler görülmektedir. Bu sorunlar sebebiyle güvenlik açısından tehlikeli olabilecekleri dile getirilmektedir. Sümer (2021: 104) Şanlıurfa halkının da göçmenlere yönelik olumsuz tutum sergilemelerinin altındaki neden, güvenlik açısından tehdit olarak görülmesidir. K7 (Akademisyen, 25) bireysel sorunlar sebebiyle olaya bakmaktadır. K8 (Kur’an Kursu öğreticisi, 31) düzensiz bir şekilde yaşamaları sebebiyle sorun oluşturdıklarını söylemektedir. Yabancı göçmenlerin yaşam tarzlarındaki değişikliğin K8’i tedirgin ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca kültürel açıdan tasvip edilmeyen davranışları sebebiyle sorun oluşturdıklarını dile getirmektedir. K5 (Çalışmıyor, 29) ise hırsızlık, gasp, dolandırıcılık ve adam öldürme gibi suçlar sebebiyle güvenlik sorunu oluşturdıklarını düşünmektedir.

3.4.3. Yabancı Göçmenler ve Ekonomi

Bu başlık altında, *yabancı göçmenlerin ekonomiye katkısı ve/veya zararı hakkında ne düşünüyorsunuz?* sorusu ele alınmıştır. Katılımcıların cevapları incelenmiştir. Dini açıdan soruya cevap verenlerin tutumlarının ensar olma çabası içerisinde oldukları anlaşılmıştır. Olumlu anlamda ekonomiye katkı sağladıklarını düşünen katılımcılar olmakla birlikte olumsuz bakış açısı geliştiren katılımcıların varlığı da dikkat çekmektedir. Kâr ve zarar açısından değerlendiren katılımcıların ensar olma çabasını geri planda bıraktıkları görülmüştür.

“Ekonomik olarak giderlerimiz artıyor fakat gelen misafir rızkıyla gelir.” (E11, Serbest meslek, 29)

“Din kardeşlerimiz bize ekonomik yük olamaz. Onlar sıkıntı çekiyorsa biz gülüp kayıtsız kalamayız. Ayrıca Müslüman dahi olmasa yardıma muhtaca yardım edilmeli, onlara da sırtımızı dönmeyiz.” (E13, İşçi, 41)

“Yabancı göçmenlerin çoğu işsiz. Bu yabancı göçmenlere acıyorum, Allah düşürmesin.” (E15, Şoför, 60)

“Ülkemizde yanlış politikalardan kaynaklanan bir sorun olarak her lise bitirenin üniversiteye gelebilmesi sonucunda bunca yıllık eğitim almış bir bireyin psikolojik yükümlülük altına girdiğini görmekteyiz. Ve bunca verilmiş emek neticesinde hızlıca zengin olmak ya da oturduğu yerden para kazanmak gibi bir hevesle söz konusu emeğin karşılığını sanayide, ağır işçilikte ya da tarımda aramadıklarını görmekteyiz. Ülkemiz önemli bir ara eleman açığı sorunuyla yüzleşmektedir. Gençlerimiz yukarıda bahsettiğim sorunlardan ötürü ağır işlerde çalışmamakta, burada oluşan açığı sigortasız mültecilerle kapatılmaktadır. Ucuz iş gücü ve sigortasız işçiler tarih boyunca emperyalist dünya tarafından kutsal kase olarak görülmüş, ucuz iş gücü kapasitesi sadece daha fazla kazanmak amacıyla oraya akıtılmıştır. Ülkemize düzensiz göç yoluyla ulaşan mülteciler ise, bu arayış içinde olan patronların yeni gözdesi olmuş ve görünmez bir şekilde ekonomiye dolaylı bir katkı sunmalarına sebep olmuştur. Öte yandan, Rabbimizin bizim bilmediğimiz bir şekilde ülkemiz üzerinde himmet çeşmelerini açıp belaları defettiğini düşünüyorum.” (E5, Akademisyen, 37)

“Allah kullarının rızıkına kefildir. Kimse kimsenin rızıkına mani değil. Allah için paylaşmak, ensar olabilmek bize ancak şeref ve bereket verir. Elbette niyetimiz halisse toplum olarak.” (K11, Ev hanımı, 40)

“Rızık veren Allah’tır. Onlar da rızıklarıyla geldiler. En büyük günahlardan biridir rızıktan şüphe etmek.” (K12, Çalışmıyor, 24)

Katılımcıların cevapları incelendiğinde ekonomi temelinde yabancı göçmenlere yönelik dini açıdan “ensar gibi” baktıkları anlaşılmıştır. E11 (Serbest meslek, 29) misafirin rızıkıyla birlikte geldiğinden dolayı ekonomik açıdan da sorun olmayacaklarını ima etmiştir. E13 (İşçi, 41) din kardeşi olan kişilerin yük olmadığını ifade ederek Müslümanlara yardım edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca Müslümanlığın bir getirisi olarak Müslüman olmayanlara da yardım edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. E15 (Şoför, 60) yabancı göçmenlerin işsiz olması sebebiyle onlara üzüldüğünü belirtmektedir. Ayrıca anlaşılmaktadır ki onlara yardım edilmesi gerektiğinin sinyallerini vermektedir. E5 (Akademisyen, 37) Türkiye’deki eğitim sistemi üzerinden yabancı göçmenlerin ekonomiye dolaylı yollardan kazandırıldığı yorumunu yapmaktadır. Ayrıca Türkiye’de yaşanan olumsuzlukların din yönüyle giderildiğini düşünmektedir. K11 (Ev hanımı, 40) ensar olabilmek cihetiyle yabancı göçmenlere bakmaktadır. Toplum olarak iyi niyetle yabancı göçmenlere yardım edilmesi gerektiğini ima etmektedir. Yabancı göçmenlerin rızıkıyla geldiklerini dile getiren K12 (Çalışmıyor, 24), onlara yardım edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

“Olumlu etkileri, işçi gücünü arttırıp piyasayı canlandırmak, kendilerine destekte bulunan siyasi partilere destek vermek. Olumsuz etkileri, ucuz işçi olarak muamele görüp Türk işçi alımını azaltmak ve dış göçün artmasına sebep olmak. ...Ucuz işçiliğin oluşmasına sebebiyet veriyorlar ama bunun en büyük sebebi, işverenin düşüncesizliği, anlayışsızlığıdır. Bir Türk vatandaşı onları ikinci sınıf görüp, zorda görüp, ucuz işçi muamelesi yapıp piyasayı altüst etmemelidirler. Sorun işçide değil, muhacir’de değil işveren ensar’dadır.” (E1, Öğrenci, 26)

E1 (Öğrenci, 26) yabancı göçmenlerin olumlu etkisinin ucuz işçilikle piyasayı canlandırdıklarını ifade ederken olumsuz etkisinin ise Türk işçilerinin işsiz kalması sonucu göç etmesi olarak ifade edilmiştir. Bu olumsuzlukların sebebinin ise muhacir’de değil ensar’da olduğunu dile getirmiştir.

“İşsizliği artırıyorlar. Ayrıca suça karışan yabancılara müdahale ederken kendi sorunlarımızı halletmede aksaklıklar meydana gelebiliyor.” (E16, Polis, 35)

“Katkısının asla olacağını düşünmüyorum. Aksine çok fazla zararı var, ülkemiz zaten çokça zorluklarla mücadele ediyor, bir de üstüne göçmenler için harcamalar yapılıyor.” (E14, Marangoz, 48)

“Ekonomiye büyük bir külfet olduklarını düşünüyorum. Ayrıca ucuz işçi oldukları için ülke insanının emeğinin karşılığını piyasasını da düşürdüklerini düşünüyorum.” (K1, Öğretmen, 49)

“Kayıt dışı ve vergisiz çalışıyorlar.” (E3, Öğretmen, 31)

Yukarıda yer verilen katılımcıların cevapları incelenmiştir. Cevaplar irdelendiğinde katılımcıların ortak düşüncesinin yabancı göçmenlerin ekonomik olarak yük olduğudur. E16 (Polis, 35) yabancı göçmenlerin işsizliği artırması sebebiyle eleştiride bulunduğu görülmektedir. Suça karışmaları yüzünden ülkede yer alan sorunlarla ilgilenilmesini olumsuz yönde etkilediklerini ifade etmektedir. E14 (Marangoz, 48) ülkede yaşanan sorunlar sebebiyle yabancı göçmenlerin ekonomiye ayrıca olumsuz yönde etki ettiğini ifade etmiştir. K1 (Öğretmen, 49) yabancı göçmenler ucuz işçiliğe sebebiyet verdiklerinden dolayı ülke halkının emeğinin karşılığını alamadığını dile getirmiştir. K3 (Özel sektör, 26) yabancı göçmenlerin ekonomiye zarar vermelerindeki nedeni vergisiz çalışmalarından kaynaklandığını ima etmektedir.

“Ucuz iş gücü ile piyasayı düşürerek insanların hakkından daha azına çalışmalarına ve işverenlerin de ‘çalışmazsan çalışma zaten ucuza gider yabancıya yaptırırım’ mantığıyla insanların emeğinin istismar edilmesine sebep olduklarını düşünüyorum. Ülke olarak yabancı uyrukluların her türlü hakkını korumak ekonomik olarak büyük bir yükür.” (K3, Özel sektör, 26)

K3 (Özel sektör, 26) yabancı göçmenlerin ucuz işçi olarak görülmesinin ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilediğine vurgu yapmaktadır. İşveren kesimin ise bu durumdan memnun olduğunu ima ederek bu olumsuzluğun sebebini oluşturduklarını ifade etmektedir.

“Ekonomik anlamda bize herhangi bir zararları var mı bilmiyorum. Ama kendi namusu ile çalışan birçok yabancı uyruklu insan olduğunu düşünüyorum. Ki bunların

ekonomiye zararları olabileceğine inanmıyorum. Belki de ekonomi alanında yeter derecede bilgim olmadığından olabilir bu düşüncemin sebebi.” (K14, Çalışmıyor, 23)

K14 (Çalışmıyor, 23) yabancı göçmenler arasında işine sadık ve ahlaklı olan kesimin mevcudiyetinden ötürü ekonomiye zararları olmadığını düşünmektedir.

“Ucuz işçilik bakımından işverenlerin tercihi halinde olmaları, Türk insanının işsiz kalması tehdidini oluşturmaktadır. Yalnız ucuz hizmet vermeleri enflasyonu düşürücü etki verebilir.” (E7, Emekli, 61)

“Daha düşük maaşlara çalıştıklarından dolayı özellikle özel sektörde vatandaşlar üzerinde etkisi çoktur. Ev kiraların artmasında, işsizliğin çoğalmasında, ekonomik olarak katkı sağladıklarını düşünmüyorum.” (E10, Makine mühendisi, 27)

“Ben çok etkisi olduğunu düşünmüyorum. Şu an Türkiye’de kime sorsan herkes yabancılara ölüm diye bağırır. Ama ucuz işçilikte önce onları kullanırlar. Menfaat meselesi bence.” (E6, Asker, 31)

“Amelelik, çobanlık, tekstil gibi alt kademe işlerde ekonomiye katkısı hatırı sayılır derecededir. Lakin eğitim, sağlık, barınma vesaire gibi durumlarda da zararı faydasını katlamaktadır.” (E8, İmam, 26)

“Katkısından çok zararı olduğu ayan beyan ortadadır. Milyar dolarlar harcanan göçmenler aynı zamanda vergiden muaf tutuluyorlar, ucuz iş gücü olarak çalıştırılıyorlar. Maalesef saymakla bitmiyor. Ekonominin de bu denli kötü olduğu göz önüne alındığında artık bu işe bir son verilmesi gerektiğini söylemek için allame-i cihan olmaya gerek yoktur.” (E9, Hekim, 26)

“Suriyeliler olmasa İstanbul gibi büyük şehirlerde fabrikalar kapılarına kilit vurur. İşçi sıkıntısı büyük. Ancak oralarda da Afganlı, Pakistanlı, İranlı ve Iraklılar tehlike arz ediyor. Şu an Almanya, Suriyelileri özellikle tercih ediyor. Ama diğerlerini asla almıyor. Onlar da Afganlıların, Pakistanlıların, İranlıların ve Iraklıların tehlike oluşturduklarını biliyorlar.” (K13, Memur, 38)

“Kendini yetiştirmiş bireylerin belki katkısı vardır. Fakat yalanla, dolanla, hırsızlıkla bir yerlere gelenlerin de zararları var. Haydan gelen huya gider misali.” (K2, Öğretmen, 37)

“Ekonomi olarak bir kesimin ülkeye faydası oluyordur muhakkak, fakat genele bakılınca ekonomik kaynakların daha doğrusu devlet bütçesinin göçmenler için kullanılmasını doğru bulmuyorum. Dış ülkelere gelen nakdi yardımlar belki ülkemizi şimdilik rahatlatıyor olsa da ilerleyen süreçte sıkıntıya sokacak diye düşünüyorum.” (K4, Öğretmen, 30)

“İşsizlikten şikayet eden insanlar iş beğenmiyorken iş verenin imdadına göçmenler yetişiyor. Şu an çevremde ki her köyde ki çoban Afgan ve ciddi yüklü maaş alıyorlar. Ama Türkler tercih etmeyince göçmenler bu coğrafya için önemli bir destek oluyor. Zarar noktasında ise ihtiyaç halinde daha az ücreti kabul ettikleri için özellikle inşaat sektöründe işveren onları tercih edince o bölgede ki ustalar açısından sorun teşkil ediyor.” (K8, Kur'an Kursu öğreticisi, 31)

Yabancı göçmenler hakkında olumlu ve olumsuz düşünceler yukarıdaki katılımcılar yoluyla aktarılmıştır. E7 (Emekli, 61) yabancı göçmenlerin ucuz hizmet vermelerinden dolayı enflasyonun düşeceğini ifade etmiştir. E10 (Makine mühendisi, 27) yabancı göçmenlerin ev fiyatlarına olumsuz etki ettiğini düşünmektedir. E6 (Asker, 31) yabancı göçmenlere bakışın menfaat meselesine bağlı olarak olumlu veya olumsuz şekilde değişebileceğini ifade etmektedir. E8 (İmam, 26) yabancı göçmenlerin çobanlık, amelelik ve tekstil işlerinde çalışmalarından dolayı olumlu katkı sağladıklarını düşünmektedir. Fakat eğitim, sağlık, barınma konusunda da olumsuzluk meydana getirdiklerini ifade etmektedir. E9 (Hekim, 26) yabancı göçmenlerin katkısının az veya hiç olmadığını ifade etmekle birlikte vergiden muaf tutulmaları olumsuzluk meydana getirdiğine işaret etmektedir. K13 (Memur, 38) yabancı göçmenlerin fabrikalardaki işçi açığını kapatmada olumlu etkileri olduğunu ifade etmekle birlikte diğer ırkların ise olumsuzluk meydana getirdiğini ifade etmektedir. Göçmez (2008: 168) ırk birlikteliğinin bir araya gelmesinde önemli bir etki meydana getirdiğini ifade etmektedir. Göçmen Özbekler ile Türk toplumunun milli kimlik etrafında birleştirici bir gücü olduğunu ifade etmektedir. K13'de ırk ayrımına gidilerek Suriyeli göçmenleri Afganlılardan, İranlılardan, Iraklılardan, Pakistanlı göçmenlerden ayrı tutmaktadır. Buradaki ırk temelinin ayrıştırıcı özelliği karşımıza çıkmaktadır.

K2 (Öğretmen, 37) yabancı göçmenlerin olumlu etkisi olsa bile olumsuz etkilerinin olumlu etkileri geride bırakarak bir fayda sağlamadıklarına inanmaktadır. K4 (Öğretmen,

30) devlet bütçesinin yabancı göçmenlere kullanılmasından rahatsızlık duyduğu görülmektedir. K8 (Kur'an Kursu öğreticisi, 31) Türk işçilerinin bazı işlerde çalışmamasından dolayı yabancı göçmenlerin bu iş kollarını tercih etmesi işçi açığını kapatması açısından olumlu görülmektedir. Fakat yabancı göçmenlerin iş kollarında kendilerine yer bulması bu iş kollarında çalışmak isteyen ülke halkının işsiz kalmasına sebep olacağından dolayı olumsuz etki yaptığını ifade etmektedir.

3.5. ERZURUM'DA YAŞAYAN YABANCI GÖÇMENLERE BAKIŞ

Bu başlık altında, *Erzurum'da yaşayan yabancı göçmenler hakkında ne düşünüyorsunuz?* ve *Erzurum'da yaşayan yabancı göçmenlerin Erzurum'a olumlu veya olumsuz etkileri var mıdır?* sorularına cevap aranmıştır.

Göç, sosyolojik boyutta bireyin hayatında derin izler bırakan toplumsal bir olaydır (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2016). Ayrıca göçün hukuki, ekonomik ve dini boyutları da vardır. Fakat en önemli sosyal boyutu göçmenin içinde bulunduğu toplum ile uyum içinde yaşamasıdır (Adıgüzel, 2016). Toplumların birbirleriyle karşılaşması sonucu sosyal bütünleşme olumlu veya olumsuz şekilde karşımıza çıkabilmektedir. Toplumların birbirleriyle olan ilişkileri tarihi seyri içinde ve şartların da getirmiş olduğu konjektör sebebiyle farklılık göstermektedir. Toplumların yapısı, kültürü, eğitim seviyesi, algıları, ihtiyaçları gibi fenomenler bireylerin birbirleriyle olan etkileşimini farklılaştırmaktadır. Din bu farklılaşma içerisinde toplumun bütünleşmesine olumlu anlamda katkı sağlayan olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Günay, 2012: 353-355). Katılımcıların cevapları incelendiğinde dini perspektifle yabancı göçmenlere bakanlar olumlu tutum geliştirdikleri görülmektedir. Ancak sosyal bütünleşmede olumsuz tutumların varlığı da kendini göstermiştir. Hem olumlu hem olumsuz tutuma sahip katılımcılar, ensar olma çabasının bir yere kadar olduğuna vurgu yaparak muhacirliğe layık olunması gerektiğini ima etmişlerdir.

3.5.1. Olumlu Bakış

“Batılı ülkeler misafir iş gücü kavramı altında yıllarca gelişmemiş ülkeleri sömürürken, Erzurum'da ekonomiye katkı sunan göçmenlere karşı olumsuz düşünmem kendi dinime ve insanlığıma hakaret olarak sayarım.” (E5, Akademisyen, 37)

E5 (Akademisyen, 37) yabancı göçmenlerin ekonomiye katkı sağladıkları gerekçesiyle ülkemizde misafir olarak kalmalarını söylemektedir.

“Fabrika işçisi olarak Suriyelilerin faydası var. Yetişmiş ara eleman sıkıntısı tüm ülkede var maalesef. Malum herkes üniversiteli olunca meslek bilmeyen, eli iş tutmayan okumuşlar ordusu bulunan KPSS ile atanmayı bekleyen bir ülke haline geldik.” (K12, Çalışmıyor, 24)

“Dilencilik hiç hoşlandığım bir durum değil. Göçmen olması önemli değil. Türkiye vatandaşları için de bu geçerli. Erzurum’da özellikle hayvan bakımı, çobanlık gibi işleri genelde göçmenlerin özellikle de Afganların yaptığını biliyorum. Çoban bulmakta çok zorlanan hayvan sahipleri var. Bu yönüyle olumlu katkı sağladıklarını söyleyebilirim.” (K6, Akademisyen, 40)

K12 (Çalışmıyor, 24) ve K6 (Akademisyen, 40)’nın cevapları incelendiğinde ortak ifadenin yabancı göçmenlerin işçi olarak çalıştıklarını ve katkı sağladıklarını ifade etmektedirler. K12 (Çalışmıyor, 24) yabancı göçmenler üzerinden ülkemizdeki soruna değinmektedir. Fakat ülke halkının da gerekli iş alanlarında çalışmalara talip olduklarını ifade etmek gerekir. Yabancı göçmenlerin dilencilik yapmalarından yakınan K6 (Akademisyen, 40), dilencilik yapan ülke halkına da olumsuz baktığı anlaşılmaktadır. Erzurum’da yabancı göçmenlerin çoban olarak fayda sağladığını dile getirmiştir.

“Esnaf için olumlu yanları çok daha uygun fiyata eleman çalıştırıyorlar. Olumsuz yönünü konusunda bir düşüncem yok.” (E11, Serbest meslek, 29)

“Ekonomiye faydaları var. İşyerlerin de onlar çalışıyorlar.” (E15, Şoför, 60)

E11 (Serbest meslek, 29) ve E15 (Şoför, 60), iş yerlerinde elaman olarak çalışmalarını olumlu değerlendirdikleri anlaşılmaktadır.

“Erzurum’da yurt veya evde barındığım 9 farklı semtte yabancı göçmen sorunuyla doğrudan yüzleşmedim.” (E5, Akademisyen, 37)

E5 (Akademisyen, 37) yabancı göçmenlerin Erzurum’a yönelik olumsuz etkilerinin olmadığını düşünmektedir.

“Her yerde bulunuyorlar. Erzurum da bunlardan biri. Gayet normal görüyorum.” (K11, Ev hanımı, 40)

K11 (Ev hanımı, 40), yabancı göçmenlere bakışının olumlu olduğu anlaşılmakta ve göçmenlerin Erzurum’da yaşamasının bir sıkıntısı olmadığını dile getirmektedir.

“Ülke ve şehir olarak geleceğimizi, güvenliğimizi ve iyi niyetimizi suistimal etmedikleri sürece yaşamalarında bir sakınca görmüyorum.” (K4, Öğretmen, 30)

K4 (Öğretmen, 30) yabancı göçmenlerin şartlı olarak ülkede ve Erzurum’da yaşamasına müsaade edilebileceğinin altını çizmektedir. Bu şartlar şöyle ifade edilmiştir: Ülkenin ve Erzurum’un geleceğine, güvenliğine ve iyi niyete aykırı davranmamalarıdır.

“Sayıları azami sürede tutulup karşılıklı saygı ve sevgi olduğu sürece bir sıkıntı görmüyorum.” (K7, Akademisyen, 25)

“Diğer şehirler gibi çok fazla değiller. O yüzde çok fazla rahatsızlık vermiyorlar.” (E8, İmam, 26)

“Farklı kültürlere ait olmaları ve çoğunlukla ege tarafında bulduklarından dolayı çok fazla göze batmaktadırlar.” (E10, Makine mühendisi, 27)

K7 (Akademisyen, 25), E8 (İmam, 26) ve E10 (Makine mühendisi, 27)’un cevapları irdelendiğinde ortak noktanın yabancı göçmenlerin fazla olmamasıdır. Ayrıca az olmaları sebebiyle göze batmadıklarını ifade etmektedirler.

“Ülkenin kültürü yanında ilinde kendi hassasiyetleri elbette etkindir. Erzurum bu hususta duyarlı, yardım sever bir şehirdir. Şehrimizin örf ve adetlerine kanun ve nizamına uygun hareket ettikleri müddetçe huzur içinde yaşayacakları kanaatindeyim.” (E19, Memur, 57)

“Şöyle ki ben tamamen ılımlıyım. Yalnız göçmenlerin bize bakış açısı biraz soğuk geliyor. Yani bize karşı samimi değiller gibi.” (E13, İşçi, 41)

E19 (Memur, 57) ve E13 (İşçi, 41) yabancı göçmenlerin bakışının olumlu olduğu müddetçe katılımcıların da onlara olumlu bakacağı anlaşılmaktadır. Algül (2019: 84) Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden muhacirler kendi içlerinde yaşamlarını sürdürerek yerel halk ile kaynaşmadıkları ve kapalı toplum yapısı sergiledikleri görülmüştür. E13’de yabancı göçmenler hakkında davranışlarının soğuk olduğunu ifade etmektedir.

“Çok fazla dışlanıyorlar, ırkçılığa maruz kalıyorlar.” (E11, Serbest meslek, 29)

E11 (Serbest meslek, 29) yabancı göçmenlere yönelik olumsuz tutum ve davranışların fazla olmasını dile getirmektedir. Ayrıca ırkçılığın bu davranışlar arasında yer aldığını belirtmektedir.

“Allah, vatansız hiç kimseyi bırakmasın. Allah kimseyi böyle imtihan etmesin. Onların bu durumunu da anlamak ve ona göre davranmak gerekir.” (E4, Öğretmen, 38)

“Yardımlarına ara vermeden koşulması gerektiği kanaatindeyim.” (E7, Emekli, 61)

“Din kardeşlerimiz bize soğuk davransa da biz onları dışlayamayız. Diğer din ve ırklara karşıda duyarlı ve temkinli olmalıyız.” (E13, İşçi, 41)

“Ben yabancılarla çok iç içe oldum. Evlerine girip çıktım. Komşuluk yaptım. Üniversite de aynı sınıfta okuduklarım oldu. Hiçbir zarar görmedim.” (K9, Kur’an Kursu öğreticisi, 47)

K9 (Kur’an Kursu öğreticisi, 47) yabancı göçmenlerle hiçbir sorun veya problem yaşamadığını dile getirmektedir.

“Ülkelerindeki savaşın bir an önce bitmesi ve kendi ülkelerinde mutlu bir hayat yaşamalarını temenni ediyorum.” (E10, Makine mühendisi, 27)

E10 (Makine mühendisi, 27) yabancı göçmelere iyi temennilerde bulunarak onların kendi ülkesinde yaşamlarını sürdürmeleri gerektiğini ima etmektedir.

3.5.2. Olumsuz Bakış

“Olumlu bir katkıların olduğunu düşünmüyorum. Ancak birçok yerde kendilerine ait mahalle kurup bir arada yaşamaları kendi vatandaşlarımızı tedirgin eder bir hal almıştır. Diğer taraftan dilendirilmeleri ve birçok hırsızlık vakasının yaşanması da olumsuz bir durum meydana getirmiştir. Kız çocuklarına ve genç kızlara cinsel obje olarak bakmaları da olumsuz bir tutumdur.” (E17, Avukat, 29)

“Olumlu hiçbir etkileri yoktur. Olumsuz etkileri etnik yapının bozulması, ucuz iş gücü sağlamaları ve dolayısıyla Türk vatandaşının işsiz kalması, çeteleşen göçmenlerin insanları tedirgin etmesi.” (E9, Hekim, 26)

“Bakış açımı etkileyen en büyük faktör ülkeme verdikleri maddi ve manevi zararlardır. Yaşadıkları bölgelerde gettolaşmaları ve çeteleşmeleridir. Savaştan kaçıp

sığındıkları topraklarda resmen bir nüfus politikasıyla üreme hızlarını arttırmaları. Ve daha sayamadığımız birçok faktör onlara karşı olumsuz bakış açısı oluşturmaktadır.” (E3, Öğretmen, 31)

“Belirli mahallelerde çoğalmaya başladılar. Sadece Suriyeli ve Afgan mahalleleri var büyük sıkıntı olacağını düşünüyorum ileride.” (E12, Sporcu, 25)

Katılımcıların cevapları incelendiğinde ortak noktanın yabancı göçmenlerin bir arada yaşaması nedeniyle olumsuz bakıldığı anlaşılmaktadır. E17 (Avukat, 29) yabancı göçmenlerin hırsızlık, ahlak dışı tutumlar ve dilencilik faaliyetlerinde bulunmaları onlara olumsuz bakmada etken olduğu görülmüştür. E9 (Hekim, 26) etnik yapıyı tehlikeye sokması ve işsizlik sorununa neden olmalarından dolayı olumsuz bakış açısına sahiptir. E3 (Öğretmen, 31) yabancı göçmenlerin fazla çocuk sahibi olmaları sebebiyle eleştirmektedir. E12 (Sporcu, 25) kendi mahallelerini oluşturmaları sebebiyle ilerde olumsuzluklara neden olacağını düşünmektedir.

“Güvenlik konusunda endişeleniyorum. Bu endişelerim Erzurum için sınırlı değil tüm Türkiye için geçerlidir. Bizi öldürseler kaydı bile yok bunların.” (E3, Öğretmen, 31)

“Olumlu etkisi olup olmadığını bilemiyorum ama olumsuz yönden, hırsızlık ve kavga olaylarında göçmenlerin olduğunu biliyorum.” (E14, Marangoz, 48)

E3 (Öğretmen, 31) ve E14 (Marangoz, 48) yaşanan olumsuz durumlar nedeniyle yabancı göçmenler hakkında endişelendiklerini dile getirmişlerdir.

“Olumsuz etkileri var. En basiti Türkler iş bulamıyorlar inşaatlarda çünkü Afganlar bunun yarı fiyatına çalışıyor. Hal böyle olunca da işverenler kendi vatandaşlarını eziyor.” (K5, Çalışmıyor, 29)

“Sanayi olarak fazla gelişmemiş bir kentte çok fazla göçmenin bulunması refah seviyesini düşürmektedir. İlin ekonomisine zararda bulunmaktadır.” (E10, Makine mühendisi, 27)

“Erzurum ekonomisi yabancı göçmenleri kaldıracak ileri derecede müreffeh bir il kapasitesini taşıyabilecek düzeyde olduğunu düşünmüyorum.” (E19, Memur, 57)

“Erzurum soğuk memleket. Buraya gelenler sıcak şehirlere gidiyorlar. Zaten çalışma imkanı da az.” (E15, Şoför, 60)

“Yabancı uyruklu komşumuz var. Ben ekonomik sebeplerden ötürü kayak yapamıyorum ama onlar Palandöken’de istedikleri gibi eğleniyorlar, başka şehirlere gidip geziyorlar. Çok güzel yaşıyorlar. Burada olmaktan çok mutlu gibiler. Oysa vatanlarını bırakıp gelmişler.” (E20, Kahveci, 34)

Cevaplar incelendiğinde ortak noktanın ekonomik açıdan Erzurum’da işsizlik veya olumsuzluk meydana geldiğidir. Suriyeli göçmenler ile yerel halk arasında işsizlik açısından farklı durumlar meydana gelmektedir. Suriyeli göçmenlerin yaşam fırsatı olarak gördüğü iş alanları yerel halk tarafından işgal edilmiş hak olarak görülmektedir (Sarıkaya, 2019: 109-110). K5 (Çalışmıyor, 29) inşaatlarda yabancı göçmenlerin düşük maaşlarla çalışmaları sonucu Türk halkının işverenler tarafından kabul edilmediğini ifade etmektedir. E10 (Makine mühendisi, 27) ve E19 (Memur, 57) Erzurum’un yabancı göçmenleri kaldıracak kadar gelişmiş sanayisinin olmadığına dikkat çekmektedirler. Tekeli (1975: 162), kişi göç edeceği zaman göç etmeyi düşündüğü yerin çevre faktörlerinin önemli olduğunu ifade etmektedir. E15 (Şoför, 60) Erzurum’un soğuk olmasından dolayı yabancı göçmenlerin burada yaşamadığına dikkat çekmektedir. Ayrıca çalışma imkanının az olmasından dolayı gelen yabancı göçmenlerin de tekrar göç ettiklerini ifade etmektedir. E20 (Kahveci, 34) ise vatanlarını bıraktıkları için üzüntülü olmalarını gerektiğini ima ederek yabancı göçmenlerin yaşantılarını eleştirmektedir.

“Erzurum’da yoldaki ve bazı caddelerdeki dilenciler dışında çok fazla yabancı göçmenle karşılaşmadım. Çok fazla karşılaşmadım. Bu nedenle çok fazla yorum yapmam doğru olmayacaktır.” (K6, Akademisyen, 40)

“Rahatsız oluyorum. Sokaklarda sayısız dilenen Afgan ve Suriyeli var. Hâlâ üremeye devam ediyorlar.” (E9, Hekim, 26)

“Dışarıda çalışan çokça çocuk işçi mevcut. Bu çocukların bu şekilde çalıştırılması beni rahatsız ediyor ve dilencilik yapmaları.” (E4, Öğretmen, 38)

“Olumlu bir etkilerine şahit olmadım. Olumsuz olarak fazlaca sokakta ve yolda dilenerek geçim sağlamaya çalışanlar rahatsızlık verici boyutta. Daha makul yollarla geçim sağlamaya çalışmaları gerekiyor. Tabii ki bu konuda sıkıntı yaşanıyor ve çalışma fırsatı tanınmıyorsa belediyeler aracılığıyla yönlendirilmeleri gerekir.” (K4, Öğretmen, 30)

“Gerek Erzurum gerekse ülkemizin diğer şehirlerinde göçmenlerin çoğu dilencilik yaptırılarak geçindirilmektedir. Küçük çocuklar, kadınlar bu doğrultuda hoş olmayan bir şekilde kullanılmaktadır. Erzurum’da bulunan göçmenlerin çoğunluğunun sayısını bilmediğim kadarıyla çok az Erzurum’da bizi sevmiyorlar bir an önce gitmemizi istiyorlar şeklinde düşündüğü kanaatindeyim. Yabancı göçmenlerin arasında bölücü terör örgütüne mensup birçok kişi bulunmaktadır. Bu kişiler hem ülke güvenliğini hem de vatandaşların güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Erzurum’a kendi halkı gibi sahip çıkmalarını zaten beklemiyoruz ancak kaba tabirle ‘ekmek yediyi kaba pis dememeleri’ gerekmektedir. Erzurum için olumsuzluklar mevcut. Erzurum’da öncelikle iş alanı mevcut değil. Yabancıların kaçak olarak çalışmaları da kendi yerel halkımızın işsiz ve açsız kalmasına sebep olmaktadır.” (E17, Avukat, 29)

Katılımcıların cevapları incelendiğinde dilencilik sebebiyle yabancı göçmenlere olumsuz bakış açısı geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca E9 (Hekim, 26), çocuk sahibi olmalarından da rahatsızlık duyduğunu ifade etmektedir. E4 (Öğretmen, 38) çocuk işçilerin varlığından dolayı rahatsızlık duymaktadır. K4 (Öğretmen, 30) dilencilik yapmaları sebebiyle geçimlerini sağlamaya çalıştıklarından rahatsızlık duyduğunu ifade ederek bu kişilere çalışma fırsatının verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. E17 (Avukat, 29) yabancı göçmenlerin arasında ülke güvenliğini tehlikeye sokabilecek nitelikte kişilerin olabileceğinin vurgusunu yapmaktadır. Ayrıca işsizlik açısından sorunlara sebep olduklarını düşünen E17, Erzurum halkının onlara göstermiş olduğu yardımlar sebebiyle kıymet bilmelerini arzu ettiği anlaşılmaktadır.

“Kimliklerinin olmaması sebebiyle güvenlik açısından olumsuzluklara neden olmaktadır.” (E16, Polis, 35)

E16 (Polis, 35) yabancı göçmenlerin herhangi bir olaya karıştıklarında bunların tespitinde sorun yaşanma ihtimalinden dolayı olumsuz tutum sergilemektedir.

“Daha çok kirası ucuz olan bölgelerde ikamet ediyorlar. Bu bölgelerde sağlık ve benzeri sıkıntılar beraberinde hastalık getirebilmektedir.” (E2, Memur, 27)

E2 (Memur, 27) yabancı göçmenlerin olumsuz ekonomik koşulları nedeniyle ucuz ev koşullarında yaşamlarını devam ettirmeye çalıştıkları vurgusu yapılmıştır. Bu durumun sağlık alanında da sorunları meydana getirebileceği ifade edilmiştir.

“Eğitimsizlik, kayıt dışı alımlar, kitlesel olarak gelmeleri, ev sahiplerini zor duruma düşürmeleri olumsuz olabilecek yanlar olarak görüyorum.” (E8, İmam, 26)

E8 (İmam, 26) olumsuz bakmasının arka planında yabancı göçmenlerin belli bir eğitime tabi olmadığı, toplu göçlerin yaşandığı, ev sahipleriyle yaşanan sorunların olduğu dile getirilmiştir.

“Son derece kötü etkiliyor. Tamamen farklı kültürlerimiz. Doğal güzelliklerimizi, belediyelerimizin yaptığı yeşil alanları fütursuzca kirleten göçmen görmek istemiyorum. Güpegündüz sahillerde cinsel ilişkiye giren göçmenler görmek istemiyorum. Kadınların fotoğraflarını çeken sapıkları ülkemde istemiyorum. Buraya göçmen olarak gelip burada sayısız çocuk yapan göçmen görmek istemiyorum. Örnekler sayısız, arttırabilirim.” (E9, Hekim, 26)

E9 (Hekim, 26) yabancı göçmelere olumsuz bakılmasının arkasında şu sebeplerin yer aldığı anlaşılmıştır: Birincisi, kültürlerin farklı olmasının getirmiş olduğu olumsuzluktur. İkincisi, sahillerde ve topluma karşı yapmış oldukları ahlak dışı davranışlarıdır. Üçüncüsü ise göçmenlerin burada çocuk sahibi olmasıdır.

“Geldikleri devletlerinden ekonomik sıkıntılarla gelen göçmenlerin çoğu burada da bunun devamını getirmektedirler. Metropol şehirlerde iş bulup katkı sağladıkları olmuş ise de küçük şehirlerde bunu görmek pek de mümkün olmamaktadır. Yabancı göçmenler ile Erzurum halkı arasındaki kültürel farklılıklar her iki tarafın da birbirine bakışını olumsuz olduğunu göstermektedir. Özellikle dini ortak paydada gelen göçmenlerin zayıf oluşu bunu da yaşantılarımıza olumsuz yansıması onlara karşı sempati duymamıza neden olmaktadır. Olumsuzlukların çok olmamasıyla beraber burada kalanların çoğunun küçük bir şehir olmasının yanında diğer bir faktör şehrimizin din kardeşlerine yardım etme konusundaki cömertliğidir. Devlet, şehir ve toprak her ne kadar bizimmiş gibi gözükse de mülk Allah'ındır. İnsanlar da Allah'ın kulu olduğu için yabancı olsun yerli olsun misafir hükmündedir. Erzurum'da yaşayan yabancılar topluma, kültürümüze, ekonomimize katkı sağlamaları şartıyla bir çeşitlilik sunacağını düşünüyorum. Aksi olması halinde ise zıtlaşmalara ve gruplaşmalara sebebiyet vereceğini düşünüyorum. Erzurum için olumlu yanlarını söylemek mümkün değil. Olumsuz yanları ise bayanların toplumsal yerlerde insanlardan para, sadaka toplayarak hayatlarına yön vermeleri ve bunu sürekli yapmaları olumsuzluktur.” (E18, Vaiz, 50)

“Erzurum’a olumlu bir etkileri olduğunu düşünmüyorum. Aksine giyim kuşamlarındaki farklılıklardan dolayı bizim kültürümüzü de bozacaklarını düşünüyorum.” (E20, Kahveci, 34)

“Olumlu bir etkisi olduğuna dair objektif bir bakış açısı geliştiremedim. Olumsuz olarak şehrin kültürel yapısını bozuyorlar.” (K3, Özel sektör, 26)

Yukarıda yer verilen katılımcıların cevapları incelendiğinde ortak noktanın kültürel açıdan olduğudur. Çünkü göç, bir yerden başka bir yere geçişi ifade etmekle birlikte kültürel etkileşimi de içinde barındıran sosyal bir hareketlilik (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2016). E18 (Vaiz, 50) Erzurum’un din kardeşliği açısından ensar gibi davranarak göçmenlere yardım ettiğinin vurgusu yapılmıştır. Erzurum açısından değerlendirmelerde bulunan E18, bu göçmenlerin olumlu yanlarının olmadığını ifade etmiştir. Olumsuz yanlarının ise dilencilik yapmaları olarak görülmüştür. E20 (Kahveci, 34) giyim açısından olumsuzluklara sebebiyet vereceklerini ifade etmiştir. K3 (Özel sektör, 26) şehrin kültürel yapısı açısından olumsuzluklar meydana getirdiklerini ifade etmiştir.

“Çok az görüyorum bunun için mutluyum. Genelde ekonomik yönden kötü şartlarda olanlar var. Hiçbirini istemiyorum.” (K3, Özel sektör, 26)

K3 (Özel sektör, 26) yabancı göçmenlerin az olmalarından dolayı mutluluk duymakta ve ülkede yaşamalarına sıcak bakmadığı anlaşılmaktadır.

“Her şehrimizde olduğu gibi Erzurum’da da fazla yabancı göçmen olması beni rahatsız ediyor. Göze batmayacak kadar az olsalar daha iyi olur.” (E14, Marangoz, 48)

Avrupa toplumları, göçmenlerin az ve çok olması açısından değerlendirme yaparak mümkün olduğunca az göçmenin olması gerektiğini düşünmektedirler (Canatan, 2013: 327). Yabancı göçmenlerin fazla olmasından rahatsızlık duyan E14 (Marangoz, 48), az olursa problem olmayacağını ima etmektedir.

“Erzurum’da yabancı göçmenlerle çok fazla karşılaşıyorum. Ama İstanbul, Ankara gibi illerde gettolaşmaya başladıklarını düşünüyorum. Belli bölgelerde yoğunlaşma var. Bu insanları artık Türklerden ayırt etmek de zorlaşıyor. Çünkü 7-8 yıldır burada olan, burada doğup büyüyen, okula giden çocuklar var. Bu durumun ilerleyen dönemlerde olumsuz sonuçlar doğuracağı için bir an önce ülkelere geri dönüş politikasının uygulanması gerektiğini düşünüyorum.” (K6, Akademisyen, 40)

K6 (Akademisyen, 40) yabancı göçmenlerin kontrol altına alınarak ülkelerine geri gönderilmesi gerektiğini dile getirmektedir.

“Yabancı göçmenler denince Suriyeli, Afgan olarak genelleme yapılması son olayların neticesinde gelişen bir durum olsa da başka ülkelerden gelen yabancı göçmenlerimiz de var. Ülkeye genel olarak bakıldığında yabancılara teslim olmuş vaziyette. Özellikle Arapların ülkemizde gayrimenkul gibi yatırım yapmalarının kısıtlanması gerektiğini düşünüyorum. Bu durum kira gibi bazı ekonomik sıkıntıları da beraberinde getiriyor. Başiboş ve kontrolsüz bir şekilde yabancılara arsa, konut ve benzeri gayrimenkul satışının yapılmasının önüne geçilmeli ve acilen bir sınırlandırma getirilmeli. Aksi takdir de kendi ülkemizde turist vasfında kalacağız.” (K4, Öğretmen, 30)

K4 (Öğretmen, 30) yabancı göçmenlere yapılan gayrimenkul satışlarının ilerde sorun oluşturabileceğini düşünmektedirler.

“Ülkemizin göçmenler konusunda daha tutucu olması gerekiyor. Belli kriterler olması gerekiyor. Güvenliği sağlamak için yaptırımlar uygulanmalı, sınırlar iyi denetlenmesi gerekiyor. Göçmenlerin yatarak para kazanmaması ve çalışmaya sevk edilmesi gerekiyor. Bir sürü çocuk yapıyorlar, bunun önüne geçilerek doğum kontrol gibi aile planlaması yapılması gerekiyor.” (K5, Çalışmıyor, 29)

K5 (Çalışmıyor, 29) Türkiye’nin yabancı göçmenlere yönelik bazı kriterlerin olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu kriterler şöyle ifade edilmektedir: Birincisi, sınırların denetlenerek güvenliğin üst düzeye çıkarılması gerekmektedir. İkincisi, göçmenlerin iş hayatına dahil edilmesi gerekmektedir. Üçüncüsü ise aile planlanması yapılarak bilinçsiz çocuk yapmanın önüne geçilmesi gerekmektedir.

3.5.3. Hem Olumlu Hem Olumsuz Bakış

“Toplumsal açıdan gelen göçmenler topluma adapte konusunda sıkıntı olduklarını söyleyebiliriz. Özellikle 1989-1990 yıllarında Balkan göçmenlerinin geldiği zaman memleketimize her açıdan katkıları olmuşken Suriye ve benzeri yerlerden gelenlerin tam zıttı bir şekilde katkının ötesinde sıkıntı olduklarını söylememiz mümkündür. Din kardeşliğini pratikte görmediğim için bu konuda onlara karşı olumsuz bir düşünce içerisindeyim. Din kardeşi dediğimiz bu insanların bayanları cami önlerinde, çarşı

pazarlarda sadaka isterken erkeklerin ortada olmamaları olumsuz bir yer tutmaktadır.”
(E18, Vaiz, 50)

E18 (Vaiz, 50) yabancı göçmenlerin olumsuz yönlerinin topluma ayak uydurmada sorun yaşamaları, dilencilik yapmaları ve erkeklerin çalışma hayatına katılmamaları olarak görülmektedir. Balkan göçmenleriyle yabancı göçmenler karşılaştırılmış ve yabancı göçmenlerin ülkeye katkı sağlamadıklarını dile getirmiştir. Bu sebepler neticesinde din kardeşliği vasfı açısından onları muhacir olarak kabul etmemektedir. Ayrıca E18 yabancı göçmenler hakkında şunları dile getirmektedir: *Birincisi, herkes kendi devletinde yaşasın. İkincisi, göçmenler gittikleri yerdeki kültüre ayak uydursun. Üçüncüsü, göçmenler kendi kültürlerini dikte etmesinler. Dördüncüsü ise insanın canı, malı, namusu kutsaldır bunlara kast etmesinler.”*

“En kolaya kaçıp dilenerek geçimini sağlamaya çalışanlara tabii ki tepkiliyim ama diğer taraftan her türlü ağır işte çalışıp ailesine bakan insanlar da benim kadar Erzurum’da yaşama hakkına sahipler.” (K8, Kur’an Kursu öğreticisi, 31)

“Sürekli dilenenler ve çok güzel şartlar altında fayda sağlayanlar şeklinde ikiye ayırabiliriz onları yani benim gördüklerim öyleydi. Üniversite hocalarım arasında ilminden faydalandığım göçmen hocalarım oldu. Ya da çalışmak yerine sürekli dilenen birileri ama belki de iş verilmiyordur ya da ne bileyim güç yetiremiyorlardır. Allah kimseyi dilenmeyi çare kılacak duruma düşürmesin ne diyebilirim ki. Ama zararsızlar. Bugüne kadar çok kötü bir olaya karıştıklarına dair bir duyum almadım, umarım da almam.” (K14, Çalışmıyor, 23)

“Suriye’den gelen vatandaşlar daha fazla. Onlarda genelde dilencilik yapıyorlar. Üzülüyorum onlar için. Keşke her şey kolaylıkla hallolsa da ülkelerine dönseler. Herkes için kendi vatani önemli. Zararları yoksa ben kötü düşünmem.” (K2, Öğretmen, 37)

Katılımcıların cevapları incelendiğinde yabancı göçmenler hakkındaki ortak noktalar dikkat çekmektedir. Kişinin sosyal sistemdeki yeri açısından göç sonucunda üretici ve de tüketici konumu karşımıza çıkmaktadır (Tekeli, 1975: 153). Göçmenlerin bu konumu katılımcılar tarafından olumlu ve olumsuz karşılanabilmektedir. Olumsuz yönlerinin, dilencilik olarak gördükleri; olumlu yanlarının ise çalışma hayatına katkı sağladıkları yönündedir. K8 (Kur’an Kursu öğreticisi, 31) Erzurum’da yaşama hakkına sahip olduklarını da belirtmektedir. Ayrıca K14 (Çalışmıyor, 23), zararsız olduklarına da

vurgu yapmaktadır. K2 (Öğretmen, 37) ise vatanlarının kendileri için daha iyi olacağını düşünmektedir.

“Olumlu etkileri, çobanlık tarlada işçi olarak bölgedeki halka destek sağlamaları. Olumsuz yönden ise işsizliğin artması.” (E10, Makine mühendisi, 27)

“Belki bazı alanlarla olumlu anlamda bir iş gücüne yardımları vardır başka sanmıyorum. Olumsuz olarak bir sürü; yaralama, gasp ve insanları rahatsız etme.” (E12, Sporcu, 25)

“Tabii ki ucuz iş gücü olumlu olarak görülüyor. Yalnız olumsuz olarak şehirde sanki onlar ev sahibi biz yabancıymışız izlenimi veriyorlar.” (E13, İşçi, 41)

“Olumlu etkisi piyasayı canlandırmak, olumsuz etkisi Türk vatandaşlarını göçe zorlamak.” (E1, Öğrenci, 26)

Cevaplar incelendiğinde yabancı göçmenler hakkındaki ortak yargı, işçi olarak çalışma hayatına destek vermeleridir. Sümer (2021: 103-104) Şanlıurfa halkı tarafından göçmenlere karşı olumsuz bakış açısı geliştirildiğini ifade etmektedir. Bu olumsuz bakış açının temelinde ise işsizlik ve ekmeğe ortak olma duygusu yatmaktadır. Ayrıca ülke ekonomisinin olumsuz olmasının faturası da yine göçmenlere kesilmektedir. Döner (2016: 108-109) Suriyelilerin Hatay’daki işgücü açığını kapatmaları sebebiyle olumlu karşılanmışlardır. Fakat ev kiralardaki yükselişe sebebiyet vermeleri açısından da olumsuz karşılandığı dile getirilmiştir.

E10 (Makine mühendisi, 27) olumsuz yanın işsizliğin artması olarak gördüğü anlaşılmaktadır. E12 (Sporcu, 25) Erzurum halkını rahatsız edecek tutumların ve yaralama gibi davranışlar sebebiyle olumsuz taraflarına da işaret etmektedir. E13 (İşçi, 41) yabancı göçmenlerin kendilerini kötü hissetmelerine sebebiyet vermelerinden dolayı olumsuz bakmaktadır. E1 (Öğrenci, 26) ise Türk vatandaşlarını göç etmeye zorlamaları sebebiyle olumsuzluk meydana getirdiklerini dile getirmiştir.

“İkisi de var. Toplum da düzen olmuyor. Çocuklardan yola çıkalım mesela kolay kolay kaynaşamıyorlar. Kültür farkı, dil farkı var. Bu durum her iki taraf için de zor. Olumlu yönü toplumda yardımlaşmaya yol açması.” (K2, Öğretmen, 37)

K2 (Öğretmen, 37) yabancı göçmenlerin toplumsal düzeni olumsuz yönde etkilediğinin altını çizmektedir. Ayrıca kültür ve dil farklılıklarından kaynaklanan

iletişimsizliğin, toplumların kaynaşmasını geciktirmesine sebebiyet verdiğiinden ötürü olumsuz tutum sergilediği anlaşılmaktadır. Bunların yanında yabancı göçmenlere ensar gözüyle baktığı anlaşılmaktadır. Yardımlaşmaya önayak olmalarından ötürü toplumdaki olumlu yönü açığa çıkardıklarını ima etmektedir.

“Erzurum soğuk bir şehir olduğu için yaşayan çok fazla göçmen duymadım ve görmedim. Ama sınır şehirlerine yakın olduğumuz için geçtiğimiz yıllarda Afgan göçmenlerin göç yolu olduğuna şahit oldum. Kaçak yollardan büyük ahır çiftlik sahiplerinin hayvanlarına çobanlık yaptıklarını biliyorum.” (E3, Öğretmen, 31)

E3 (Öğretmen, 31) yabancı göçmenlerin Erzurum’un göç yolu üzerinde olduğundan dolayı Erzurum’a uğradıklarını ifade etmektedir. Ayrıca kaçak yollarla çobanlık yaptıklarını da belirtmektedir.

“Ülkemizin birçok yabancıya ve farklı etnik kökenden olan insanlara kucak açması dünyada mazlum insanlar için tek umut olarak ülkemizi görmesi sonucunu doğurmuştur. Diğer taraftan ise herhangi bir sebep yokken göç etme düşüncesi taşıyan insanlar içinse rahat yaşayabilecekleri ve rahatça gelebilecekleri bir ülke olarak anılmamıza sebep olmuştur. Bu ikinci durumun ülkemizin aleyhine sonuç doğurduğu ve doğuracağı kanaatindeyim. İlk geldikleri dönemde medyanın da etkisiyle savaştan kaçarak geldiklerini gördük ve milletçe elimizden geldiğince sahip çıktık ancak devlet ve millet olarak iyi niyetimizi suistimal ettiler. Kendi devletleri dahi dön çağrısı yapmasan rağmen kalmaları kötü niyetli olduklarını gösterir.” (E17, Avukat, 29)

Türkiye’nin mazlum coğrafyalar için umut olma düşüncesini ifade eden E17 (Avukat, 29), diğer ülkeler tarafından göç edilebilecek ülke konumunda olduğundan bahsetmektedir. Bu durumun zorunlu durumda olmayan kişilerin de Türkiye’ye göç etmesiyle sonuçlandığını ve bu durumun olumsuzluklar meydana getirdiği ifade edilmektedir. Zor durumda olan yabancı göçmenlere yardım edildiği fakat bu durumun suistimal edildiğine değinmektedir. Ülkelerine dönmemeleri sebebiyle niyetlerinde kötülük taşıdığını ifade eden E17 ülkelerine gönderilmesi konusunda gerekli adımların atılması gerektiğini ima etmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

“Yabancı Göçmen Algısı Ve Din (Ensar Ve Muhacir Temsilleri Bağlamında Erzurum Örneği)” başlıklı bu çalışmada, Erzurum’daki halkın, ensar ve muhacir temsilleri bağlamında yabancı göçmenlere yönelik bakışı araştırılmıştır.

İnsanlık ve din ile insanlık ve göç konuları madalyonun iki yüzü gibi fenomenlerdir. İnsanoğlunun var olduğu mekanda dini düşünce kendine yer bulduğu gibi göç de fertlerin yaşamının bir parçası haline gelmiştir. Bireyin varoluş gayesindeki anlam arayışı hayatının her alanına etki etmesi ile sonuçlanmıştır. Bunun akabinde dini düşünce ve yaşayış, göçe tabi olmayı düşünen bireyi tesiri altına almış ve karşılıklı etkileşim içerisinde olmuştur.

Sosyolojik açıdan yapılan göçün sebepleriyle dini açıdan yapılan hicretin sebepleri farklılık göstermektedir. Birisinde yaşam standartlarını üst düzeye çıkararak daha kaliteli yaşama duygusu hakimken diğerinde Allah’ın emri ve ecri sebebiyle yapılması hakimdir.

Göç etmenin arkasındaki sebepler arasında özgürce dini yaşamak önemli bir hicret sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçün arkasında yatan nedenler arasında dinin göçe büyük etkisi olduğu gibi yaşam kaygısı, kendini güven içerisinde hissetme, sağlık hizmetlerinden gerektiği gibi yararlanabilme, eğitim hakkı, barınma gibi zaruri ihtiyaçlar yer almaktadır. Bu bağlamda hicret, bazı katılımcılar tarafından ensar ve muhacir kardeşliğini meydana getiren bir olay olarak görülmektedir. Hicretin, Hz. Muhammed dönemindeki zorluklar, sıkıntılar, baskılar ve zulümler sebebiyle başladığı ifade edilmektedir. Ayrıca hicretin, din kardeşliğini meydana getirdiği ifade edilmiştir.

Katılımcılarla yapılan mülakat sonucunda ensar ve muhacir temsillerine bakış genel hat olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, yabancı göçü ensar ve muhacir temsilleri bağlamında algılayan gruptur. İkincisi ise yabancı göçü ensar ve muhacir temsilleri bağlamında algılanmayan gruptur.

Ensar ve muhacir temsilleri bağlamında bazı katılımcıların yabancı göçmenlere dini açıdan baktığı anlaşılmıştır. Hz. Muhammed’e yardım eden ensar halkı gibi davranılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, yabancı göçmenler muhacir olarak görülmüş; yerel halk ise kendisini ensar olarak görmüştür. Bazı katılımcıların hicretle birlikte meydana gelen din kardeşliğini günümüze taşıma çabası içine girdikleri görülmüştür. Bu çaba,

Müslümanca yaşamının gerekliliği olarak algılanmıştır. Göçmenlere yardım edilmesi konusunda bazı katılımcıların İslam kimliğine göre hareket etmeye çalıştıkları görülmüştür. Bu da yerel halkın sorumluluk aldığını ve yabancı göçmenlere gerekli maddi ve manevi desteğin verildiğini göstermektedir.

Bazı katılımcılar ise ensar-muhacir kavramlarının Hz. Muhammed dönemine ait kavramlar olduğunu düşünmektedir. Bunun arka planında yabancı göçmenlere yönelik olumsuz tutumlar yer almaktadır. Bu olumsuz tutumların altındaki nedenler farklılaşmaktadır. Birincisi, yabancı göçmenlerin ülkelerindeki savaşı bırakıp Türkiye'ye gelmeleri eleştiri konusu olmuştur. Fakat göçmenin içinde bulunduğu travma halinin göz önüne alınması gerekmektedir. Ayrıca yaşanan savaş durumunun mahiyeti ve büyüklüğü net olarak bilinmediği için nasıl bir psikoloji içerisinde oldukları da bilinmemektedir. İkincisi, dinleri uğruna çaba sarf etmedikleridir. Muhacir halkı ile yabancı göçmenleri kıyaslayan yerel halk, dini bir amaç göremediklerini ifade etmektedirler. Yerel halk, göçmenlerin dini bir amaçla gelmemelerini öne sürerek yardımlar konusunda sorumluluk almamaktadır. Üçüncüsü ise dine uygun yaşamadıklarından ötürü yardımlar konusunda çekimser kaldıkları görülmüştür. Bazı katılımcılar, yabancı göçmenleri yargıç edasıyla değerlendirmelere tabi tutarak bu tutumlarını genele yaymaktadırlar. Fakat suçun şahsiliği ilkesi gereği yapılan değerlendirmelerin bireysel olması gerekmektedir.

Ensar ve muhacir temsilcileri, din kardeşliğini meydana getirdiği düşünülmektedir. Fakat bu din kardeşliğinin yeri ve anlamı zamanla değiştiği anlaşılmıştır. Bu tarz söylemin arka planında göçmenlere yönelik önyargılar ve genele yayılan olumsuz düşünceler yatmaktadır. Medyadan ve çevreden edinilen yanlış bilgiler sebebiyle muhacir olarak görülen yabancı göçmen, bu statüden çıkarılarak suçlu kategorisine koyulmaktadır.

Yabancı göçmenlere bakış üç temel başlıkta karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, yabancı göçmenleri dini açıdan değerlendiren kesimdir. İkinci grup, yabancı göçmenleri insani açıdan değerlendiren kesimdir. Üçüncü gruptakiler ise yabancı göçmenlere pragmatik açıdan değerlendiren kesimdir. Birinci grupta yer alan katılımcılar, yabancı göçmenlere yardım etmenin dini bir gereklilik olduğunu ifade etmektedir. Yabancı göçmenlerin yardıma muhtaç bireyler olduğu ifade edilmektedir. Bazı katılımcılar bu yardımları yaparken dini bir kimliğe bürünebilmektedir. Dini amaçlar ışığında

yardımseverlik gösterildiği anlaşılmaktadır. İkinci grupta yer alan katılımcılar, yabancı göçmenlere yardım edilmesinin arkasında onların insan olmasından ötürü yardımı hak ettikleri düşüncesi hakimdir. İnsan olmanın getirmiş olduğu sorumluluk sebebiyle bazı katılımcıların kendini sorumlu hissettiği anlaşılmıştır. Üçüncü gruptaki katılımcılar ise yabancı göçmenlerin ülkeye ne gibi katı veya zararı olabileceği üzerinden değerlendirmelerde bulunmuştur.

“Müminler ancak kardeşir...” (Hucurat: 49/10) ayeti Müslümanların birlik ve bütünlüğüne vurgu yapmaktadır. Birlik, bütünlük ve kardeşlik ifadeleri dini karaktere bürünmüş ve “din kardeşliği” gelecek nesiller için yol haritası haline gelmiştir. Bu sebeple “din kardeşliği” ifadesi dinin bütünleştirici özelliğini yansıtmaktadır. Katılımcıların bir kısmı “din kardeşliği” sebebiyle göçmenlere yardım edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Fakat din kardeşliğinin ortadan kalktığını düşünen katılımcıların da olduğu görülmüştür. Bu düşüncedeki kişilerin din kardeşliğine belli bir süre biçtiği ve bu sürenin dolmasıyla din kardeşliği düşüncesinin artık hükmünün kalmadığı ortaya çıkmıştır. Aslında bunun arka planında yabancı göçmenlerin kıymet bilmediği düşüncesi yatmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi genele atfedilen düşüncelerin doğruluğu geri planda kalmaktadır.

Göçmenlere yönelik olumlu ve olumsuz tutumlar, göçmenlerin ülkeye entegrasyon sürecini etkilemektedir. Göçmenlere din kardeşliği gözüyle bakan kesim tarafından entegrasyon süreci olumlu olmaktadır. Göçmenlere yönelik medyada ve halk arasında gerçekleşen olumsuz tutumlar ise bu entegrasyon sürecini sekteye uğratmaktadır.

Yabancı göçmenlere yönelik nefret söylemleriyle, olumsuz davranışlarla etkin bir şekilde ilgilenilmesi gerekmektedir. Göçmenler konusunda yerel halkın doğru ve güvenilir bilgiye ulaşması için gerekli kurum ve kuruluşların işbirliği içerisinde olması gerekmektedir.

Katılımcıların vatandaşlık konusundaki düşünceleri temelde vatandaşlık verilmeli veya verilmemeli şeklinde değişmektedir. Göçmenlere vatandaşlık verilmesi gerektiğini ifade eden katılımcılar, ülkemize katkı sağlayacaklarını düşünmektedirler. Bu tutum, bir kısım katılımcılar için ensar olma çabasıyla kaynaklanmaktadır. Esasen gerekli değerlendirmelerin yapılarak bilim çağındaki ve yetişmiş elemanların ülkeye kazandırılması gerekmektedir.

Vatandaşlığın verilmemesi gerektiğini ifade eden katılımcılar ise ülkeye zararları dokunabileceğinden dolayı sıcak bakmadıkları anlaşılmıştır. Bazı katılımcılar ise vatandaşlık verilmeden misafir olarak kalabileceklerini ifade etmiştir.

Yabancı göçmenlerin güvenlik açısından sorun oluşturmadıklarını ifade eden katılımcılar din kardeşliğine uygun hareket ettikleri anlaşılmıştır. Din kardeşlerini koruma içgüdüleriyle hareket eden bu katılımcılar, ensar gibi davranma çabası içerisine girdikleri anlaşılmaktadır.

Yabancı göçmenlerin güvenlik açısından sorun oluşturduklarını ifade eden katılımcılar ise bu konunun din kardeşliği ile alakalı olmadığını dile getirmektedirler.

Güvenlik sorunu açısından katılımcıların cevapları değerlendirildiğinde yerel halkın bu konuda endişeleri olduğu sonucuna varılmıştır. Gerekli çalışmalar yapılarak yerel halkın güvenlik endişesinin minimum düzeye indirilmesi gerekmektedir.

Ekonomi açısından göçmenleri değerlendiren yerel halk, olumlu ve olumsuz tutum sergilemektedir. Katılımcıların bazıları işsizliği oluşturması sebebiyle göçmenleri eleştirmektedir. Bazı katılımcılar ise ara eleman olarak veya alt kademedeki işlerde çalışanlara ihtiyaç duyulduğundan ötürü göçmenlere olumlu bakmaktadır.

Araştırmada yabancı göçmenlere yönelik sınıfsal farklılıklar düşünülmektedir. Oysa çalışma hayatına giren her birey özgür ve eşit imkanlar dahilinde işinin gerekliliğini yerine getirmektedir. Yabancı göçmenlerin alt kademedeki işlerde çalışmalarına sıcak bakmayan katılımcıların olduğu gibi çalışmaları gerektiğini söyleyen katılımcılarda mevcuttur. Ayrıca işverenlerin sigortasız, kaçak işçi çalıştırmasının önüne geçilerek ülke ekonomisine verilen zararlar önlenmelidir.

Katılımcıların birçoğu tarafından göçmen çocuklarının ve göçmenlerin dilencilik yaptıklarına dair söylemleri dikkat çekmektedir. Bu konunun gerekli kurumlar tarafından incelenerek ve denetlenerek açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Göç genel anlamda yerleşik olan toplumda değişim yaratmasıyla birlikte özel anlamda da göçe muhatap olan toplumun içindeki kişileri etkilemesiyle sonuçlanabilmektedir. Erzurum halkının da göçmenlerle etkileşimi sonucunda şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Yerleşik halkın göçmene bakışında ve dini bakış açısında değişim meydana gelmiştir.

Dinin sosyal hayatımızdaki yansımalarını inceleyen birçok araştırmacı ve kişi sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Dinle ilgili yapılan çalışmaların yaygınlık kazanması nedeniyle yapılan araştırmaların bilgi yığını haline gelmesinin önüne geçilmesi harcanılan zamanın bilime hizmet etmesi için her olay kendi sosyal bağlamı içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu minvalde araştırma sonucunda görülmüştür ki; din, Erzurum'daki halkın gündeminde olan bir konudur. Bununla birlikte yabancı göçmenlere karşı dinin etkisi bilgisel anlamda olup bunun hayata yansması tam tersidir.

Türkiye'deki yabancı göçmenler; ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal açıdan birçok sorunun meydana gelmesine sebep olmuştur. Yerel halk açısından bu sorunların giderilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca göçmenlerin ülkeye uyum süreçleri için gerekli eğitim, öğretim ve politikaların etkili bir biçimde yürütülmesi gerekmektedir. Bununla birlikte yabancı göçmenler, Türkiye'de yaşayan halkın değerlerine ve hassasiyetlerine dikkat etmeleri gerekmektedir.

Sonuç itibariyle çalışmamızda, Erzurum'da yaşayan bazı katılımcılar ensar olma çabası sergileyerek göçmenlere olumlu tutum sergiledikleri görülmüştür. Bununla birlikte bazı katılımcılar kendisini ensar kategorisinde değerlendirmeyerek göçmenlere olumsuz tutum sergilemiştir. Ayrıca yerel halkın muhacirleri kardeş gördükleri gibi göçmenleri bu kategoride değerlendirmeyenler de olmuştur.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Açık, F. (2015). “İlk İslam Toplumunun İnşa Sürecinde Kardeşlik Projesi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4 (3), 686-704.
- Adıgüzel, Y. (2022). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ak, B. U. (2021). “Göç Kavramı ve Kuramları”. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8 (72), 1749-1758.
- Akyüz, N., Çapcıoğlu, İ. (Eds.). (2016). *Din Sosyolojisi El Kitabı* (4. bs.). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Algül, H. (1995). “Ensar”. *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, (XI, 251-252). İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Algül, İ. (2019). *Bulgaristan Göçmenlerinin Dini İnanç ve Uygulamaları Üzerine Sosyolojik Bir Alan Araştırması: Hatay-Erzin’de Yaşayan Göçmenler Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altıntaş, İ. (2008). *Dış- Göç ve Din*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Aydın, M. (2015). “Özel Bir Göç Biçimi Olarak Hicret”. *Sosyoloji Divanı*, (6), 103-114.
- Baloğlu, B., Baloğlu, F., Erkal, M. E. (1997). *Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Der Yayınları.
- Barışık, S. (2020). “Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi”. Salih Barışık (Ed.), *Göç Kavramı, Tanımı ve Türleri* (ss. 1-24) içinde. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bird, J. (2015). *Din Sosyolojisi Nedir*. (Çev.: Abdulvahap Taştan ve M. Derviş Dereli). İstanbul: Lotus Yayınevi. (1999).
- Büyüköztürk, Ş., & Çakmak, E. K., & Akgün, Ö. E., & Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2021). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Canatan, K. (2013). Avrupa Toplamlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 27. Sayı, 2013/2, 317-332.
- Cide, Ö. (2021). “Hz. Peygamber’in Hicretine Dair Bazı Mülâhazalar”. *Akademik Siyer Dergisi*, 2 (3), 66-79.
- Coşkun, A. (2005). “Din, Toplum ve Kültür Din Sosyolojisi ve Antropolojisine Giriş”. Ali Coşkun (Ed.), *Toplumsal Düşünce Tarihinde Din Sorunu* (ss. 7-23) içinde. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Coşkun, O. (2008). “İç Göçler Açısından Erzurum İlinin Analizi”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13 (20), 239-266.
- Cross, J. R., & Perruchoud, R. (Eds.). (2004). *Göç Terimleri Sözlüğü* (2th ed.). Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü.
- Çağlayan, S. (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17).
- Çağlar, T. (2018). “Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve”. *Toros Üniversitesi İ.İ.S.B.F Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (8), 26-49.
- Çiftçi, M. E. (2022). “Farklı Yönleriyle Hicret”. Cuma Karan (Ed.), *Hadislere Göre Hicretin Mahiyeti* (ss. 13-34) içinde. İstanbul: Siyer Yayınları.
- Danışman, N. (1962). “Hicret”. *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, 1 (1), 7-9.
- Demircan, A. (2013). “Siyasetin Kültürel ve Sosyal Hayattaki Yansımaları Bağlamında “Ensâr Ve Muhacir” Kavramları”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 7-16.
- Dokuyucu, H. (2020). *Çorum Halkı Gözüyle Göçmenler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çorum: Hitit Üniversitesi (Gazi Üniversitesi) Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Döner, H. (2016). *Suriyeli Göçmenlerle Yaşanan Sorunlar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma : Hatay İli Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dursun, D. (1991). “Dinin Sosyolojik Anlamı ve Toplumsal İşlevleri”. *Türk Dünyası Araştırmaları*, (73), 67-79.

- Erbaş, H. (2019). *Gidişlerden Kaçışlara Göç Ve Göçmenler Kuram, Yöntem Ve Alan Yazıları*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Ebaugh, H. R. (2014). “Din Sosyolojisi Elkitabı”. Michele Dillon (Ed.), *Din Ve Yeni Göçmenler* (ss. 324-349) içinde. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Ekici, S., Tuncel, G. (2015). “Göç Ve İnsan”. *Birey Ve Toplum Dergisi*, 5 (9), 9-22.
- Emgili, F. (2017). “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Hakkındaki Araştırmalara Bir Bakış”. *Tarih ve Günce Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 1 (1), 29-54.
- Eren, S. (2007). “Göç, Toplumsal Değişme ve Din: Avrupa'ya Göç Eden Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (2), 267-288.
- Esgin, A. (2018). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Fetahu, Ş., Şahani, R., Turan, Ö., Kılıç, R., Lata, R., Engüllü, A. (1999). *Hazreti Muhammed'i Anlamak*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Glesne, C. (2020). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev.: Ali Ersoy ve Pelin Yalçınoglu). Ankara: Anı Yayıncılık. (2011).
- Göçmez, E. (2008). *Afganistan'dan Gelen Göçmen Özbekler'in Sosyo-Kültürel ve Dini Hayatları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Hatay İli Ovakent Beldesi Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gölcük, Ş. (1986). “Kur'an'da Hicret”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (7), 9-20.
- Güler, H. (2020). “Afganlı Göçmenlerin Göç Süreçleri ve İşçilik Deneyimleri: Uşak İli Örneği”. *Çalışma ve Toplum*, 3 (66), 1461-1482.
- Günay, Ü. (1989). “Din ve Sosyal Bütünleşme”. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (6), 1-14.
- Günay, Ü. (2012). *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kaya, A., & Çalmaşur, G. (Eds.). (2018). *Erzurum İli Sosyo-Ekonomik Profili* (1. bs.). Erzurum: Erzurum Teknik Üniversitesi Yayınları.

- Kaya, M. (2022). *Göç Dini Ağlar Ve Entegrasyon*. İstanbul: Çıra Akademi Yayınları.
- Kayserili, A. (t.y.). “Erzurum Şehri Nüfusunun Eğitim Durumu”. 1-12. https://www.academia.edu/5519695/ERZURUM_%C5%9EEHR%C4%B0_N%C3%9CFUSUNUN_E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M_DURUMU-Educational_Status_of_the_Population_in_the_City_of_Erzurum
- Kayserili, A. (2014). *Erzurum Şehri'nin Kültürel Coğrafyası (Maddi Kültür Öğelerine Göre)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Koçak, Y., Terzi, E. (2012). “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri”. *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Korkmaz, A. (2017). *Göç ve Din*. İstanbul: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Kurt, A. (2011). *Din Sosyolojisi*. Bursa: Dora Yayınları.
- Kuyucuoğlu, İ. (2012). *Din Sosyolojisinde Kuram Ve Yöntem Sorunu*. Ankara: Eskiyeşi Yayınları.
- Lee, E. S. (1967). “A Theory Of Migration”. *Athens Center of Ekistics*, 23 (137), 211-216.
- Okumuş, E. (2009). “Toplumsal Değişme ve Din”. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (30), 323-347.
- Öner, N. A. Ş. (2016). “Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar”. Suna Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Ed.), *Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar* (ss. 13-28) içinde. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Önkal, A. (1998). “Hicret”. *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, (XVII, 458-462). İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Örnek, S. (2011). *Göç ve Din* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbek, Y. (2010). *Türkiye'ye Uluslararası Göç Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar*. (Çev.: Mutlu Çomak Özbâtır). İstanbul: Kitap Yayınevi.

- Özçürümez, S., İçduygu, A. (2020). *Zorunlu Göç Deneyimi Ve Toplumsal Bütünleşme Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar İle Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, A. (Nisan 2018). “Hz. Peygamber’in Eğitimi ve Rehberliğinde Muhâcirîn ile Ensar Arasında Yardımlaşma ve Dayanışma, Günümüze Yansımalarıyla Hz. Peygamber’in Muasırlarıyla Münasebetleri -I-” [Bildiri]. Yardımlaşma ve Dayanışma Açısından Hz. Peygamber ve Ashâbı-: Tartışmalı İlmî Toplantı, İstanbul.
- Öztürk, E. (2022). “İman Kardeşliğinin Hayata Yansımaları”. *International Journal Of Humanities And Educational Research*, 4 (3), 162-186.
- Pamuk, B. (2007). “İpek Yolu Ticareti ve Erzurum”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 22 (2), 125-143.
- Petersen, W. (1958). “A General Typology of Migration”. *American Sociological Association*, 23 (3), 256-266.
- Ravenstein, E. G. (1885). “The Laws of Migration”. *Oxford University Press For The Royal Statistical Society*, 48 (2), 167-235.
- Sarıkaya, M. E. (2019). *Sosyolojik Açıdan Göç ve Kültürler Arası Etkileşim: Suriyeli Göçmenler Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sırım, V., Demir, H. (2020). “Göçün Nedenleri Ve Sosyoekonomik Etkileri: Tekirdağ İli Odaklı Bir İnceleme”. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 1-79.
- Sümer, M. R. (2021). *Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Algılanışı (Şanlıurfa İli Merkez İlçeleri Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tamer, M. (2020). “Göç, Göçün Nedenleri Ve Uluslararası Göç Üzerine Kavramsal Bir Analiz”. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 7 (60), 2808-2818.
- Taplamacıoğlu, M. (1963). *Din Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

- Tekeli, İ. (1975). “Göç Teorileri ve Politikaları Arasındaki İlişkiler”. *D.T.U. Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 153-176.
- TÜBA. (2011). *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, Sosyal Bilimler*. Ankara: TÜBA.
- Tümer, G. (1986). “Çeşitli Yönleriyle Din”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (1-4), 213-268.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük* (4. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yeter, E. (2018). “Suriyeli Göçmen Kadınların Dini-Kültürel Kimlik Oluşturmalarında Yerel Dini Kültürün Etkisi”. *Antakiyat*, 1(1), 99-126.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, D. A. (2022). “İlahiyat Bilimleri Açısından Göç”. Mustafa Başkonak (Ed.), *Hicret Ekseninde Kur'an'da Göç Olgusu* (ss. 12-39) içinde. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları.
- Yıldız, İ. (2018). *Türkiye'ye Uluslararası Göçler ve Türkiye'nin Göç Politikası*. Ankara: Kırmızı Çatı.
- Yılmaz, A. (2014). “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”. *Journal of Turkish Studies*, 9 (2), 1685-1704.
- Yüksel, A., & Mil, B., & Bilim, Y. (Eds.). (2007). *Nitel Araştırma: Neden, Nasıl, Niçin?* (vols. 1). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Zhanadilova, A. (2018). “Farklı Kuramlar Çerçevesinde Uluslararası Göç Sorunu”. *Muhakeme Dergisi*, 1 (2), 116-122.

Elektronik Kaynaklar:

- (<https://sozluk.gov.tr/>). (Erişim Tarihi:17.01. 2023)
- (<https://goc-cesitleri.nedir.org/>). (Erişim Tarihi: 03.06 2023)
- (<https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=adrese-dayal%b1-n%b1-bcfus-kay%b1t-sistemi-sonu%a7lar%b1-2022-49685&dil=1>). (Erişim Tarihi: 08.06.2023).
- (<https://islamansiklopedisi.org.tr/hicret#1>). (Erişim Tarihi: 04.08.2023)

(<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/enf%c3%a2l-suresi/1232/72-73-ayet-tefsiri>). (Erişim Tarihi: 20.09.2023)

(<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/enf%c3%a2l-suresi/1234/74-75-ayet-tefsiri>). (Erişim Tarihi: 20.09.2023)

(<https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=49685#:~:text=t%c3%bcrkiye%20n%c3%bcfusu%2085%20milyon%20279,575%20bin%20441%20ki%c5%9fi%20oldu>). (Erişim Tarihi: 15.10.2023)

(<https://nip.tuik.gov.tr/?value=egitimdurumu>). (Erişim Tarihi: 17.10.2023)

EKLER

EK 1. GÖRÜŞME FORMU

Sayın Katılımcı, bu çalışma ile göç ve din arasındaki etkileşim incelenmektedir. Bu bağlamda Erzurum’da yaşayan halkın, ensar ve muhacir temsilleri bağlamında yabancı göçmenlere yönelik bakış açısının araştırılması amaçlanmaktadır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Vereceğiniz bilgiler araştırma amacıyla “bilimsel amaçlar için” kullanılacaktır. Bu sebeple vereceğiniz bilgilerin samimi ve içten olması araştırma için son derece önemlidir. Katkılarınız için çok teşekkür ederim. Bu araştırma ile ilgili herhangi bir sorunuz varsa e-posta yoluyla iletişime geçebilirsiniz.

Cinsiyetiniz?

Kaç yaşındasınız?

Mesleğiniz nedir?

Eğitim durumunuz nedir?

Ekonomik durumunuz nedir?

1. İslam’daki hicret (Mekke’den Medine’ye göç) ifadesi size neyi ifade ediyor?
2. Ensar ve muhacir kavramlarına yönelik bakışınızı ifade edebilir misiniz?
3. Yabancı göçmenleri ensar ve muhacir açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. Yabancı göçmenlere bakışınızda "din kardeşliği"nin yeri ve önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?
5. "Din kardeşliği" ifadesini yabancı göçmenler üzerinden açıklar mısınız?
6. Yabancı göçmenleri güvenlik sorunu açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Yabancı göçmenlerin ekonomiye katkısı ve/veya zararı hakkında ne düşünüyorsunuz?
8. Yabancı göçmenlere vatandaşlık verilip-verilmemesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
9. Yabancı göçmenlere yönelik siyasi politikaları nasıl değerlendiriyorsunuz?
10. Yabancı göçmenlere bakışınızda etkili olan faktörler nelerdir?
11. Erzurum'da yaşayan yabancı göçmenler hakkında ne düşünüyorsunuz?
12. Erzurum’da yaşayan yabancı göçmenlerin Erzurum'a olumlu veya olumsuz etkileri var mıdır?

EK 2. KATILIMCI TABLOSU

Sıra No	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Ekonomik Durumu	Meslek/İş
1	Erkek	26	Lisans	Orta	Öğrenci
2	Erkek	27	Lisans	Orta	Memur
3	Erkek	31	Lisans	Kötü	Öğretmen
4	Erkek	38	Lisans	İyi	Öğretmen
5	Erkek	37	Doktora	İyi	Akademisyen
6	Erkek	31	Lisans	İyi	Asker
7	Erkek	61	Yüksek lisans	İyi	Emekli
8	Erkek	26	Lisans	Orta	İmam
9	Erkek	26	Lisans	Orta	Hekim
10	Erkek	27	Lisans	İyi	Makine mühendisi
11	Erkek	29	Lisans	Orta	Serbest meslek
12	Erkek	25	Lisans	Orta	Sporcu
13	Erkek	41	Ön lisans	Orta	İşçi
14	Erkek	48	Lise	Orta	Marangoz
15	Erkek	60	Ortaokul	Orta	Şoför
16	Erkek	35	Lisans	İyi	Polis
17	Erkek	29	Lisans	İyi	Avukat
18	Erkek	50	Lisans	İyi	Vaiz
19	Erkek	57	Lisans	İyi	Memur
20	Erkek	34	Ön lisans	İyi	Kahveci
21	Kadın	49	Yüksek lisans	Orta	Öğretmen
22	Kadın	41	Yüksek lisans	Orta	Ev hanımı
23	Kadın	40	Ön lisans	Orta	Ev hanımı
24	Kadın	24	Lisans	Yok	Çalışmıyor
25	Kadın	38	Lisans	Orta	Memur
26	Kadın	23	Lisans	Yok	Çalışmıyor
27	Kadın	37	Yüksek lisans	İyi	Öğretmen
28	Kadın	26	Lisans	İyi	Özel sektör
29	Kadın	30	Yüksek lisans	Orta	Öğretmen
30	Kadın	29	Lise	Kötü	Çalışmıyor
31	Kadın	40	Doktora	İyi	Akademisyen
32	Kadın	25	Doktora	Orta	Akademisyen
33	Kadın	31	Lisans	Orta	Kur'an Kursu öğreticisi
34	Kadın	47	Lisans	Orta	Kur'an Kursu öğreticisi

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	Ebubekir ÖZSOY
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi Stajlar Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta	